

The background is a solid brown color. It features several sets of parallel white lines. One set of four lines runs vertically along the left edge. Another set of four lines runs diagonally from the top-left towards the bottom-right. A third set of four lines runs diagonally from the top-right towards the bottom-left. These lines intersect to form a large, abstract geometric shape that resembles a stylized letter 'K' or a corner of a square.

MOZGÓKÉP ÉS MÉDIA A PEDAGÓGIAI CÉLOK SZOLGÁLATÁBAN

MÓDSZERTANI FÜZETEK 5.

SZÉCHENYI

MAGYARORSZÁG
KORMÁNYA

Európai Unió
Európai Strukturális
és Beruházási Alapok

BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

MOZGÓKÉP ÉS MÉDIA A PEDAGÓGIAI CÉLOK SZOLGÁLATÁBAN

TARTALOM

A NÉPSZERŰ TELEVÍZIÓS *CONTEST* FORMÁTUM ADAPTÁLÁSA A MOZGÓKÉPKULTÚRA ÉS MÉDIA- ISMERET OKTATÁSÁBAN

G. TÓTH KINGA, KÁDÁR HANNA, WESZELY KINGA

1 ELŐSZÓ	12
2 BEVEZETÉS	14
A program koncepciója	14
A program elhelyezése a köznevelés rendszerében	17
A program illeszkedése a mozgóképkultúra és médiaismeret kerettantervhez	17
3 TANÁRI KÉZIKÖNYV	21
A program keretei	21
A versenyművek	28
1. szakasz – a felkészülés	29
2. szakasz – a versenyművek elkészítése	31
• A Versenyző bemutatása és a Stáb bemutatkozója	34
• A Versenyző 1. produkciója	34
• Riportfilm a Versenyzőről – karakterbemutató	34
• A Versenyző 2. produkciója	35
• Kortesbeszéd / kampányfilm a Versenyző mellett	35
• A Versenyző 3. produkciója	36
• Mémek elkészítése	36
3. szakasz – a versenyművek online bemutatása	37

A kiadvány az EFOP-3.2.6-16-2016-00001 A tanulók képességkibontakoztatásának elősegítése a köznevelési intézményekben projekt keretében készült.

Módszertani Füzetek 5.

Sorozatszerkesztő: Golden Dániel

© A szerzők, 2019

© Színház- és Filmművészeti Egyetem, 2019

Kiadta a Színház- és Filmművészeti Egyetem, Budapest 2019

Felelős kiadó: dr. Vonderviszt Lajos kancellár

Kiadványterv: Hódi Rezső

www.szfe.hu

Készült a budapesti Color Nyomdában.

ISBN: 978-615-5791-08-6

ISSN: 2677-0393

Értékelés	37
Osztályzás	40
Felhasznált irodalom	42
4 SABLONGYŰJTEMÉNY	43
Szinopszis sablon	43
Forgatókönyv sablon	45
Forgatási terv sablon	47
Forgatási napló sablon	47
Szerződés sablonok	50
• Versenyző szerződés sablon	50
• Stábtagn szerződés sablon	51
• Zsűri szerződés sablon	51
• Értékelési útmutató a zsűritagok számára	52
5 AKTIVITÁSGYŰJTEMÉNY	54
Aktivitások a contest projekt felkészülési időszakához	54
Karakterbemutatóhoz kapcsolódó aktivitások	59
• Karakterbemutató	55
• Piroskák és farkasok – a karakterábrázolás lehetőségei közösségi oldalakon	54
• Negatív vélemény átformálása	61
• Interjú gyakorlat	63
• Inzertezés, illusztrációk, vágóképek	64
• Regényrészlet adaptálása storyboarddal	65
Technikai aktivitások	66
• Kamera vágott spot	66
• FilmoraGo applikáció tanítása	69
• Nézőpont- és szemszögváltások	71
• Stílusgyakorlatok	73
• Kép és hang viszonya	74
Médiaszöveg-olvasás aktivitások	75

• Hamburger	75
• A contest formátum története	76
• Nézzük együtt – másképp!	78
Közösségi média aktivitások	79
• Fake news offline	79
• Clickbait	80
• Közösségi média felületek	81
• Közösségi oldalak működése, posztok népszerűsége	82
• Students for pets kampány – diákok a menhelyi állatokért kampány	83
6 TECHNIKAI MELLÉKLET	84
Letöltés	84
Új projekt létrehozása	85
Választható nyersanyagok	85
Videók kiválasztása, előszelekció	86
A nyersanyag kiválasztás befejezése	86
A vágófelület	86
Vágás	87
Zeneválasztás	88
A zene helyének kiválasztása	88
A zene kiválasztása	88
A zene hasznos részének kiválasztása	89
Több zene használata	89
Hangkeverés	89
Illeszkedés beállítása	90
Feliratozás	91
Mentés	92
A projekt újravágása	93

PEDAGÓGIAI PROBLÉMÁK FELDOLGOZÁSA FILMES ESZKÖZÖKKEL

FAUR ANNA, SZARKA JUDIT

1 BEVEZETÉS – A MŰVÉSZETTERÁPIÁTÓL A FILMPEDAGÓGIÁIG	96
2 ÓRATERVEK	104
<i>NÉGYSZÁZ CSAPÁS</i> (r. François Truffaut, 1959)	104
Kérdések, feladatok a film közös értelmezéséhez	108
Filmjelenetek készítése	108
<i>BEBUKOTTAK</i> (r. Monory Mész András, 1985)	109
Kérdések, feladatok a film közös értelmezéséhez	110
Filmjelenetek készítése	111
<i>A GYŰLÖLET</i> (r. Mathieu Kassovitz, 1995)	112
Kérdések, feladatok a film közös értelmezéséhez	113
Filmjelenetek készítése	114
<i>REKVIEM EGY ÁLOMÉRT</i> (r. Darren Aronofsky, 2000)	114
Kérdések, feladatok a film közös értelmezéséhez	116
Filmjelenetek készítése	117
<i>JUNO</i> (r. Jason Reitman, 2007)	117
Kérdések, feladatok a film közös értelmezéséhez	119
Filmjelenetek készítése	120
<i>AZ OSZTÁLY</i> (r. Laurent Cantet, 2008)	120
Kérdések, feladatok a film közös értelmezéséhez	122
Filmjelenetek készítése	123
<i>A HULLÁM</i> (r. Dennis Gansel, 2008)	123
Kérdések, feladatok a film közös értelmezéséhez	125
Filmjelenetek készítése	125
<i>ÉLETREVALÓK</i> (r. Olivier Nakache és Éric Toledano, 2011)	125
Kérdések, feladatok a film közös értelmezéséhez	127
Filmjelenetek készítése	128

<i>KÁIN GYERMEKEI</i> (r. Gerő Marcell, 2014)	128
Kérdések, feladatok a film közös értelmezéséhez	131
Filmjelenetek készítése	131
<i>AGYMANÓK</i> (r. Pete Docter, 2015)	132
Kérdések, feladatok a film közös értelmezéséhez	133
Filmjelenetek készítése	134
<i>REMÉLEM LEGKÖZELEBB SIKERÜL MEGHALNOD :)</i> (r. Schwechtje Mihály, 2018)	134
Kérdések, feladatok a film közös értelmezéséhez	136
Filmjelenetek készítése	137

A NÉPSZERŰ TELEVÍZIÓS *CONTEST* FORMÁTUM ADAPTÁLÁSA A MOZGÓKÉP- KULTÚRA ÉS MÉDIAISMERET OKTATÁSÁBAN

G. TÓTH KINGA
KÁDÁR HANNA
WESZELY KINGA

1

ELŐSZÓ

Az alábbiakban bemutatandó „contest félév” ötlete abból a megfontolásból született, hogy a serdülő korosztály körében legnépszerűbb eszköz a mobiltelefon, viszont számtalan felhasználási profilját nem ismerik, nem feltétlenül arra használják, amire használni lehetne, és messze nem aknázzák ki az eszközben rejlő lehetőségeket.

Arra gondoltunk, hogy legalább egy területen – a média területén, amely a virtuális én-megjelenítés kapcsán amúgy is fontos a fiatal korosztályok körében – közelítsük meg a mobiltelefon nyújtotta lehetőségek lehető legteljesebb kihasználtságát. A „contest félév” során a diákok megtanulhatják mobiltelefonjukat komplett filmes eszközként használni: megírhatják vele a szinopszisokat, leforgathatják a jeleneteket, majd a filmszerkesztő applikációk segítségével az utómunkálatokat is elvégezhetik mobilon. A filmekhez zenei aláfestést kereshetnek online felületekről, és megtanulhatják, hogyan lehet a zenei anyagokat jogszerűen alkalmazni. Kifejthetik véleményüket az elkészült munkákkal kapcsolatban online és offline, megismerkedhetnek a közösségi felületek előnyeivel, veszélyeivel és jogi vonatkozásaival is. A fél-éves tevékenység során pedig mindeközben akaratlanul is valós, offline alkotói közösségek, kis műhelyek alakulnak ki.

A program fejlesztésében nyújtott segítségért köszönet illeti azokat az innovatív pedagógusokat, akik a 2018/2019-es tanévben egy pilot félév keretében tesztelték a contest projektet. Külön köszönjük Mizerák Beátának a bizalmat és a bátorságot, hogy első nekifutásra négy párhuzamos, nagy létszámú osztályban levezényelte, végig jelentős pedagógiai és módszertani visszajelzéseket nyújtva. Köszönjük az együttműködést Békési Eszternek, akinek lendületes személyisége, magas szintű szakmai és pedagógiai felkészültsége egy egész iskolát megmozgató programmá emelte a contest pilotját. Köszönet illeti azt a sok-sok diákot, akik vállalták a „kísérleti nyúl” szerepét, és tanáraik irányításával kipróbálták az aktivitásokat és a versenyt. Öröm volt látni, hogy a kreativitásuk határtalan! Köszönjük a sok-sok katartikus pillanatot, amit a spotjaikkal és kisfilmjeikkel okoztak nekünk, amelyekből egyértelműen kiderült, hogy bár nem ismerjük egymást, soha nem beszéltünk, mégis pontosan értik a contest projekt szellemiségét és céljait.

Végezetül pedig köszönjük Verebély Marcellnek és Schiwert-Takács Lászlónak, az X-Faktor kreatív producereinek a szakmai tanácsokat, az élményszerű előadásokat és a pilot félévben résztvevő diákok számára lehetővé tett stúdió-látogatásokat.

BEVEZETÉS

A PROGRAM KONCEPCIÓJA

A Színház-és Filmművészeti Egyetem a mozgókép-kultúra és médiaismeret tantárgy oktatásához kínál egy olyan, egy félévnyi időtartamban megvalósítható programot, amely a nemzeti alaptantervvel és a kerettantervekkel összhangban számos közoktatási, fejlesztési és tehetséggondozási célt valósít meg.

A program lényege, hogy a vizuális kultúra műveltségi terület bármely tantárgyát oktató tanár vagy az osztályfőnök(ök) vezetésével a diákok iskolán vagy osztályon belül összeállítanak és lebonyolítanak a népszerű televíziós contest formátumhoz hasonló szemlét, tehetséggondozó félévet.

A televíziózásban a *contest* formátum gyűjtőnév alatt emlegetjük azokat a műsortípusokat, amelyekben civilek – vagy eredeti foglalkozásukból kiemelt előadók, televíziós személyiségek civilként – szerepelnek, előre meghatározott feladatok végrehajtásával egymással versenyeznek, és az események rögzítése a *reality* műfaji sajátosságai szerint történik.

A contest formátumra és a közösségi oldalak bevonására azért esett a választásunk, mert meggyőződésünk, hogy a tudás átadásában olyan csatornát érdemes nyitni, olyan vivőfrekvenciát érdemes találni, amely a diákok számára vonzó, mindennapi életük és gondolkodásuk része. Ha a „csomagolás” tetszetős és kíváncsú számukra, akkor több esélyünk van arra, hogy a tartalom

befogadásához is nagyobb lelkesedéssel, részvételi szorgalommal álljanak hozzá. Több pszichológiai és médiakutatás kimutatja, hogy a fiatal generációk lényegében a közösségi média felületeken élnek, a legnagyobb nézettséggel pedig a korosztály körében a valóságshow-k és a contest formátumok bírnak. Több sikeres projektet ismerünk már, amelyek a valóságshow formátumot felhasználva komoly tartalmakat közvetítettek nagy sikerrel a fiatal generációk irányába (pl. *Sweatshop*; *The 1900 House*; *The World's Strictest Parents*). A siker a nézettségi adatokban, a mérhető attitűdváltozásban és a tévés szakmai díjakban egyaránt mérhető. Bízunk benne, hogy ha egy sikeres és népszerű formátumot a közoktatás igényeire adaptálunk, minden más előny mellett azt is elérjük, hogy a diákok szívesen, lelkesedéssel fogadják be azokat a komoly tartalmakat, amelyek felfűzhetőek a program feladatai mellé.

A *contest* formátum tehát mintegy vivőfrekvenciát képez olyan tartalmak és témák felé, amelyek nehezen közvetíthetőek, s amelyekre vonatkozóan a korosztály kevésbé mutatkozik befogadónak. Ilyen témák pl. a médiamanipulációs technikák vagy a netbiztonság kérdése. A legtöbb fiatalnak van facebook vagy instagram oldala, de a korosztályra köztudottan jellemző, hogy a veszélyekre kevésbé odafigyelve vágnak bele a virtuális jelenlétbe. Saját magukat többnyire sérthetetlennek tekintik, ezért ha az ő személyükön keresztül vezetnénk be a netbiztonság témáját, minden bizonnyal ellenállásba ütköznénk. Viszont ha egy modellszemélyt használunk, aki mellett elkötelezettek – esetünkben a saját Versenyzőjüket –, akkor fontossá válik számukra, hogyan védjék meg őt a nem kívánt kommentektől.

A program tehát a korosztály körében népszerű trendek bevonásával maximalizálja a diákok részvételi szándékát és aktivitási szintjét. Meggyőződésünk, hogy olyan témákon, kereteken keresztül lehet eredményesen oktatni, amelyek mellett a diákok is elkötelezettek, amelyeket sajátjuknak éreznek, könnyen bevonódnak, és szórakoztatja őket.

A program egy teljes félévnyi kerettantervi kötelező oktatási kimenetet fed le, és egy egységes narratívába foglal egy félévnyi tevékenységet és feladatot. A program leírása négy fő részből áll, amelyek egymástól függetlenül is alkalmazhatóak, hasznosíthatóak. A **Tanári kézikönyv** az alapkoncepciót, a félév szervezeti és szerkezeti struktúráját írja le, valamint ismerteti azokat a módszertani gyakorlatokat, amelyekre a félév aktivitásai épülnek. Egyrészt pontos projektleírást tartalmaz, amely megkönnyíti a pedagógusok munkáját, másrészt elősegíti azt, hogy az ország különböző régióiban közel azonos

standard szerint tanuljanak és fejlődjenek a diákok. Ezen a tág kereten belül a program rugalmasan alakítható; a leírás több opciót ad, hogy az intézmények helyi adottságai (létszám, rendelkezésre álló technikai eszközök, diákok bevonhatósága stb.) és a diákok felkészültségi szintje szerint iskolára és személyre szabható legyen a teljes félév. A Tanári kézikönyv első melléklete egy **Sablongyűjtemény**, amelyben megtalálhatóak a stábok alakításához szükséges szerződéssablonok, az értékelés módszerét tartalmazó útmutató a zsűri számára, valamint szinopszis, forgatókönyv, forgatási terv és forgatási napló sablonok. A Tanári kézikönyv mellett található egy **Aktivitásgyűjtemény** is, amelyből válogatva a programhoz csatlakozó pedagógusok fel tudják építeni a program tanóráit. A **Technikai melléklet** pedig az ingyenesen letölthető mozgóképszerkesztő mobil applikáció használati útmutatóját tartalmazza.

A Tanári kézikönyv leírja az oktatási célokat, elérhető kompetenciákat, de szabad választási lehetőséget biztosít a pedagógusoknak. Ha valaki úgy érzi, hogy az adott félévben túlterhelt, akkor választhatja az Aktivitásgyűjteményben leírt aktivitásokat, ahol minden elő van készítve a számára. Ha viszont úgy gondolja, hogy a saját módszerei szerint szeretne tanítani, akkor csak a kimeneteket kell követnie, és rá van bízva, hogy a kitűzött célokat milyen módszertannal valósítja meg.

Programunk kiindulópontja, hogy az okostelefonok elterjedésével a mozgóképkészítés a mindennapjaink részévé vált. Az ingyenes képszerkesztő applikációk forgalomba kerülésével megszűnt a filmkészítés hatalmas és költséges technikai és szoftver igénye. A filmkészítés elérhetővé vált minden olyan közösségben, ahol van minimum egy darab okostelefon, és biztosítható valamilyen – akár minimális – internet hozzáférés. Programunk ugyan nagy léptékű, hiszen egy világszerte ismert, országokat megmozgató televíziós formátumot vezet be a közoktatásba, de tesszük ezt úgy, hogy minden feladat elvégezhető, minden versenymű létrehozható a legminimálisabb technikai háttérrel is.

A PROGRAM ELHELYEZÉSE A KÖZNEVELÉS RENDSZERÉBEN

A program megvalósítja a Nemzeti alaptantervben a vizuális kultúra műveltségi területen megfogalmazott oktatási kimeneteket, valamint a kulcskompetenciák fejlesztését.

A Nemzeti alaptantervben megfogalmazott kulcskompetenciák közül a program jelentősen hozzájárul 1.) az anyanyelvi kommunikációs készség, 2.) a digitális kompetenciák, 3.) a szociális és állampolgári kompetenciák, 4.) az esztétikai-művészeti tudatosság, valamint 5.) az esztétikai-művészeti kifejező-készség fejlesztéséhez. A kiemelt fejlesztési követelmények közül a program hozzájárul mindenekelőtt 1.) a médiatudatosságra neveléshez, majd ezen túl 2.) az erkölcsi neveléshez, 3.) a demokráciára neveléshez, 4.) az önismeret és társas kultúra fejlesztéséhez, 5.) a testi és lelki egészségre neveléshez. A program eleget tesz a Nemzeti alaptanterv ajánlásának, miszerint a vizuális kultúra műveltségi területen kapjon kiemelt szerepet az egyéni és kiscsoportos projekt munka.

A program a vizuális kultúra műveltségi területéhez egy szintézist alkotó félévként illeszkedik, amelyben a diákok közösségi célokat megfogalmazó gyakorlati projektekbe ültetik át mindazt, amit a korábbi félévekben tanultak. Magasabb szintű minőségi elvárásokkal a programot a szakgimnáziumok is alkalmazhatják oktatási vagy oktatáson kívüli projektként. Továbbá tanórán kívüli tevékenység alapját is képezheti a program pl. napközi otthonos foglalkoztatásban, akár vegyes korosztályú csoportokban is.

A PROGRAM ILLESZKEDÉSE A MOZGÓKÉPKULTÚRA ÉS MÉDIAISMERET KERETTANTERVHEZ

A program 100%-osan illeszkedik a 2019-ben érvényben lévő Nemzeti alaptantervben meghatározott, a 11–12. évfolyam számára szabadon választható médiaismeret oktatás 32 óraszámú 1. félévéhez, amelynek témája: *Mozgóképi közlésmód kifejezőeszközei, szövegépítkezés a hagyományos és az új médiában*. Ebben a fejezetben tételese leírjuk, hogy a kerettanterv

követelményeinek egyes pontjai hogyan valósulnak meg a tehetségkutató félév során.

1/1. *A mozgóképi látványszervezés (pl. kompozíció, megvilágítás, kameramozgás, szemszög, színkezelés) megfigyelése változatos művek (pl. reklám, filmrészlet, televíziós műsor részlete) példáján.* – A contest félévben ezen ismeretek gyakorlati alkalmazására kerül sor. A felkészülés 4 hetében ismerhetnek meg a diákok kiemelkedő példákat, majd a technikai alapok elsajátítása után a versenymunkák elkészítésének 7 hetében önállóan alkalmazzák a tapasztaltakat.

1/2. *Az egyes mozgóképi szövegszerző eszközök (pl. fényviszonyok, képkivágás, kameraállás) megváltoztatása rövid és célirányos szövegalkotási gyakorlatok során. Az ily módon elért hatás (pl. a kép hangulatának vagy a látványhoz rendelt értelmező elemek megváltozása) tudatosítása elemző megállapítások révén.* – A contest félév 2. szakaszában a diákok aktívan kísérleteznek, hogy milyen szövegszerző eszközökkel tudják a leghatékonyabban és legpontosabban átadni üzeneteiket, elérni a szándékolt hatást.

1/3. *Mozgóképi idézet elemzése (pl. filmalkotás vagy jelenet összevétele annak remake-jével), különös tekintettel a mozgóképi kifejezőeszközök eltérő alkalmazására, valamint e transzformáció jelentésalakító hatására.* – A félév során számtalan remake elkészítésére nyílik lehetőség, vagyis a diákok saját munkáikon keresztül figyelhetik meg a különbségeket.

1/4. *Rövid mozgóképi szöveg (pl. ismert reklám) újrafogalmazása megadott kritériumok (pl. parodisztikus hatás elérése) alapján; részletes munkaterv összeállítása, majd annak megvalósítása egyszerű eszközökkel (pl. mobiltelefon).* – A félév tárgya: a tehetségkutató műsortípus újrafogalmazása.

5/1. *A mindennapi kommunikáció formái (chat, SMS, e-mail, fórum) és nyelvi sajátosságaik (pl. szókincs, szavak alakváltozatai, mondat szerkesztés, az érzelemkifejezés eszközei) tudatosítása saját szövegalkotási gyakorlat révén (pl. adott téma megjelenítése több formában).* – A facebook oldal kapcsán a 3. szakaszban számtalan lehetőség nyílik a komment, chat és fórum nyelvi sajátosságainak megfigyelésére, gyakorlására.

5/2. *Nem lineárisan felépülő szövegek elemzése, saját hypertext létrehozása (pl. rövid novella átalakítása többszintű, sokféleképp bejárható, linkekkel működő szöveggé).* – A 3. szakaszban valósul meg.

5/3. *Az interaktivitás különböző változatainak (navigációs, működési,*

alkalmazkodó interaktivitás) megtapasztalása. Eltérő interaktivitási stratégiával létrehozott médiaszövegek összevetése (pl. különféle MyYahoo! kezdőlapok kialakítása). – A 3. szakaszban valósul meg.

5/4. *Identitások megjelenítése a virtuális térben: saját önreprezentáció eszköztárának (pl. facebook-adatlapok információinak) elemzése.* – A Versenyző identitásának megalkotása zajlik a versenyművekben.

5/5. *Önálló image-alkotás (pl. filmszereplő adatlapjának elkészítése révén), az etikus magatartási normák figyelembevételével, a magánszféra védelmének, az információs önrendelkezés jogának tudatosításával.* – A Versenyző image-ének megalkotása zajlik.

5/6. *Aktuális témáról online publikálható szöveg (cikk, blogbejegyzés, fórumhozzászólás stb.) megalkotása az iskolai (vagy egyéb lokális közösségi) honlap számára. A befogadók reakcióinak követése, értelmezése (pl. rövid beszámolóban vagy statisztika segítségével).* – A 3. szakaszban valósul meg az események követésével.

A program a mozgóképkultúra és médiaismeret kerettanterv bevezetőjében megfogalmazott 20 társadalmi és felelős állampolgári szintű fejlesztési, oktatási és nevelési kimenetnek is eleget tesz. A program 1.) fejleszti a médiaszövegek szövegértési képességét. Példákat mutat, sőt, a diákok a gyakorlatban is kipróbálhatják 2.) az audiovizuális kultúra társadalmi szerepének, működési módjának legfontosabb aspektusait (lásd állatmenhelyi kampány, kortesbeszéd, karakterbemutatás, reklám és valóság viszonya). A karakterbemutatáson, a média persona létrehozásán és a persona élő személyről való hangsúlyos leválasztásán keresztül, valamint a csapatmunka és a saját teljesítmények értékelése révén jelentős mértékben hozzájárul a program a diákok 3.) személyiségfejlődéséhez. A program több eleme – kortesbeszéd, állatmenhelyi kampány, közösségi média jelenlét újraértelmezése, tartalommal való feltöltése, netbiztonság –, valamint a peer learning és a mozaiktechnika pedagógiai közege segítik 4.) a résztvevő és aktív állampolgári szerep elsajátítását. A program felépítése, a feladatok és a *learning by doing* irányelv fejleszti a diákok 5.) kreatív és kritikai képességeit. A program több elemével és az alkalmazott pedagógiai módszereken keresztül is kiemelten fejleszti 6.) a kommunikációs és együttműködési készséget. A tervezés és az önkifejezés hangsúlyozásával, a kreatív aktivitásokkal támogatja 7.) az alkotásra való beállítódást. Az aktivitások tartalma és társas kerete több szinten fejleszti 8.) a problémamegoldó képességet. A médiamanipulációs technikák

bemutatásával és reprodukálásával a program fejleszti 9.) az információk megfigyelésének, a tájékozódás és az információk rendszerezésének képességét. Az értékelés, az osztályozás és a csapatmunka elősegíti 10.) a reális énkép kialakulását. A peer learning, a mozaiktechnika, a csapatmunkán belüli együttműködés, egymás értékelése, majd ennek nyomán egymás motiválása segíti 11.) a toleráns, másokkal szemben empátikus személyiség kialakítását, valamint 12.) az életvezetés és az érvényesülés során adódó krízishelyzetek humánus kezelését. A program feladatai tudatosítják 13.) a technikai képreprodukció és a valóság közötti viszony milyenségét, rámutatnak arra, hogy 14.) az internetes tartalmak mennyiben alkalmasak a tapasztalati világ reprodukálására, és 15.) milyen mértékben és hogyan alkalmasak személyes közlésekre. A feladatok felhívják a figyelmet 16.) a média pozitív és negatív hatásaira, valamint a média és a médiatartalmak fogyasztásának veszélyeire is. A program során a diákok lehetőséget kapnak 17.) a tömegkommunikációs eszközök kritikus és szuverén használatára, és ezen keresztül lehetőségük nyílik 18.) társadalmi és kulturális összefüggések felismerésére. A program kreatív gyakorlatain keresztül teret biztosít a diákok számára 19.) kifejezőképességük és kifejező kedvük maximalizálásához. A program megismerteti a diákokkal a legelterjedtebb és legegyszerűbb technológiák igényes alkalmazását, amivel hozzájárul a média demokratizálódásához, és biztosítja azt, hogy a diákok 20.) aktív, sőt proaktív résztvevői, és ne pusztán passzív befogadói legyenek a mediális kommunikációnak.

3

TANÁRI KÉZIKÖNYV

A PROGRAM KERETEI

A program kimenete egy 3-5 fordulós tehetségkutató verseny az osztály, az évfolyam vagy az iskolai közösség nyilvánossága előtt, az online közösségi média felületek felhasználásával.

A fordulók száma a diákok felkészültsége és az eszközháttér alapján választható, ahogyan választható a versenyművek közzétételének nyilvánossági szintje is, illetve az a közösségi média felület, ahol a versenyművek megjelennek.

A program alkalmazkodik az iskolákban elérhető technikai eszközökhöz és a diákok felkészültségi szintjéhez. A Tanári kézikönyv leír egy *alapszintű* verziót, egy *optimális* verziót és egy *haladó szintű* verziót. A Technikai melléklet bemutatja a legkönnyebben elérhető és legszélesebb körben elterjedt eszközzel – az okostelefonnal – való mozgóképszerkesztés módját.

A program online felülete:

Az osztály és az iskola közösségének ismeretében a programot irányító pedagógusra bizzuk, hogy milyen **nyilvánossági szintet** választ az éppen aktuális osztálynak, de felhívjuk a figyelmet az egyes nyilvánossági körök előnyeire és hátrányaira:

- a) Az alapelehetőség, hogy a tehetségkutató félév egy **zárt facebook csoportban** zajlik, ahova csak és kizárólag az osztályban tanuló diákok vehetők fel. A zárt csoportban érdemes azt a szabályt meghozni, hogy a tartalmak nyilvános felületeken nem megoszthatók, és ez vonatkozik arra is, hogy a diák a saját versenyművét se tegye fel külön a saját oldalára. Ez a szűk kör maximális biztonságot nyújt, hiszen külső személy nem fér hozzá az anyagokhoz, nem is láthatja, és nem is véleményezheti. Hátránya viszont, hogy a diákok így csak szűk körű rálátást kapnak a nézettségnövelő technikákra, valamint a verseny tétje és a megszerezhető nézőszám nagyon korlátozott. Az osztályból érkező like-ok száma, a tetszésindexek alakulása nem feltétlenül a versenyművek minőségét fogják tükrözni, mert az osztályon belüli csoportdinamika, a diákok szociometriai helyzete óhatatlanul árnyalni fogja a véleménynyilvánítás mintázatát.
- b) **Az évfolyam vagy választott évfolyamok meghívása közönségnek zárt facebook csoportban.** Az ideális megoldás a minél nagyobb létszámú zárt facebook csoport. A nagyobb létszám a csoport adminjára ró több feladatot, hiszen egyenként kell engedélyeznie a belépni kívánókat, illetve meghívókat kiküldeni, így viszont ki tudja szűrni az ismeretleneket, külsősöket. Az osztály döntése lehet, hogy meghívják-e az iskola tanárait, illetve a szülőket, családtagokat (érdemes a meghívható rokonok számát limitálni, pl. minden diák max. 4 rokont, nem iskolába járó ismerőst hívhat meg). Szintén az osztály döntésére bízhatjuk, hogy az elkészült versenyműveket a contest zárt felületén kívül közzétehetik-e vagy sem. Arra is érdemes kitérni, hogy ha a diákok saját hatáskörükben közzéteszik a munkájukat privát facebook oldalakon, az oda érkező like-ok, kommentek nem számítanak bele a „hivatalos” iskolai versenybe.
- c) A contest félévnek a közösség döntése alapján nyithat az osztály **nyilvános fb oldalt** is. Hátránya, hogy a közönség létszáma és a kommentelők nehezen kontrollálhatók. A nem kívánatos kommentek helyett az is előfordulhat, hogy érdektelenné válik az oldal, a közönség elszivárog. A nyilvános oldal előnye egy viszonylag objektív megmértetés, hiszen olyan közönség is megjelenhet a contest kapcsán, akik nem ismerik a résztvevőket, és kizárólag az oldalon bemutatott művek alapján döntenek. Korábbi tapasztalatok alapján azt látjuk,

hogy középiskolai programok facebook oldalának törzsközönségét alapvetően az iskola diákjai, tanárai és volt diákjai alkotják. Második körben a szülők is ránéznek az oldalon zajló tevékenységre. Az iskolai közösségtől távoli „külsős” látogatók száma minimális, érdeklődésük és tevékenységük saját tapasztalataink szerint nem befolyásolják az előbbi két kör aktivitását. A nyilvános oldalon zajló történetek valós szituációk, kezelésük tanulsága életszerű, hathatós tudást nyújt. A nyilvános oldal két szóban foglalható össze: veszélyes, de izgalmas.

Bármelyik nyilvánossági szintnél javasoljuk azt, hogy a contest indítását megelőzően és a versennyel párhuzamosan menedzseljen az osztály egy kampányt is, amelyben biztatják a közönséget a részvételre, a vélemények kinyilvánítására. Legyen a kampány része is az új like-policy, vagyis „ne csak like-olj, fejtsd ki a véleményedet!”

A leírásban az egyszerűség kedvéért a facebookot emlegetjük, de természetesen az is az osztály döntése, hogy melyik ismert felületen indítják el a versenyt.

Fontos, hogy a contest félév alatt a személyiségi jogok védelmére külön figyelem irányuljon. Az online fázis megindítása előtt javasoljuk, hogy a projektet vezető tanár egyeztesse az osztály és az iskola személyiségi jog védelméről szóló irányelveit, és ha szükséges, szerezz be a szülőktől a videofelvétel készítéséről és közzétételéről szóló beleegyező nyilatkozatot, amennyiben ez nem történt meg automatikusan az iskolaév kezdetekor.

A program 3 szakaszból épül fel:

1. A felkészülés
2. A versenyművek elkészítése változatos műfajokban (videospot, riport, mém, montázsok)
3. A versenyművek online bemutatása és a történetek utánkövetése, a program értékelése

A program időkerete:

Heti 2 x 1 óra, összesen 32 óra. Optimális esetben 4 hét szükséges az előkészületekre, 7 hét a versenymunkák elkészítésére és 5 hét a produktumok

bemutatására. Ettől az osztály felkészültségének ismeretében természetesen el lehet térni, a fenti számokkal inkább az arányokat szeretnénk jelezni.

A program szervezeti kerete:

Az osztályból az osztály létszámától függően 8-12 csapatot érdemes megszervezni. 20 fő körüli osztálylétszámnál, osztott osztályoknál, képzettebb diákoknál egy csapat állhat 2-3 főből. 30-40 fős osztálylétszámnál egy csapat 4 főből is állhat, akik szervezettségüktől függően dolgozhatnak egy stábként, illetve 2 db 2 fős stábként.

A csapatok – Stábok – összeállításának stratégiái:

Az osztály szociometria jellegzetességeihez és felkészültségi szintjéhez igazodva több csoportalakítási stratégia közül lehet választani:

- Rá lehet bízni a diákokra, hogy barátság, szimpátia alapján alkossanak csapatokat. A szimpátia alapján szerveződött stábok előnye, hogy valószínűleg hosszútávon, rendszeresen szabadidejükben is gördülékenyen együtt tudnak működni. Ugyanakkor ez a stratégia nem segíti az osztályon belüli új kapcsolódások kialakulását, és élesebbé teszi a stábok közötti rivalizálást. Jó megoldás lehet a szimpátia alapú szabad stábalakítás oly módon, hogy a tanár segíti az esetlegesen perifériára szorult diák(ok) csoportba helyezését, és nyomon követi, segíti beilleszkedésüket.
- A csapatok tagjait sorsolhatják is, azzal a megfontolással indokolva, hogy a sorsolás több valós élethelyzetet szimulál. Például egy munkahelyen is várható, hogy többféle személyiségű, felkészültségű munkatársunk lesz, akikhez igazodva, akikhez alkalmazkodva kell majd megoldanunk az együttműködést.
- Az osztályt jól ismerő tanárok szociometria és/vagy felkészültségi szint szerint ki is jelölhetik, illetve kiegészíthetik ily módon a spontán kialakuló csapatokat.

Bármelyik megoldást választja a programot irányító tanár, felhívjuk a figyelmét arra, hogy a program jelentős integrációs lehetőséget hordoz, mivel

egy félévre szóló csapatmunkára épít. Ha ismeretes, hogy az osztályban van perifériára került vagy hátrányos helyzetű diák, akkor az ő csoportba sorolását kísérik kiemelt figyelemmel. Keressenek vagy alkossanak a számára olyan csapatot, ahol empátiára, nyíltságra, befogadásra számíthat, de legalább toleranciára, a perifériára került személy békés elviselésére. Tartsák szem előtt azt is, hogy a *peer learning* és a *mozaiktechnika* alkalmazásával elősegíthetik az integrációt, ha a hátrányba került diákokat kulcshelyzetbe hozzák. Ha egy *peer learning* lánc első szereplője a perifériára került diák lesz, és a csapat többi tagja tőle tanul meg egy új ismeretet, eszközhasználatot, technikát, amely szükséges lesz a feladat végrehajtásához, akkor ez jelentősen javíthatja szociometria helyzetét. Hasonló lehetőség, ha a tanár egy probléma megoldásához a hátrányos helyzetű diáknál helyezi el a kulcsot, és csak az ő aktív közreműködésével lesz képes megoldani a csapat a feladatot. Az Aktivitásgyűjteményben külön jelölni fogjuk, hogy az adott feladat hogyan alkalmas az integrációs mozaik módszer alkalmazására vagy *peer learning* lánc kialakítására.

A csapatok feladata: **1 fő Versenyző kiválasztása a közösségből.** A közösséget, amelyen belül kereshetnek felkarolandó Versenyzőt, a vezető tanár határozhatja meg az alábbi javaslatokból. A közösség lehet

- **az osztály** (ebben az esetben a csapatok felállása: 1 Versenyző + 2-4 fő stáb);
- az iskola bármely **évfolyama**;
- **bárki**, akit ismernek, iskolás vagy nem az iskolához tartozó, bármilyen életkorú személy, családtag, barát, ismerős.

Egyetlen feltétele, hogy a kiválasztott személy a félév elejétől kezdve a projekt végéig vállalja az együttműködést, és erről írásos megegyezés is szülessen. Az írásos megegyezést – **Szerződést** – minden esetben javasoljuk, mert a tanóra teljesítésén kívüli szervezettségre, felelősségvállalásra tanít, szövetséget képez a Versenyző és a Stábtagek között. A szerződés része az elköteleződés kialakítása – szövetszerűen is. A Versenyző vállalja, hogy legjobb tudásával részt vesz a munkában; a Stábtagek vállalják, hogy a legjobb tudásukkal a legjobb eredmény elérése érdekében a legkedvezőbb bemutatkozást biztosítják a választottjuknak. A mellékletek között találhatóak szerződéssablonok, amelyek ebben a formában és megszövegezéssel is használhatóak, illetve igény szerint átfogalmazhatóak.

A Versenyzők kiválasztási körének meghatározásánál érdemes figyelembe venni az alábbi szempontokat is, és a döntést az aktuális osztály ismeretében meghozni.

- Ha Versenyzőt csak az osztályból választhatnak, az azt jelenti, hogy pl. egy 20 fős osztálynál szükséges, hogy legyen 5 olyan diák, aki kellően ambiciózus a szereplésre. 30 fős osztálynál minimum 8 ilyen diákra lenne szükség. Éppen emiatt – és más megfontolásból is – jelentősen kitágítjuk a bemutatható tevékenységek definícióját, ahogyan ezt a következő alfejezetben kifejtjük. Az nem valószínű, hogy egy 20-30 fős osztályban legyen 5-8 olyan diák, aki jól énekel, jól ad elő, jól táncol, de biztosan van 5-8 olyan diák, akinek érdekes a hobbi, vagy jól bemutatható a szabadidős tevékenysége, esetleg a személyisége. Mert a hangsúlyt is szeretnénk eltolni a Versenyző produkciójáról abba az irányba, hogy az a bizonyos produkció hogyan, milyen minőséggel és mennyi leleménnyel van bemutatva. Ennek fényében egyáltalán nem esélytelen akár az osztályon belül is 5-8 diákot Versenyzőnek kinevezni. Az is előfordulhat, és ez is egy szép feladat, ha pl. egy diák szerepelni szeretne, de nincs felismert tartalom, ami a személyéhez fűződne. Ilyenkor vegytisztán kiemelkedik a média kreatív oldala, hiszen a Stáb feladata éppen az lesz, hogy egy alany köré teremtsék meg a „mítoszt”, mindent a minimum szintről kezdve. Teremtsék meg köré az érdekes tevékenységet, a bemutatható tartalmakat, teremtsék meg a médiás personáját.
- Ha Versenyzőt az osztályon kívülről is választhatnak, akkor egyrészt létrejöhet egy aszimmetria a Stábok között. Azok a Stábok, akiknek a Versenyzője az osztályon belülről érkezik, előnybe kerülhetnek a külső Versenyzővel dolgozókhoz képest, mert egyrészt könnyebb megszervezni a forgatásokat, hiszen hasonló az időbeosztásuk, másrészt az órák során meghozott döntéseknél a csapat minden tagja jelen van. A külső Versenyzővel dolgozó Stáboknál kérdéses, hogy tudnak-e jól időt egyeztetni, illetve kérdéses a külső Versenyző megbízhatósága is, amit a Szerződés igyekszik garantálni. Javaslatunk szerint akkor engedélyezhető a külső Versenyző kiválasztása, ha az osztály és az iskola tágabb közössége jelentős strukturálatlan szabadidővel rendelkezik. Ebben az esetben még előny is lehet, hogy az iskolán kívül töltött időt is fel lehet tölteni tevékenységekkel. Ha a diákok lakhelye egymástól távol esik, és tudottan vagy sejtetten sok iskolán kívüli programjuk van – edzések, különórák – akkor a külső Versenyző választását nem javasoljuk.

A bemutatható tevékenységek:

A bemutatható tevékenységek definícióját nagyon kitágítjuk. A célunk az, hogy elmozduljunk a hagyományos előadói műfajoktól, utat engedve a korosztály érdeklődési és tevékenységi körének. Versenyző lehet bárki, aki valamilyen művészeti, előadói vagy sporttevékenységben bemutatkozni szeretne, akinek van egy érdekes – vagy jól bemutatható – hobbi, egy érdekes – vagy jól bemutatható – személyisége. Lehet ez gördeszkás, kerékpáros mutatvány, bűvészkedés, szabás-varrás, kertépítés, állatgondozás, kézműveskedés vagy egyéb régióspecifikus tevékenységek: pl. virágkötészet, cukrászat, akár a horgászat is. Arra szeretnénk fektetni a hangsúlyt, hogy egy tevékenység érdekessége nem feltétlenül a tevékenységben magában rejlik, hanem inkább abban, ahogyan azt a tevékenységet bemutatják. A médiaátdolgozás minősége határozza meg egy tevékenység érdekességét, és kevésbé maga a tevékenység. Például kevésbé sikeres megoldásnak fogadjuk majd el azt, ha egy Stáb egy fix kamerával felvesz egy cirkuszi világszámot, és sikeres munkának, ha egy Stáb úgy mutatja be a horgászatot, mint ami izgalmas, fordultatos, mozgalmas. Az Aktivitásgyűjteményben több olyan feladat található, amely segíti a diákok megértését abban, hogy az érdekesség attribútuma hogyan csúszik át a bemutatott tevékenységről a bemutatás leleményességére. Ugyanezen a vonalon haladva kifejezetten bátorítjuk azokat a Stábokat, akik nem létező, fiktív tevékenységeket találnak ki és mutatnak be!

Nem elfogadható tevékenység viszont a számítógépes játék, e-sport, youtuber aktivitás. Kifejezetten tiltott bármilyen másokra vagy saját magára veszélyes, egészségkárosító tevékenység még a legenyhébb formában is, pl. a játékos túlevés és túlivás. Kifejezetten tiltott a jackass kihívások másolása.

A VERSENYMŰVEK

Az elkészítendő versenyművek a következők:

- A) A Versenyző rövid bemutatása és a Stáb bemutatkozója
- B) A Versenyző 1. produkciója
- C) Riportfilm a Versenyzőről
- D) A Versenyző 2. produkciója
- E) Kortesbeszéd / kampányfilm a Versenyző mellett
- F) A Versenyző 3. produkciója
- G) Mémek elkészítése

A vezető tanár a diákok felkészültségének függvényében határozhatja meg, hogy hány fordulóra tervezi a versenyt. A maximális hét forduló ideális viszonyokra, magas felkészültségre megfogalmazott cél.

Alapszintű elvárás lehet: A + B + D

Optimális cél: A + B + D + E

Haladó célkitűzés: A + B + C + D + E + F + G – amelyek közül A + B + D + E kötelező, míg C, F és G fakultatívan választható, bármilyen kombinációban.

A fentiekhez hasonlóan a kézikönyvben a feladatoknál és az oktatási kimenetek meghatározásánál is minden esetben 3 szintet adunk meg. A 3 szint közül a pedagógus választhatja ki, hogy melyiknek az elérése reális a diákok felkészültsége, a technikai háttér és az egyéb körülmények alapján. A 3 szintet a következőképpen határoztuk meg:

Alapszintű elvárás – erről a szintről azt gondoljuk, hogy minden előzetes tudás nélkül érkező diákokkal 1 db okostelefonnyi technikai háttérrel is megvalósítható.

Optimális célnak neveztük el az átlagosan elvárható teljesítési szintet.

Haladó célkitűzésnek nevezzük a magasabb felkészültségű diákokkal, előnyösebb technikai háttérrel elérhető szintet.

Az ideális fejlődésmenet az, ha a félév során a diákok egy teljesítési szintet fejlebb tudnak lépni. Vagyis ha alapszintről indulva egyes versenyműveknél eléri az optimális szintet, illetve optimális szintről indulva egyes versenyműveknél eléri a haladó szintet. Hangsúlyozzuk, hogy a szintlépés néhány versenymű esetén elvárható, az egész programra vonatkoztatva nem.

1. SZAKASZ – A FELKÉSZÜLÉS

1. hét: a projekt ismertetése, csapatok képzése, a Versenyzők kiválasztásának („casting”) elindítása. A félév címének kiválasztása. A technikai eszközök felmérése, a felzárkóztatás, az eszközhasználat megtanulásának kezdete.

A felkészülésnek és a versenyművek elkészítésének szakaszában is két alapvető pedagógiai irányvonal követendő: 1.) learning by doing, 2.) peer learning. Ezek úgy alkalmazhatóak, hogy ha az osztályban vannak olyan diákok, akik jártasabbak egy-egy eszköz használatában, akkor javasoljuk, hogy a tanár szervezzen köréjük csoportokat. Így egyszerre több csoportban indulhat el a tanulás, a tanár feladata pedig ezek felügyelete és a megtanulandók kiegészítése lesz.

A felkészülés szakaszában az osztály tudásszintjéhez igazítva azokat az alapvető technikai és tartalmi készségeket fejlesszék ki, illetve ismételjék át, amelyek szükségesek ahhoz, hogy a kiválasztott 3-6 versenyművet a diákok el tudják készíteni. Mivel a projekt pedagógiai alapszerepe a learning by doing, a következő szakasz 7 hete is rendelkezésre fog állni a magasabb szintű tudás és készségek elsajátításához. A felkészítés 2 területen zajlik: 1.) fotó-videó, 2.) közösségi média használata (pl. facebook, de más közösségi oldal is választható).

2.–3. hét: fotók és videofelvételek elkészítéséhez és szerkesztéséhez szükséges technikai háttértudás átadása a rendelkezésre álló eszközökön. A mobiltelefonos forgatás technikai leírása az Aktivitásgyűjteményben olvasható, az ingyenes képszerkesztő applikáció leírása pedig a Technikai mellékletben található meg. Az Aktivitásgyűjteményből több olyan feladat is választható, amelyek a felkészülést támogatják.

A felkészülési szakasz választható kimenetei:

Minimális cél: vágópont nélküli felvétel elkészítése; állókép készítése.

Optimális cél: 3-5 vágóponttal működő rövid spot elkészítése. Minimális képi utómunka állóképekkel, pl. feliratok elkészítése. A képszerkesztők használatát kiválthatja a papíralapú montázskészítés, amennyiben nyomtatók az iskola rendelkezésére állnak.

Maximális cél: változatos plánokat és montázstechnikákat alkalmazó spot elkészítése.

Bár a felkészülési szakasz egyik szervezési kimenete az lesz, hogy alakuljanak ki azok a fix Stábok, akik az egész félév során együtt fognak dolgozni, ez a szakasz lehetőséget ad még arra, hogy változatos munkaformában valósuljanak meg az aktivitások. Javasoljuk, hogy a csoportmunka mellett ebben az időszakban kerüljön még sor egyéni feladatmegoldásra vagy páros együttműködésekre is.

4. hét: Közösségi média használata – az alapoktól, ha esetleg nincs minden diáknak facebook oldala. Javasoljuk a peer learning módszert olyan diákok számára, akik még nem rendelkeznek facebook-profillal – akár házi feladatként is kiadható, hogy a facebookon jártas diák segítsen a profillal nem rendelkező diákoknak azt elkészíteni. Minél jártasabbak a diákok a facebook használatában, annál inkább arra használható fel ez az óra, hogy a közösségi média használatát magasabb szintekre emeljük. (A facebook helyett választható más közösségi felület is.)

Az óra tematikája:

- Facebook használat alapjai: profil létrehozása, ismerősök gyűjtése, csoportok típusai, csoportok létrehozása – a projekt felületeként is létrehozni az osztály egy csoportot, amelynek zártságát, nyitottságát, a tagok felvételének módját, biztonságát közösen az órán döntenek el.

- A biztonsági beállításokra külön hangsúlyt érdemes fektetni elsősorban a visszaélések, zaklatások és bántalmazások miatt, de a további veszélyekre is hívjuk fel a diákok figyelmét: ismerősvadászatok, reklámok.

- Like-ok, emotikonok szerepe, like policy kialakítása. Annak tudatosítása, hogy a like egy állásfoglalás. Javasoljuk, hogy vezessenek be egy új irányelvet a tetszés / nem tetszés kinyilvánítására (*like policy*): „Csak akkor like-olj valamit, ha van róla megfogalmazható véleményed! A legtöbb esetben tedd is meg: fejezd ki szóban a tetszésedet, érzéseidet! A komment mindig többet ér, mint egy like! Ha nem akarsz kommentelni, like helyett használj inkább emotikont! Ha kritizálsz valakit vagy valamit, legyél igazságos, törekedj az objektivitásra, és keress pozitívumot is a kritikád tárgyában!”

- Posztok: mit posztolunk és mit nem. Milyen gyakran posztolunk. Minőségi posztok kritériumai.

- Szelfik: minőségi szelfik elkészítésének módja. Fejezzen ki valamit (hangulatot, véleményt), mutasson meg valamit. Az öncélú szelfik és az öncélú like gyűjtés értelmetlensége és veszélyei.

Az 1. szakasz szervezési kimenetei:

1. Kialakult és fixált Stábok, melyek állnak 2-4 fő diákból + 1 felkarolt Versenyzőből.
2. Döntés a bemutatandó produkciókra vonatkozóan.
3. A félév címének kiválasztása. Több címvariációt javasolunk, amelyek közül a tanár és a diákok közösen válasszák ki azt, amelyik a legjobban illeszkedik az intézmény stílusához, arculatához – vagy alkossanak teljesen új, egyedi címet. Javasolt címek néhány véletlenszerűen kiválasztott iskola-névre építve: *Arany Csillagai* (egy Arany János nevét viselő iskolánál); *Tálatumok a Gimiben*; *A Tehetségek Köztünk Vannak*; *A Kossuth utca Sztárjai* (egy Kossuth Lajos utcai gimnáziumnál) stb.

2. SZAKASZ – A VERSENYMŰVEK ELKÉSZÍTÉSE

Az 5.–11. hét gyakorlati munkájának ideje alatt a learning by doing pedagógiai elve érvényesül. Akár házi feladatként kiadható a diákoknak, hogy készítsenek terveket, forgatókönyveket arra vonatkozóan, hogy mit szeretnének elkészíteni (Szinopszis és Forgatókönyv sablonok megtalálhatók a mellékletben). Az óra keretein belül a tanár feladata az, hogy segítséget nyújtson a diákoknak arra vonatkozóan, hogyan tudják a legjobban megvalósítani az elképzeléseiket. Az anyagok elkészítése történhet szintén házi feladatként, illetve az iskola területén az órák alatt. Az anyagok összeállításánál, a szerkesztésnél a tanár feladata, hogy technikai segítséget nyújtson, ha szükséges. A peer learning elve ebben a feladatban is érvényesíthető. Ha az osztályban van néhány diák, aki érdeklődő, vagy már jártas a vágásban, akkor ők megbízhatók azzal, hogy technikai segítséget nyújtsanak diáktársaiknak. A tudás átadásának folyamata felerősíthető azzal a szabállyal, hogy nem lehet minden Versenymű vágója, operatőre stb. ugyanaz a személy (vagy egy személy legfeljebb 2 Versenyművet vághat, fényképezhet). Mivel a Stábon belüli pozíciók változnak, a tudás „örzöjének” is érdeke a tudás pontos és alapos átadása, hiszen a közös cél az, hogy minőségi produkciók szülessenek, aminek a záloga, hogy „minden birtokomban lévő tudást maximálisan

átadjak annak, aki ugyanazt a feladatot fogja ellátni a folyamatban, mint én”.

A projekt kiemelt célkitűzése az is, hogy a tervezés fontosságát hangsúlyozza. A versenyművek elkészítéséhez Szinopszis és Forgatókönyv sablonok találhatóak a mellékletben. Javasoljuk, hogy minden versenymű elkészítésénél – és minden olyan feladat esetében, ahol ezt a leírás tartalmazza – a tanár ragaszkodjon ahhoz, hogy a diákok előre tervezzenek. 2-3 munka elkészítése után várható, hogy a diákok megtapasztalják a tervezés előnyeit – jobb szervezés, hatékonyabb együttműködés, összeszedett, időhatékony munkafolyamat, magasabb szintű kimenet –, és saját készítéséből is élnek majd az előre tervezés lehetőségével.

A munkanapló az értékelésnél is fontos szerepet kap, ezért a versenyművek elkészítésénél Stábokként 1 munkanapló megírását kérjük. A kellemetlen konnotációjú „munkanapló” helyett javasoljuk a jóval izgalmasabbnak hangzó és életszerűbb **Forgatási napló** elnevezést. Ez az alábbi pontokat, bekezdéseket tartalmazza:

1. A történet leírását és a kezdeti ötletet a Szinopszis foglalja össze. A Szinopszis a Forgatási napló része, de a naplóban a stílár, technikai és egyéb vállalások is kerüljenek rögzítésre (ha ezeket a szinopszis nem tartalmazza). Az első bekezdésben írják le a diákok, hogy mit vállalnak, és azt hogyan tervezik megvalósítani. Ezt a részt a forgatás előtt írják le.
2. A második részben – bekezdésben – írják le, hogy a forgatás során a különböző aktuálisan kialakuló és átalakuló körülmények vagy egyéb tényezők miatt miben, hogyan és miért tértek el a vállalásuktól. Itt szerepelhetnek olyan triviális dolgok is, hogy pl. a forgatás napján nem volt megfelelő az időjárás, XY késett, több időre lett volna szükségük a tervezettnél. Szerepelhetnek technikai felismerések: kiderült, hogy a kiválasztott / rendelkezésre álló eszköz nem működött, vagy nem volt alkalmas annak kivitelezésére, amire gondoltak. És szerepelhetnek kreatív szempontok is: forgatás közben új ötletek merültek fel; forgatás közben látták, hogyan lehet egy-egy snittet jobban megvalósítani. A kreatív változtatási szempontokra érdemes külön felhívni a diákok figyelmét, kiemelve azt, hogy az első bekezdésben leírt vállalat és a forgatási tervben rögzített terv nem több mint egy viszonyítási alap. Törekedjenek annak megvalósítására, de ne mindenáron, és főleg ne a kreativitás rovására. Ha forgatás közben úgy látják, hogy új, kreatív ötletek nyomán jobban meg fogják tudni oldani a feladatot, akkor adjanak utat a kreativi-

tásnak, és térjenek el a tervtől. A Forgatási naplóban fontos még az is, hogy a tervtől való eltéréseket indokolják, magyarázzák. Ezt a részt a forgatás után írják meg.

3. A versenymű elkészülte után foglalják össze, miben, hogyan sikerült megvalósítani az eredeti tervet. Értékeljék, hogy a kiinduláshoz képest gyengébb vagy jobb minőségű anyagot állítottak-e elő. Osztályozzák is az elkészült anyagot a vállaláshoz képest. Hibátlan munkák várhatóan nem fognak keletkezni – ez a kreatív műfajok sajátossága. Ezért jeles osztályzatot ér, ha kisebb hiányosságokkal, hibákkal, de teljesítették a vállalást, vagy túlszárnyalták, ha a megvalósítás során a kreatív változtatások irányába mozdult el a folyamat. Ha kisebb-nagyobb hiányosságokkal, hibákkal a 80%-ot teljesítették, az négyes. Ha a vállalásnak, forgatási tervnek a 60%-ig eljutottak, az közepes. 60% alatt kettes. Ha semmi nem készült el, az elégtelen.
4. A negyedik részben, bekezdésben foglalják össze a tanulságokat, tapasztalatokat, kitérve arra, hogy ha újra elkészíthetnék ugyanazt a feladatot, mit csinálnának másképp.
5. Értékeljék minden Stábtagnak munkáját. Elvégezte-e a rábízott feladatokat? Ezekben alulteljesített-e vagy túlteljesített? Mennyire számított csapattagnak? Együttmozgott-e a történésekkel, vagy inkább kivonta magát? Mennyire volt megbízható a közös munka során? Mennyire adta bele tudását, lelkesedését? Egy százalékos értékkel pontozzák is egymás csapatbeli részvételét.

Egymás értékelése nem kevés feszültséget jelenthet, ezért több kivitelezési lehetőséget javasolunk, és az osztályt ismerő tanárra bízunk azt, hogy melyik változat működhet az adott osztályközösségben:

- a) A legdemokratikusabb, legnyíltabb megoldás a tárgyalás: a csapattagok jussanak konszenzusra a százalékos értékelésben. Ez a módszer érvelésre, a közös érdek képviseletére, egymás motiválására nevel. Viszont szembesülni kell saját hibáinkkal, tévedéseinkkel, és szembesíteni kell társainkat is hibáikkal, tévedéseikkel, ezért konfrontatív.
- b) Névtelenül írják le a százalékokat és az indoklást. A papírokat a tanár gyűjtse össze, és összesítse a véleményeket.
- c) Google űrlapon adják le egymás értékelését.

Egy versenymű elkészítésének teljes dokumentációja tehát a következő elemekből áll: 1. Szinopszis, 2. Forgatókönyv, 3. Forgatási terv, 4. Forgatási napló. A Forgatókönyv és a Forgatási terv elkészítése erősen javasolt, de természetesen vannak olyan improvizatív műfajok vagy híradószerű eseményrögzítések, amikor ilyen szinten lehetetlen tervezni. Ilyen esetekben Forgatókönyv nem készül, a Forgatási terv opcionális. De Szinopszis és Forgatási napló improvizatív műfajoknál is legyen kötelező. Ezek a dokumentációk az osztályzásnál és az értékelésnél is fontos források. Javasoljuk azt, hogy a Forgatási napló elkészítése legyen külön kiosztott / kisorsolt feladatkör a Stábban belül, és minden alkalommal másik diák készítse el.

A) A VERSENYZŐ BEMUTATÁSA ÉS A STÁB BEMUTATKOZÓJA

Ez lesz az első nyilvánosságra kerülő versenymű.

Alapszintű elvárás: vágás nélküli, egy beállítással működő beköszönés, amiben a csapattagok elmondják a nevüket és a vállalkozásukat. Helyszín az iskola, megvalósítás ideje: tanóra.

Optimális cél: 3-4 vágóponttal, több plánnal megfogalmazott névjegy.

Haladó célkitűzés: több vágóponttal, több plánnal megfogalmazott névjegy, amely stílusában, képi megfogalmazásában, helyszínválasztásban tükrözi a Versenyző – és opcionálisan a csapattagok – személyiségét, ízlését, illetve a vállalt projekt hangulatát, stílusát.

B) A VERSENYZŐ 1. PRODUKCIÓJA

Alapszintű elvárás: egy beállításban, vágás nélkül rögzít egy produkciót.

Optimális cél: több vágóponttal, több plánnal működő spot.

Haladó célkitűzés: a produkció klipszerűen feldolgozott és/vagy narratívába helyezett bemutatása.

C) RIPORTFILM A VERSENYZŐRŐL – KARAKTERBEMUTATÁS

Ez a feladat arra alkalmas, hogy a diákok saját tapasztalat alapján lássák,

egy élő személyből hogyan teremthető meg egy médiaszemélyiség, egy nyilvános, közösségi persona. Saját tapasztalat alapján láthatják, hogy az élő személy karakterjegyei közül hogyan érdemes válogatni, mit érdemes felnagyítani, mit érdemes háttérbe szorítani ahhoz, hogy a Stáb elérje a kívánt célt, vagyis hogy a Versenyző népszerű legyen. A feladat alkalmas arra, hogy megértesse, televíziós műsorok szerkesztői hogyan, milyen eszközökkel irányítják a közönség véleményét és attitűdjét a műsor szereplőivel kapcsolatban.

Alapszintű elvárás: klasszikus riporter–riportalan felállásban, egy beállításban a Versenyző válaszol a Riporter néhány kérdésére.

Optimális cél: több plánnal dolgozó, a Versenyző személyiségét is bemutató riportfilm, karakterbemutatás.

Haladó célkitűzés: narratívába ágyazott portré, karakterbemutatás.

D) A VERSENYZŐ 2. PRODUKCIÓJA

Lásd a B) pontnál. Javasoljuk, hogy az 1. produkció után – ha erre lehetőség és esély nyílik – a tanár növelje az elvárások szintjét.

E) KORTESBESZÉD / KAMPÁNYFILM A VERSENYZŐ MELLETT

Ennek elkészítése számos médiaszöveg-olvasási (*media literacy*) kérdés tisztázására ad alkalmat, bemutatathatók a befolyásolás eszközei. A kampányfilm kapcsán bevezethető a kritikai médiaszöveg-olvasás hat „leleplező” kérdésének a tudatos alkalmazása. A nézett médiaszöveg kapcsán gondoljuk végig: Kik készítik és milyen szándékkal? Kinek szól? Miről akar meggyőzni? Milyen eszközökkel akar meggyőzni? Mit hallgat el? A diákok saját munka alapján látják be, hogy a nyilvánosság felé milyen arculatok hogyan alakíthatók ki, és azok miben térnek el a valóságtól. Belátják, hogy az arculatteremtés és a befolyásolás eszközeit lehet egy személy vagy egy cél előnyére és kárára is alkalmazni.

Alapszintű elvárás: egy beállításban az egyik csapattag elmondja az érveit a Versenyző mellett.

Optimális cél: 3-4 vágóponttal elkészített versenymunka, esetleg az egyik érv képi megjelenítésével.

Haladó célkitűzés: verbalitás helyett az érvek vizuális megjelenítésére helyeződik át a hangsúly, és/vagy narratívába illesztett kortesbeszédet mutat be a kisfilm.

F) A VERSENYZŐ 3. PRODUKCIÓJA

Lásd a (B.) pontnál. Javasoljuk, hogy az 1. és a 2. produkció elkészítése után – ha erre lehetőséget és esélyt lát – a tanár növelje az elvárások szintjét.

G) MÉMEK ELKÉSZÍTÉSE

A közösségi média innovatív műfaja a mém, illetve a mémek képi, plakát-szerű, vagy gif megjelenítése. A diákok feladata, hogy a Versenyzők jellemzőiről, törekvéseiről, a produkcióik üzeneteiről mémeket készítsenek.

Alapszintű elvárás: fotó felirattal.

Optimális cél: fotók minimális utómunkával kialakított kollázs felirattal, amely üzenetet közöl. A kollázs elkészíthető digitális utómunkával vagy papíralapon is.

Haladó célkitűzés: fotókból digitális utómunkával és grafikával készített, felirattal kiegészített, üzenetet közvetítő kollázs.

A 2. szakasz szervezési kimenetei:

1. Elkészül a contest félév facebook oldala – választás és megegyezés szerint zárt vagy nyilvános csoport.
2. Elkezdődik a tagok – a közönség – meghívása.
3. Elkészül a beharangozó kampány: trailer, spotok, mémek, fake spoilerek, plakátok. Néhány héttel a start előtt a diákok már elkezdhetik kiplakátolni az eseményt az iskolában, megosztani a facebook oldalain.
4. Az előre kitűzött időpontban megkezdődik az online verseny beharangozó kampánya a contest félév facebook oldalán, plakátokkal az iskola falain.
5. A 2. szakasz végén feltöltésre készen állnak a versenymunkák.

3. SZAKASZ – A VERSENYMŰVEK ONLINE BEMUTATÁSA

A 12.–16. héten a versenymunkákat előre meghatározott időben, hetente töltik fel a csapatok. Érdemes 2-3 nappal a médiaóra előtt feltölteni az aktuális forduló munkáit, hogy kellő mennyiségű visszajelzés érkezzen a médiaóra napjáig. A zsűri kommentekben értékeli a munkákat a médiaóra előtti napon.

A médiaórán a visszajelzések megtárgyalása, az aktuális események feldolgozása zajlik. Csapatonként hypertext létrehozása az események alakulásáról, blogok, vlogok, fórumok készítése és üzemeltetése.

Fontos témája ennek a szakasznak, hogy mire használható a népszerűség. Kiegészítő kampány lehet pl. a Students for Pets kampány, ahol a népszerűvé vált Versenyzők állatmenhelyi, gazdit kereső állatok részére készítenek rövid spotokat, amelyeket facebookon terjesztenek.

Alapszintű elvárás: szóbeli megbeszélés.

Optimális cél: a szóbeli megbeszélésen túl az események alakulásának híradószerű követése. Interjúk, összefoglalók feltöltése az oldalra.

Haladó szintű célkitűzés: az előbbi két elvárás teljesítésén túl a kommentek és a zsűri véleménye alapján lehetőségük van a diákoknak, hogy újra elkészítsenek egy-egy versenymunkát, korrigálva a koncepcionális vagy technikai tévedéseket.

A 3. szakasz szervezési kimenete:

Nyertesek kihirdetése, értékelés, osztályzás.

ÉRTÉKELÉS

Ezen a téren is több lehetőség közül választhat az osztályközösség és a tanár.

1. A zsűri kiválasztásánál a legfontosabb szempont, hogy az *Értékelési útmutatóban* megfogalmazott elvekkel azonosulni tudjon, és azokat a gyakorlatban is alkalmazza. A felkérésnél fontos figyelembe venni azt is,

hogy a zsűri tagjai tekintélyszemélyekké, véleményformálókává válhatnak. A zsűri lehet 4 fő felkért tanár a tanári karból. A 4 fős zsűri tagja lehet szülő is (nem a versenyző osztály(ok)ban tanuló diák szülője). A részvétel feltétele minden esetben, hogy az iskolán kívülről érkező résztvevő együttműködési megállapodást – Szerződést – írjon alá, és megértse, hogy visszalépése az egész osztályközösség munkáját sodorja veszélybe.

2. A zsűri mellé a like-ok száma alapján számolhatnak közönségsvazazati értéket is. A beszámított like-ok száma szigorítható oly módon, hogy csak a kommentben véleményt megfogalmazó like fogadható el érvényes szavazatként. Ebben az esetben a Hozzászólások száma a mérvadó (a Hozzászólások száma a poszt alatt leolvasható). Ez utóbbi megoldás kisebb létszámú zárt csoportban működőképes, ilyen esetben viszont javasoljuk szabályként való alkalmazását. Rendkívül építő hatású, ha a like mellé a diákok véleményét is elkérjük. A módszer hátránya, hogy a kommentek tartalmát ellenőrizni kell, hiszen egy komment lehet kritikus is vagy éppen elmarasztaló, nem tetszést kifejező, ami természetesen nem számítható fel pontnak a Versenyző és a Stáb részére.
3. A zsűri helyett választhatnak kizárólag online szavazatokon, like-okon alapuló értékelést is. Ezt a megoldást csak kontrollálható, zárt csoportokban javasoljuk. Nagy létszámú vagy nyilvános csoportokban nem kiszámítható, hogy melyik produkció milyen alapon kap több like-ot.

Fontos eleme a programnak, hogy a pontozás és az értékelés több síkon zajlik. A zsűri értékelése minden esetben szöveges értékelés is legyen a pontszám mellett. Arra kérjük a vezető tanárokat, hogy a felkért zsűrivel minden esetben ismertessék az értékelés szempontjait és a motivációs értékelés alapelveit, hiszen a zsűri visszajelzése nagyban meghatározza majd a program hangulatát.

A szöveges értékeléshez javasoljuk, hogy kövessék a pszichológiai intervenciók körében elterjedt és sikeresen alkalmazott motivációs interjú technikát, amely a pozitív megerősítés alapjain működik. A kritikák megfogalmazása helyett a javulás és javítás lehetőségeinek felvillantásával és pozitív visszajelzésekkel az önindukált fejlődés közegét teremti meg. Ha egy diák egy közepes teljesítményre hibajegyzéket kap vissza, akkor valószínűleg elmegy a kedve a javítástól, és beskatulyázza magát közepes tanulónak. Ha ugyanarra a közepes teljesítményre egy olyan visszajelzést kap, ami kiemeli, hogy a közepes telje-

sítményének mik a pozitívumai, és iránymutatást kap arra, hogyan lehetne ez a teljesítménye négyes értékű, akkor valószínűleg motiváltnak fogja érezni magát a javításra, fejlődésre.

A feladatok szöveges értékelésénél, kérjük, kövessék az alábbi sorrendet:

1. Az első egy összefoglaló rövid, néhány szavas – lehetőleg személyes – dicsérő benyomás legyen. Állhat röviden annyiból is, hogy „nagyon jól szórakoztam” vagy „megnevettetett a filmed” vagy „sok érzelmet vittél bele, ügyes voltál”. Bármilyen színvonalú is a versenymű, keressék meg benne a pozitívumokat. Ez azért szükséges, mert a pozitív visszajelzés odafigyelésre és nyitottságra sarkall. Egy rövid dicsérettel előkészített lelki diszpozícióban a diák fogadóképes lesz a kritikára. Ha azonnal a kritikával kezdenénk, az automatikusan védekezést, ellenállást vált ki a másik félből, jelen esetben a diákból.
2. A második rész lehet a kritika úgy megfogalmazva, hogy a fejlődés irányát jelölje ki. Ne arról legyen szó, mi nem volt jó, hanem hogy miként lehetne a feladatot kivitelezése még jobb. Pl. „Meggyőzőbb lennél, ha néha a kamerán keresztül belenéznel a nézők szemébe.”; „Izgalmasabb lenne a filmed, ha a táncost nemcsak szemből mutatnád, hanem oldalról vagy alsó gépállásból. Próbáld ki, milyen az, ha a kamera felett táncol!”; „Jobban érvényesülne a szereplődnek ilyen-olyan vonása, ha a történetet sarkítanád.”
3. Részletes dicséret, amely álljon arányban a kritikával. Alapszabály lehet, hogy csak annyi kritikai megjegyzést engedek meg magamnak tanárként, zsűriként, amennyi dicsérő elemet is tudok mondani. Itt fokozottan érvényes az az irányelv, hogy bármilyen színvonalú is a versenymű, keressék meg benne a pozitívumokat.
4. A pontszám közlése. A zsűri értékeljen 1-től 10-ig.

A zsűrinek is fontos tudnia, hogy a contest félév értékelése *nem* a televíziós műsorok sémáját követi, és a zsűrinek is fontos megértenie, hogy mi a lényegi különbség egy tévés műsorban elhangzó értékelés és egy iskolai értékelés között. A zsűri semmi esetre se másoljon egy tévés műsorban népszerűvé vált személyt vagy divatos kritikai hangnemet. Mert a tévés tehetségkutató műsorokban szögesen eltérő az értékelési szisztéma, hiszen teljesen más a cél is. A műsorokban elhangzó értékelések célja elsősorban a tévét néző közönség

szórakoztatása, ezért célzottan és szándékosan bővelkedik a feszültségkeltés eszközeiben, és kifejezetten törekszik erős érzelmek kiprovokálására. Az iskolai tehetségkutató félévben a cél a pozitív visszacsatolás és a motiváció, ami a diákok fejlődését szolgálja.

Magának a contestnek is több „nyertese” van, de érdemes a projekt szellemét úgy alakítani, hogy hangsúlyossá váljon: minden résztvevő profitál. Nyertes kategóriák lehetnek:

1. az a Versenyző, akit a zsűri 1., 2. és 3. helyre értékel;
2. az a Stáb, akinek a munkáját a legszínvonalasabbra – illetve 1., 2. és 3. helyre – értékeli a zsűri függetlenül attól, hogy a bemutatott Versenyző milyen pontszámokat kap;
3. közönségszavazatok alapján a legtöbb pontszámot kapó Versenyző.

Az első díjazási rendben tehát a zsűri a Versenyző munkáját értékeli, függetlenül a médiamegjelenítéstől. A második díjazási rendben pedig a médiamegjelenítés minőségét, leleményességét, amennyire csak lehet, a Versenyző produkciójától függetlenül.

OSZTÁLYZÁS

A zsűri értékelését és a helyezéseket szándékosan és élesen elválasztjuk az osztályzástól. Az osztályzás más szempontok alapján történik, mint a népszerűség, valamint a zsűri egyéni arculata, egyéni ízlése szerint történő értékelése.

Az osztályzatban – amelyet természetesen a média tantárgyat oktató tanár határoz meg – nagyobb súllyal esznek latba, hogy az egyes stábtagok milyen színvonalon dolgoztak, mennyire járultak hozzá a csapatuk eredményességéhez, milyen fejlődést mutattak. Jeles osztályzatot kaphat olyan diák is, aki végül nem is ért el helyezést. És az is elképzelhető, hogy amúgy helyezést elérő stábtagok kapnak rosszabb jegyeket pl. az együttműködés hiányosságai miatt. Mivel külső értékelést a zsűritől és a közösségtől jelentős mennyiségben fognak kapni a diákok, emellett az osztályzásban bátran bevezethetjük az önértékelést. Saját teljesítményünk objektív értékelésére nevelés

a felnőtté válás rendkívül fontos lépése, hogy megtanuljunk saját magunkról és teljesítményünkről elfogulatlanul, az önvédelem (ego-védelem) pozitív torzításai vagy az alacsony önértékelés negatív torzításai nélkül gondolkodni. A program osztályzása önosztályozás formájában erre tesz kísérletet.

A félévet lezáró végső osztályzat az alábbi jegyekből áll össze:

- Minden versenyművet a Forgatási naplóban leírtak szerint osztályoznak a diákok. A szakmai munkájukra ezt az osztályzatot kapják.
- Emellett osztályzatot kapnak a csapatmunkára is, amelyet szintén a Forgatási naplóban leírtak szerint értékelnek. A százalékok átváltása a következő: csapatmunkából jeles, akit a többiek 90%-ra vagy efelett értékelnek. 80–89% között = jó, 70–79% között = közepes, 60–69% között = elégséges. 60% alatt elégtelen (egy ilyen részvételű, attitűdű csapattag mintha jelen sem lett volna, rosszabb esetben még hátráltatta is a munkát). A csapatmunka fontosságát hangsúlyozza, hogy ez a szakmai teljesítménnyel azonos mértékben alakítja a végső érdemjegyet!

Minden versenymű elkészülte után tehát két jegy születik: 1. a közös önértékelés alapján egy szakmai jegy, amely minden stábtagnak azonos lesz, és 2. az együttműködés minősége alapján egy másik jegy, amelyhez a stábtagok egymást értékelik.

Előfordulhat, hogy a diákok könnyebbésséget, illetve a jó jegyek megszerzésének lehetőségét látják abban, ha szándékosan vagy érdektelenségből a Forgatási tervben alacsony szintű célokat fogalmaznak meg, amelyeket nyilván képesek lesznek 100%-osan megvalósítani, és így könnyen jó jegyhez jutni. Alacsony szintű célok alatt olyan célok kitűzését értjük, amelyek a diákok tudás- és kompetenciaszintje alatt vannak, és a választást nem indokolja semmilyen esztétikai megfontolás. Esztétikai megfontolás alatt azt értjük, hogy egy megrázó esemény feldolgozásánál például indokolt lehet az eszköztelen médiamegvalósítás. A Forgatási tervek megbeszélésénél a tanár szerepét abban látjuk, hogy a stábtagok képességeihez mérten a terv tartalmazzon némi kihívást, fejlődési lehetőséget, de semmiképpen ne vállaljon alul. Alulvállalás esetében azt javasoljuk, hogy a tanár első körben próbálja meg motiválni a diákokat arra, hogy fejlesszenek a terven. Ha ez zsákutcába fut, akkor jelezze, hogy a tervvel jelen állapotában teljes megvalósítás esetén ötös érdemjegyet nem érhető el, és határozza meg, hogy maximum milyen jegyet kaphatnak.

Felhasznált irodalom

- Buckingham, David (ed.): *Teaching popular culture*. UCL Press, London, 1998.
- Burn, Andrew – Durran, James: *Media literacy in schools*. Paul Chapman Publishing, London, 2007.
- Christ, William (ed.): *Assessing media education*. Lawrence Erlbaum Associates, London, 2006.
- Kárpáti, Andrea – Gaul, Emil (eds.): *From child art to visual language of youth*. Intellect – The University of Chicago Press, Bristol (UK) – Chicago (USA), 2013.
- Kenny, Robert: *Teaching TV production in a digital world*. Libraries Unlimited, Englewood, Colorado, 2001.
- May, Markham – Warr, Sue: *Teaching creative art and media 14+*. Open University Press, Maidenhead, UK, 2011.
- Stafford, Tim: *Teaching visual literacy in the primary classroom*. Routledge, London and New York, 2011.

4

SABLONYŰJTEMÉNY

A sablonokat érdemes úgy kezelni, mint javaslatokat; a legjobb felhasználhatóság érdekében szabadon átalakíthatóak.

SZINOPSZIS SABLON

Az ötlet megfogalmazása 1 oldalban.

ALKOTÓI KONCEPCIÓ

Mi az a legfontosabb történés és/vagy cselekvés és/vagy érzelem, tulajdonság vagy vélemény, amit szeretnétek megmutatni? Milyen lesz a hangulata? Milyen hatást szeretnétek elérni? Mire szeretnétek felhívni a figyelmet? Milyen érzést, élményt szeretnél a nézőkben kelteni? Milyen gondolat, vélemény csíráját szeretné átadni a közönségnek? Mi lesz az „üzenete” a produkciónak?

TECHNIKAI KERETEK

Mi lesz a produkció műfaja?
Kik lesznek a szereplők?
Milyen időtartamú lesz a produkció?

TARTALOM

DOKUMENTARISTA MŰFAJOKNÁL

A kiinduló szituáció leírása:

A környezet és a jelenlévő szereplők leírása:

A várható történések leírása:

Az alkotói beavatkozási lehetőségek leírása (ami egy skálán mozog két végpont között, ahol az egyik végpont a zéró beavatkozás elve, a másik végpont a mesterségesen kialakított helyzetek dokumentálása):

- a stáb pusztán megfigyelőként van jelen, csak rögzíti a történéseket, semmilyen módon nem avatkozik be, minden helyzetet, körülményt a dokumentumfilm szereplői választanak, csak természetes fénnel dolgoznak;
- a stáb és a rendező megfigyelőként van jelen, de helyzeteket, körülményeket választ a lehetséges opciókból;
- a rendező vagy az operatőr a képi megformáltság kedvéért „kamerára rendezi” a történéseket (hol álljanak, merre forduljanak, hova ne menjenek stb.), és adott esetben világítást is használ;
- a rendező menet közben kérdez, vagy beleszól az események alakulásába, helyzetek megismétlését kéri;
- a rendező és a stáb alakítja ki azt a szituációt, amiben a jelenlévők képességeik és személyiségük szerint boldogulnak.

FIKCIÓS MŰFAJOKNÁL

A helyszín leírása:

A kiinduló szituáció leírása:

A cselekmény leírása:

A szereplők külsejének és karakterének leírása:

Következik-e a szereplő karakteréből az, ahogyan cselekedni fog?

FORGATÓKÖNYV SABLON

A forgatókönyv sablon kitöltése előtt gondoljátok végig, hogy milyen eseményrögzítési, szerkesztési, történetmesélési és formanyelvi eszközökkel tudjátok a szinopszisban megfogalmazott tartalmakat, hatásokat és célokat elérni! A szinopszis történéseit, cselekményét bontsd jelenetekre, a jeleneteket képekre!

1. JELENET			
HELYSZÍN:		SZEREPLŐK:	
1. KÉP			
CSELEKMÉNY:			
KAMERA:			
Nézőpont	Plán	Fény	Kameramozgás
HANG:			
Beszéd		Zaj / Zörej / Zene	
2. KÉP			
CSELEKMÉNY:			
KAMERA:			
Nézőpont	Plán	Fény	Kameramozgás
HANG:			
Beszéd		Zaj / Zörej / Zene	
3. KÉP			
CSELEKMÉNY:			
KAMERA:			
Nézőpont	Plán	Fény	Kameramozgás

HANG:			
Beszéd		Zaj / Zörej / Zene	
4. KÉP			
CSELEKMÉNY:			
KAMERA:			
Nézőpont	Plán	Fény	Kameramozgás
HANG:			
Beszéd		Zaj / Zörej / Zene	
2. JELENET			
HELYSZÍN:		SZEREPLŐK:	
1. KÉP			
CSELEKMÉNY:			
KAMERA:			
Nézőpont	Plán	Fény	Kameramozgás
HANG:			
Beszéd		Zaj / Zörej / Zene	
2. KÉP			
CSELEKMÉNY:			
KAMERA:			
Nézőpont	Plán	Fény	Kameramozgás
HANG:			
Beszéd		Zaj / Zörej / Zene	

FORGATÁSI TERV SABLON

A forgatás helyszíne / helyszínei:

A forgatás pontos időpontja (nap, óra, perc):

A forgatás tervezett időtartama:

Szükséges technikai eszközök:

Ki a technikai felszerelés felelőse:

Szükséges kellékek, jelmezek:

Ki felelős a kellékekért, jelmezekért:

Stábtagok feladatai:

Rendező neve:

Fontos feladatai:

Operatőr neve:

Fontos feladatai:

Gyártásvezető /szervező neve:

Fontos feladatai:

További funkciók és feladataik:

Kik készítik el a forgatás dokumentációját és milyen munkamegosztásban:

Szereplők neve:

Feladataik:

FORGATÁSI NAPLÓ SABLON

FORGATÁS ELŐTT RÖGZÍTENDŐ RÉSZEK:

1. A kezdeti ötletet és a cselekményt a Szinopszis foglalja össze. Olvassátok el újra a Szinopszist! A megfogalmazása óta változott-e az ötlet, az üzenet és a hatáskeltés tartalma?

A Forgatási naplóba írjátok le, hogy a Szinopszisban leírt vállalásokat – a cselekményt, a produkció üzenetét és a nézőkből kiváltandó hatást – milyen stílárís, technikai és formanyelvi eszközökkel tervezitek megvalósítani. Pl. ha komikus hatásra törekedtek, akkor fogalmazzatok meg, hogy mi lesz majd

a humor forrása, és azt milyen stílári, technikai és formanyelvi eszközök támogatják vagy hozzák létre. Ugyanígy, ha pl. a nézők empátiáját szeretnétek megnyerni, akkor íráatok le azt, hogy milyen eszközökkel, hogyan váltjátok ki az együttérzést a nézőkben.

FORGATÁS UTÁN RÖGZÍTENDŐ RÉSZEK:

2. Íráatok le, hogy a forgatás során a különböző aktuálisan kialakuló és átalakuló körülmények vagy egyéb tényezők miatt miben, hogyan és miért tértetek el az eredeti vállalatotoktól? Miben, hogyan és miért tértetek el a Forgatókönyvben és a Forgatási naplóban leírtaktól?

A változtatások okai lehetnek egyszerű, triviális dolgok: pl. a forgatás napján nem volt megfelelő az időjárás, XY késett, több időre lett volna szükségetek a tervezettnél.

Ide íráatok le a technikai felismeréseket is: pl. kiderült, hogy a kiválasztott / rendelkezésre álló eszköz nem működött, vagy nem volt alkalmas annak kivitelezésére, amire gondoltatok.

Itt szerepelhetnek kreatív szempontok is: pl. forgatás közben új ötletek merültek fel. Forgatás közben láttátok, hogyan lehet egy-egy snittet jobban megvalósítani, vagy a Szereplőknek jutott eszébe új ötlet. Fontos tudnotok, hogy a Szinopszisban és az első bekezdésben leírt vállalatokat, valamint a Forgatási tervet tekintsétek viszonyítási alapnak. Törekedjétek azok megvalósítására, de ne mindenáron, és főleg ne a kreativitás rovására. Ha forgatás közben úgy látjátok, hogy új, kreatív ötletek nyomán jobban meg fogjátok tudni oldani a feladatot, akkor adjátok utat a kreativitásnak, és térjétek el a tervtől. A tervtől való eltéréseket indokoljátok meg.

VÁGÁS UTÁN RÖGZÍTENDŐ RÉSZEK:

3. A versenymű elkészülte után foglaljátok össze, hogy miben, hogyan sikerült megvalósítani a Szinopszisban lefektetett eredeti tervet. Elemezzétek a cselekmény – üzenet – hatás – hangulat négyesfogatót!

Sikerült-e bemutatni a legfontosabb történet és/vagy cselekvést és/vagy érzelmet, tulajdonságot vagy véleményyt, amit a Szinopszisban megfogalmaztatok?

Érthető-e a produkció cselekménye?

Érthető-e az üzenete? Sikerült-e átadni a nézőknek azt a gondolatot, véleménycsírá, amit terveztetek?

Sikerült-e elérni a tervezett hatást?

Sikerült-e megteremteni azt a hangulatot, amit szerettetek volna kialakítani?

Ha bármelyik fenti kérdésre „nem” vagy „nem igazán”, „részben” a válasz, akkor törekedjétek megkeresni az okát.

4. Foglaljátok össze a tanulságokat, tapasztalatokat, kitérve arra, hogy ha újra elkészíthetnétek ugyanazt a feladatot, mit csinálnátok másképp!

5. Osztályozzátok az elkészült anyagot a vállaláshoz képest!

A tervvel 100%-osan egyező munkák várhatóan ritkán fognak keletkezni – ez a kreatív műfajok sajátossága.

Jeles osztályzatot ér, ha a Forgatókönyvhöz képest kisebb eltérésekkel, esetleg hibákkal, hiányosságokkal, de teljesítettétek a vállalat. Az eltérések, hibák, hiányosságok nem sérthetik a cselekmény – üzenet – hatás – hangulat négyesfogatót. Vagyis az eltérések ellenére érthető a cselekmény és az üzenet, az eltérések nem gyengítik a hatást, és nem törik meg a versenymunka hangulatát. Természetesen jeles osztályzatot ér, ha túlszárnyaltátok a vállalatokat, vagy ha a megvalósítás során a kreatív változtatások irányába mozdult el a folyamat.

Négyes osztályzatot ér, ha a Forgatókönyvből minimum 80%-ot vagy többet valósítottátok meg és/vagy a cselekmény – üzenet – hatás – hangulat négyesfogatóból az egyik sérült. Pl. nem, alig vagy nehezen érthető a cselekmény. Vagy nem érthető az üzenet. Vagy nem éri el a produkció a kívánt hatást, vagy elcsúszott a hangulat.

Közepes osztályzatot ér, ha a vállalásnak, forgatási tervnek legalább a 60%-ig jutottatok el és/vagy a cselekmény – üzenet – hatás – hangulat négyesfogatóból 2 sérült.

Elégséges, ha 60% alatt teljesítettetek, és a négyesfogatból több is sérült.
Elégtelen, ha semmi nem készült el.

6. Értékeljétek minden stábtagnak munkáját a Forgatási tervhez képest!
Elvégezte-e a rábízott feladatokat? Ezekben alulteljesített-e vagy túlteljesített?
Mennyire számított csapattagnak? Együtt mozgott-e a történésekkel, vagy inkább kivonta magát? Mennyire volt megbízható a közös munka során? Megjelent-e a megbeszéltek időpontban?
Odafigyelt-e a munkára? Mennyire adta bele tudását, lelkesedését?

Google űrlapon értékeljétek százalékokban is a részvételt az alábbi szempontok mentén:

- Hány %-osan végezte el a rábízott feladatokat?
- Hány %-ra értékeled a megbízhatóságát?
- Hány %-ban adta bele a közös munkába a tudását?
- Hány %-ban működött csapattagként?
- Hány % körül mozgott a lelkesedése a munka során?

Az öt kérdésre adott százalékos értékek átlaga adja ki az együttműködésre kapott osztályzatot.

SZERZŐDÉS SABLONOK

→ VERSENYZŐ SZERZŐDÉS SABLON

Alulírott vállalom, hogy a iskola című contest félévében mint Versenyző részt veszek. Vállalom és fogadom, hogy a (diákok nevei) alkotta Stábbal együttműködöm, a Versenyművek megvalósításában legjobb tudásommal veszek részt. Tudomásul veszem, hogy jelen Szerződés a iskolai félévre szól. Ígérem és fogadom, hogy a programból önkényesen nem lépek ki. Megértem és vállalom annak felelősségét, hogy az én részvételem minősége, valamint a közös munkához való hozzá-

állásom és hozzájárulásom a Stábtagnak értékelését, osztályzatát és sikerét is befolyásolja, tágabb nyilvánosság előtt az osztály és az iskola megítélését is alakíthatja.

→ STÁBTAG SZERZŐDÉS SABLON

Alulírott vállalom, hogy a iskola című contest félévében mint Versenyzőt bemutató Stábtagnak részt veszek. Vállalom és fogadom, hogy a Versenyzővel és (diákok nevei) Stábtagokkal együttműködöm, a Versenyművek megvalósításában legjobb tudásom szerint veszek részt. Tudomásul veszem, hogy jelen Szerződés a iskolai félévre szól. Ígérem és fogadom, hogy a programból önkényesen nem lépek ki. Megértem és vállalom annak felelősségét, hogy az én részvételem minősége, valamint a közös munkához való hozzáállásom és hozzájárulásom a Stábtagnak és a Versenyző értékelését, osztályzatát és sikerét is befolyásolja, tágabb nyilvánosság előtt az osztály és az iskola megítélését is alakíthatja.

→ ZSŰRI SZERZŐDÉS SABLON

Alulírott vállalom, hogy a iskola című contest félévében mint Zsűritagnak részt veszek. Nyilatkozom, hogy az *Értékelési útmutatóban* lefektetett irányelveket elfogadom, értem, és minden esetben alkalmazni fogom. Nyilatkozom, hogy a televíziós műsorok és a középiskolai contest félév zsűri szerepei közötti különbséget értem, és ennek nyomán vállalom, hogy nem tévesztem el a szerepemet. Tudom és értem, hogy a Zsűri tagság tekintély- és véleményformáló szerepbe helyezhet. Vállalom és fogadom, hogy a Zsűri feladatait határidőre és legjobb tudásom szerint elvégzem. Tudomásul veszem, hogy jelen Szerződés a iskolai félévre szól. Ígérem és fogadom, hogy a programból önkényesen nem lépek ki. Megértem és vállalom annak felelősségét, hogy az én részvételem minősége, valamint a közös munkához való hozzáállásom és hozzájárulásom tágabb nyilvánosság előtt az osztály és az iskola megítélését is alakíthatja.

→ ÉRTÉKELÉSI ÚTMUTATÓ A ZSŰRITAGOK SZÁMÁRA

Zsűritagként a legfontosabb azt tudnod, hogy az iskolai contest félév értékelése **NEM** a televíziós műsorok értékelési sémáját követi. Fontos megértened, hogy mi a lényegi különbség egy tévés műsorban elhangzó értékelés és egy iskolai értékelés között. A televíziós műsorokban elhangzó értékelések célja elsősorban a tévét néző közönség szórakoztatása, ezért célzottan és szándékosan bővelkedik a feszültségkeltés eszközeiben, és kifejezetten törekszik erős érzelmek kiprovokálására. Ehhez képest az iskolai tehetségkutató félévben a cél **A POZITÍV VISSZACSATOLÁS ÉS A MOTIVÁCIÓ**, amely a diákok fejlődését szolgálja. Ezért kérünk Téged, hogy **NE** a tévés tehetségkutatók mintáját követve értékelj! Kérlek, semmi esetre se másolj tévés műsorban népszerűvé vált személyt vagy divatossá vált kritikai hangnemet! :)

Az értékeléshez kérjük, hogy kövesd a pszichológiai intervenciók körében elterjedt és sikeresen alkalmazott **MOTIVÁCIÓS INTERJÚ TECHNIKÁT**, amely a **POZITÍV MEGERŐSÍTÉS** alapelvein működik. A kritikák megfogalmazása helyett a javulás és javítás lehetőségeinek felvillantásával és pozitív visszajelzésekkel az önindukált fejlődés közegét teremti meg.

Ha egy diák egy közepes teljesítményre hibajegyzéket kap vissza, akkor valószínűleg elmegy a kedve a javítástól, és beskatulyázza magát közepes tanulónak. Ha ugyanarra a közepes teljesítményre egy olyan visszajelzést kap, ami kiemeli, hogy a közepes teljesítményének mik a pozitívumai, és iránymutatást kap arra, hogyan lehetne ez a teljesítménye négyes értékű, akkor valószínűleg motiváltnak fogja érezni magát a javításra, fejlődésre.

A feladatok szöveges értékelésénél kövesd az alábbi sorrendet:

1. Az első egy összefoglaló, rövid, néhány szavas – lehetőleg személyes – dicsérő benyomás legyen. Állhat röviden annyiból is, hogy „nagyon jól szórakoztam” vagy „megnevettetett a filmed” vagy „sok érzelmet vittél bele, ügyes voltál”. Bármilyen színvonalú is a versenymű, keresd meg benne a pozitívumokat. Ez azért szükséges, mert a pozitív visszajelzés odafigyelésre és nyitottságra sarkall. Egy rövid dicsérettel előkészített lelki diszpozícióban a diák fogadóképes lesz a kritikára. Ha azonnal a kritikával kezdenénk, az automatikusan védekezést, ellenállást vált ki a másik félből, jelen esetben a diákból.

2. A második rész lehet a kritika úgy megfogalmazva, hogy a fejlődés irányát jelölje ki. Ne arról legyen szó, mi nem volt jó, hanem hogy miként lehetne a feladat kivitelezése még jobb. Pl. „Meggyőzőbb lennél, ha néha a kamerán keresztül belenéznél a nézők szemébe.”; „Izgalmasabb lenne a filmed, ha a táncost nemcsak szemből mutatnád, hanem oldalról vagy alsó gépállásból. Próbáld ki, milyen az, ha a kamera felett táncol!”; „Jobban érvényesülne a szereplődnek ilyen-olyan vonása, ha a történetet sarkítanád.”
3. Részletes dicséret, amely álljon arányban a kritikával. Alapszabály lehet, hogy csak annyi kritikai megjegyzést engedek meg magamnak tanárként, zsűriként, amennyi dicsérő elemet is tudok mondani. Itt fokozottan érvényes az az irányelv, hogy bármilyen színvonalú is a versenymű, keresd meg benne a pozitívumokat.
4. A pontszám közlése. Értékelj 1-től 10-ig!

5

AKTIVITÁSGYŰJTEMÉNY

AKTIVITÁSOK A CONTEST PROJEKT FELKÉSZÜLÉSI IDŐSZAKÁHOZ

A felkészülési időszak 8 tanórájában a célunk az, hogy a végére a diákok rendelkezzenek azzal a tudás- és kompetenciaszinttel, amely szükséges a versenyművek elkészítéséhez. A felkészülési időszak a diákok előző tanulmányai alapján lehet a felzárkóztatás, az ismétlés, vagy teljesen új ismeretek megszerzésének időszaka. A felkészülési időszakhoz olyan aktivitásokkal szeretnénk hozzájárulni, amelyek kifejezetten a versenyművek elkészítését segítik elő.

Az aktivitások során fontos szempont lehet, hogy amennyiben már a félév elején tudható, kik szeretnének majd Stábként együtt dolgozni, a felkészülési időszakban érdemes szándékosan más összetételű csoportokat kialakítani. Ezt azért javasoljuk, mert a hosszú távú közös munka egyrészt inspiráló, másrészt viszont a motiváció kihunyásához is vezethet az állandóság – ezért jobb, ha a fix Stábok csak a versenymunkák időszakára állnak fel. Más esetben, ha a feladat elvégzésének idejére még nem is körvonalazódik, ki kivel szeretne együtt dolgozni, akkor az előkészítő feladatok a csapatok kialakításának, a fix Stábok együttműködési készségének főpróbái is lehetnek.

A felkészülési időszak minta ütemterve (hangsúlyozandó, hogy ez egy ajánlás, a vezető tanár ettől szabadon eltérhet, az aktivitások közül szabadon válogathat):

- 1–2. óra:** a Tanári kézikönyv alapján a contest félév ismertetése a diákokkal (minél hamarabb elkezdődjön a közös gondolkodás arról, kik vállalják a Versenyző szerepeket, és milyen produkciók, hobbik kerülhetnek bemutatásra)
- 3–4. óra:** a karakterbemutató jegyében telhet el, amely feladatok konkrétan előkészítik a versenyműveket
- 5–6. óra:** forgatási technikák, kamerába vágás
- 7. óra:** képszerkesztő applikáció
- 8. óra:** közösségi médiával, facebookkal kapcsolatos témák

A médiaszöveg-olvasás aktivitások a versenyművek elkészítése után, a contest online szervezésének és a munkák közzétételének szakaszaiban alkalmazhatóak.

KARAKTERBEMUTATÁSHOZ KAPCSOLÓDÓ AKTIVITÁSOK

→ KARAKTERBEMUTATÁS

Aktivitás formája: az elméleti háttér bemutatása egész osztályban zajlik, a forgatás, vágás 4-5 fős csoportokban

Időtartam: 2 x 45 perc

Előkészület: az elméleti háttér feldolgozása, ppt készítése

Megjegyzés: Az aktivitás a felkészítés időszakában is elvégezhető, de az A) *A Versenyző rövid bemutatása és a Stáb bemutatkozója* vagy a C) *Riportfilm a Versenyzőről* című versenyprodukciókat a feladat keretén belül is el lehet készíteni. A feladat egy félévben mindkét időszakban is elvégezhető. Az alább olvasható elméleti háttérből a vezető tanár eldöntheti, mennyit kíván ismertetni.

ELMÉLETI HÁTTÉR

Amikor egy televíziós műsorban vagy a saját kisfilmünkben szereplőket mutatunk be, akkor az a szándékunk, azt szeretnénk elérni, hogy a közönségünk úgy lássa őket, úgy gondolkodjanak a szereplőkről, ahogyan azt mi szeretnénk. Ahhoz, hogy hatásos legyen egy filmes szereplőbemutató, arra van szükség, hogy a rendezői vagy szerkesztői szándék szerint vezessük a nézők személypercepcióját.

A személypercepció, azaz a személyek belső világának, személyiségvonásainak, karakterének észlelése azt jelenti, hogy amikor megismerünk valakit, akkor a több forrásból érkező információ alapján megpróbálunk egy személyiségprofil összerakni róla. Erre egyrészt ahhoz van szükségünk, hogy el tudjuk dönteni, számunkra szimpatikus-e az illető, vagy inkább nem; másrészt azért, hogy úgy érezzük, meg tudjuk jósolni a viselkedését, a reakcióit, a következő lépéseit. A személyészlelés és a személyiségprofil felépítése elménkben nagyjából öntudatlanul, többnyire automatikus gondolkodási sémák szerint történik, és az úgynevezett naiv pszichológiai modulunk végzi el.

A személypercepció alapja, hogy honnan szerezzük az információkat, és ezeknek milyen hitelt adunk. Az információk első lehetséges forrása maga a megismerendő személy, amennyiben önbemutatóval él, vagyis készségesen jellemzi saját magát számunkra, és elmondja, ő milyennek látja magát. Például amikor valaki azt mondja, hogy „én alapvetően békétűrő ember vagyok”; „én szeretem az állatokat”; „rám mindig mindenben számíthatsz”: ezek a közlések nagyon hasznosnak tűnnek, mert első kézből érkeznek a megismerendő személytől. De vajon mennyi hitelt adunk nekik? Az önközlésekkel kapcsolatban általában vannak kételyeink. Miért mondja ezt? Jó színben szeretné feltüntetni magát? Ő szeretné elhinni magáról, amit mond, de közben a cselekedetei megcáfolják? Ilyen szeretne lenni? Egy pozitív képet fest magáról, de vajon a viselkedésével is eléri ezt a szintet? Bár a hitelessége erősen megkérdőjelezhető, mégis ez a leggyakrabban használt megismerési módszer, mert ez a legegyszerűbb, a legkönnyebben elérhető. Figyeljük, hogy a másik milyen önközléseket tesz, és figyeljük, hogy ennek megfelelő-e a viselkedése.

A második fontos forrásunk, ha egy másik személy beszél a megismerendő személyről, egy másik személy – azaz egy harmadik fél – jellemzi a számunkra. Ebben az esetben nagyon fontos, hogy az információforrásunk milyen viszonyban van a megismerendő személlyel. A családtagja? A legjobb barátja? Egy

távolabbi ismerőse? Tanára, munkáltatója, főnöke? Mennyire látja árnyaltan a megismerendő figuránkat? Vagy mennyire távoli a perspektívája? Elfogult-e vagy objektív? Milyen érzelmi viszonyban van a megismerendő személlyel? A hitelesség itt is kérdéses, de nagyon bonyolult a megítélése. Egy családtag biztos, hogy a lehető legjobban ismeri az illetőt, a véleményalkotása viszont minden bizonnyal elfogult, érzelmileg színezett. Egy távoli ismerős, egy szakember, egy tanár valószínűleg objektívebb, érzelmileg nem érintett, viszont a megismerendő személy háromdimenziós személyiségének csak bizonyos aspektusait ismeri, és lehet, hogy lényegi személyiségvonásait nem. Egy kamaszról az iskolában nem feltétlenül derül ki, hogy mennyire gondoskodó és figyelmes otthon a kisebb testvéreivel. De azért még ezt a megoldást is könnyűnek érezzük: kézhez kapjuk a jellemzést, valaki összefoglalja számunkra, hogyan gondolkodjunk a megismerendő személyről, csak a forrás hitelességén érdemes eltűnődnünk.

A megismerés harmadik forrása az, hogy megfigyeljük az illető cselekedeteit, viselkedését, érzelmi jelzéseit, és mi magunk vonjuk le a következtetéseket. Ez a megismerésnek a legalaposabb, leghatásosabb, objektivitásra törekvő (hiszen csak a saját szűrőink torzítanak), de egyben a leginkább időigényes és fáradtságos módja is. A megszerzett eredményt viszont megalapozottnak és hitelesnek tartjuk, hiszen a saját szemünkkel látjuk. A meggyőződésünk szintje is a legmagasabb, hiszen amire mi jövünk rá, amit mi következtetünk ki, az a legerősebb bevésődéssel kerül be a gondolkodásunkba. Ugyanaz igaz, mint a tanulásra: ha egy összefüggésre mi magunk jövünk rá, ahhoz kapcsolódik egy aha-élmény, emiatt erősebben vésődik be, nagyobb meggyőződéssel hisszük, jobban, mélyebben és hosszabb távon emlékszünk rá, könnyebben idézzük fel, és meggyőzőbben adjuk tovább – hiszen a saját mentális műveleteink során termeltük ki.

Most nézzük meg, hogy a három megismerési forrásnak milyen média-megjelenítés felel meg, és ahhoz hogyan viszonyulnak a nézők.

1. A szereplő kiáll a kamera elé, és elmondja, hogy ő milyen ember. A nézők gondolkodásának irányítása szempontjából ez hogyan hat?
2. A szereplőről beszél – mesél – valaki, egy többé vagy kevésbé hiteles forrás. Gondoljuk végig, ez hogyan hat a nézők gondolkodására?
3. Karakterábrázolás történetmesélésen keresztül. Kiválasztjuk, hogy melyik tulajdonságát szeretnénk hangsúlyozni, bemutatni, és olyan helyzetekbe tesszük, olyan történetet írunk neki, amiben ez a tulajdonság megmutatható. Gondoljuk végig, hogy ez hogyan hat a nézőkre!

A három bemutatási forma természetesen egy spoton belül keveredhet is, sőt, ellent is mondhat egymásnak, ami lehet elgondolkodtató, de lehet humor forrása is. Folytassuk az előbbi példát: „alapvetően béketűrő ember vagyok”, mondja magáról János, de a következő snittben azt látjuk, hogy egy közlekedési szituációban kiszáll a kocsiból, és kiabál a másik autóssal. Egyértelmű, hogy melyik megjelenítésnek hiszünk jobban.

FELADAT

1. Alkossunk 3-4 fős csoportokat.
2. Fontos, hogy ettől a ponttól kezdve minden titokban történjen, hogy a többi csapat, az osztály többi tagja ne tudjon a másik csapatokban zajló fejleményekről, főleg arról ne, hogy milyen tulajdonságot húztak ki. A csapatokon belül először sorsolják ki, hogy ki legyen a főszereplő, majd kalapból húzzanak ki egy személyiségvonást. Készítsenek egy maximum 2 perces, 1 főszereplős, maximum 2 mellékszereplős spotot, amelyben elhitetik a nézőkkel, hogy a szereplőjük azzal a bizonyos kihúzott tulajdonsággal jellemezhető. A kihúzendó személyiségvonások pl.: alamuszi, környezettudatos, megbízható, befolyásolható, trendkövető, empátikus, határozott, kockázatvállaló, fantáziadús, álmait kergető, szerény, titokzatos, céltudatos, szeretetteljes, gondoskodó.
3. Javasolt időbeosztás: Az elméleti háttér bemutatása, a feladat kiosztása és a spotok megtervezése, azaz a szinopszis megírása és a forgatókönyv megtervezése 45 perc alatt elvégezhető a Tanári kézikönyv mellékletében található sablonok használatával. A szinopszisokat és a forgatókönyveket a tanár nézze át, hívja fel a hiányosságokra a figyelmet, illetve kontrollálja, húzza vissza a realitás talajára az elrugaszkodott, megvalósíthatatlan terveket. A forgatás 45 perc, a vágást pedig majd a képszerkesztő applikáció használatának elsajátításakor végezzük el.
4. A feladatok kiosztása a csapatokon belül: A szinopszis megírása és az ötletelés közös munka. A forgatás időszakára a diákok sorsolják ki, hogy ki lesz a rendező (aki a közösen elkészített forgatókönyv alapján levezényli a forgatást), az operatőr és a plusz mellékszereplők. Az utómunka szakaszában 2 csapattag vágjon (effektíve 1 diák vág, a másik diák segít az ötletelésben, zenét, más kiegészítéseket keres, ha szükséges), és 2 csapattag végezze el az adminisztrációt.

5. Az elkészült spotok közös megnézése. Felismerhető-e a bemutatott tulajdonság? Mi lehetett a megadott tulajdonság? Milyen kép, vélemény alakult ki a videó alapján a Szereplőről? Hiteles-e, amit a spot bemutat? El tudjuk-e hinni, hogy XY olyan, amilyennek a spot bemutatja? Milyen hatása van a spotnak, ez miből fakadt? Milyen karakterbemutatást alkalmaztak az alkotók? A csapattagok ismertetik a feladatok felosztását, a koncepciót, a szinopszist, a koncepciótól való eltérést és annak okait, a forgatás során felmerült kérdéseket és élményeket, mit csinálnának másképp stb.
6. Értékelés szempontjai: A legfontosabb szempont az, hogy mennyire sikerült hihetően a főszereplőhöz ragasztani a kihúzott tulajdonságot. Második szempont: az elméleti háttérben ismertetett karakterbemutatási módszerek közül melyiket alkalmazták? Eljutottak-e a történetmesélés szintjéig? Ellenpontoztak-e két vagy több típusú karakterbemutatás szembeállításával?

A VERSENYMUNKA ELKÉSZÍTÉSE

A diákoknak szóló instrukció így hangozhat: „Válogassátok ki, hogy a Versenyzőtök mely tulajdonságait tartjátok fontosnak vagy érdekesnek! Melyik létező személyiségvonásával érhet el nagyobb népszerűséget? Mi teszi őt érdekessé? Vigyázzatok, hogy ne akarjatok túl sokat elmondani róla, 1-2 tulajdonság bőven elegendő – a spotban ezt emeljétek ki, ezt ábrázoljátok minél plasztikusabban!”

→ PIROSKÁK ÉS FARKASOK – A KARAKTERÁBRÁZOLÁS LEHETŐSÉGEI KÖZÖSSÉGI OLDALAKON

Aktivitás formája: 3-5 fős csoportokban, közösségi oldalon zajlik

Időtartam: 30 perc

Előkészület: nem szükséges

LEÍRÁS

A 3-5 fős csoport alkossa meg a megadott karakter jellemző jegyei alapján az illető facebook- vagy instagram-profilját és aktivitásait (pl. teljes

facebook-adatlap profilképpel, borítóval, 2 képes és szöveges poszt kommentekkel; vagy instagram profilképpel, 3 képes poszt bejegyzéssel, köztük 1 videó vagy gif). Ha internet nem, vagy korlátozottan áll a diákok rendelkezésére, akkor papíralapú tervek készülhetnek. Figyelem! A facebook szűri és törli az ideiglenes profilokat, ezért az elkészített Piroska és Farkas personákat a diákok jelöljék be ismerősnek, illetve az aktivitás végén töröljék a facebook oldalakat, hogy ne keletkezzen felesleges adatszemet.

Több Piroska- és több Farkas-leírást adjunk ki, amelyeket a diákok kezeljenek titkosan, hiszen az ellenőrzés az lesz, hogy az osztály többi tagja felismeri-e az ábrázolt jellemvonásokat. Lehetséges jellemzések:

- Piroska – kedves, empatikus, nyitott, környezettudatos
- Piroska – önálló, vagány, lendületes, küzd a nemek közötti egyenjogúságért
- Piroska – kötekedő, szókimondó, bevállalós, extrém sportok kedvelője
- Farkas – magabiztos, titokzatos, gazdag, jóképű
- Farkas – öntudatos, szegény származású, lázadó, elkötelezett a társadalmi igazságtalanságok elleni harcban
- Farkas – szabálykövető, alázatos, sorsa által determinált, tesze-tosza

A feladat során a csapatok számára átgondolandó szempontok: Milyen témájú posztok fejezik ki a megadott tartalmakat? Milyen háttérrel, milyen környezetben, milyen tárgyakkal jelenítik meg a karaktert? Milyen legyen a karakter külső megjelenése, teststilizációja? Milyen legyen a fotók stílusa? Milyen részletekre érdemes fókuszálni? Milyen legyen a bejegyzések nyelvhasználata?

BEMUTATÁS, ÉRTÉKELÉS

Az elkészült profilokat és bejegyzéseket az egész osztály előtt mutassuk be. A többi csoport írja össze, mi lehetett a bemutatott karakter feladatban megadott négy jellemzője. Megbeszéljük, mit és hogyan sikerült a csapatnak megragadnia, miből fakadhatnak az eltérő értelmezések. Térjünk ki arra is, volt-e olyan terve a csapatnak, amit nem, vagy nem az eredeti elképzelésük szerint sikerült megvalósítaniuk.

VARIÁCIÓK

Akár ebben a feladatban is használhatóak a szuperhősök (de csak a mindenki által ismert figurák) vagy akár együtt látott filmek karakterei.

A feladat egyértelműbb, ha nem 4, csupán 1 vagy 2 jellemzőt adunk meg. Bármely tulajdonság lecserélhető másra.

Érdekesebb, ha a jellemzők egyike ellene megy a karakterről kialakult sztereotípiáknak, pl. az egyik Farkas küzd a nemek közötti egyenjogúságért.

A megalkotott karakterek felhasználhatóak akár későbbi feladatoknál is.

→ NEGATÍV VÉLEMÉNY ÁTFORMÁLÁSA

Aktivitás formája: egyéni, írásos

Időtartam: 20-30 perc

Előkészület: nem szükséges

Megjegyzés: házi feladatnak alkalmas

ELMÉLETI HÁTTÉR

Tegyük fel, hogy valakiről, aki fontos neked, negatív vélemény alakult ki a közösségben. Például az, hogy Kati, aki a te legjobb barátod, hazug. Hogyan szoktunk reagálni ilyenkor? Próbáljuk meggyőzni a többieket, hogy amit gondolnak Katiról, az nem úgy van, mondogatjuk, hogy „ez nem is igaz, Kati egyáltalán nem hazug” stb. Ez általában nem vezet sok jóra, legfeljebb oda, hogy viták alakulnak ki, és még jobban elmélyülnek a szakadékok.

Egy negatív véleményen a legjobban úgy tudsz változtatni, ha rávezeted a többieket, valójában milyen is a te barátod. Rávezetni legjobban úgy tudod őket, hogy olyan történeteket mesélsz a barátodról, amiben egyértelművé válik a jó tulajdonsága – vagy az a választott tulajdonsága, amit bemutatni szeretnél, és hagyod, hogy a hallgatóságod vonja le a következtetéseket. Kati esetében elmesélhetsz például egy olyan történetet, amiben az igazmondása éppen Kati hátrányára vált, és ő annak ellenére választotta ezt, hogy tudta, emiatt hátrányba kerül, mégis az igazmondást választotta a hazugsággal szemben, még akkor is, ha hazugsággal elkerülhetette volna a bajt.

FELADAT

A tanár válasszon az osztályból 3-5 általános elfogadásnak örvendő diákot. Hozzájuk rendeljen néhány negatív véleményt, tulajdonságot. Pl. lusta, cserbenhagyott valakit, bizalmas információkat adott át másoknak, beképzelt, stréber, hazug, tanároknak hízeleg a jobb jegy érdekében, hivalkodik drága holmikkal, sértő módon bánt valakivel stb.

Érdemes azzal kezdeni a feladatot, hogy a tanár megkérdezi a diákokat, hogy az osztályban/közösségben mit tartanak a legnagyobb jellemhibának, mivel lehet leginkább kivívni az osztály ellenszenvét – és ezek közül választ majd negatív véleményt.

A diákok feladata az, hogy olyan elmesélhető történeteket írjanak, amelyek megváltoztatják, visszajára fordítják a kialakult közvélekedést. Ebből a történetből nem forgatnak kisfilmet, ezért szabadjára engedhetik a fantáziájukat helyszín, cselekmény, szereplők tekintetében. A cél az, hogy hihető és életszerű legyen, és alkalmas legyen a közösség véleményének megfordítására, alakítására.

Az osztályból egyenlő számú diák írjon történetet mindegyik negatív véleményezett társáról. A negatív véleménnyel felruházott diákok is írnak történetet egy másik társukról. Az írásra 10-15 percet kapnak.

A feladat jó közösséget és absztrakciós készséget igényel, a „tegyük fel” koncepció maximális elfogadását, hiszen néhány diák, ha elméletileg is, de pellengérre lesz állítva egy-egy negatív tulajdonsággal, ami benne maradhat a diákok emlékezetében még akkor is, ha a feladat éppen ennek visszajára fordításáról szól. Mindezek ellenére javasoljuk azt, hogy valós személyek legyenek a feladat alanyai az életszerűség miatt, hiszen ilyen helyzet bármikor adódhat. Életszerűség alatt azt is értjük, hogy a történetek is illeszkedjenek az alany valós életéhez, realisztikusak legyenek.

Ha az élő alanyok szerepeltetésével kapcsolatban a tanárnak fenntartásai vannak, akkor választhat közismert népszerű személyeket, szuperhősöket, film- vagy regényszereplőket.

BEMUTATÁS, ÉRTÉKELÉS

Minden „sértett” diák védelmében önként jelentkezve felolvasnak 2-2 történetet. Az osztály megszavazza, hogy hatásos-e, alkalmas-e a vélemény

megfordítására. A történet szereplője értékeli, hogy mennyire életszerű, mennyire realisztikus a történet az ő személyére, életére vonatkoztatva.

→ INTERJÚ GYAKORLAT

Aktivitás formája: páros, majd 2-2 pár együtt dolgozik

Időtartam: 10 perc felkészülés, 15 perc forgatás

Előkészület: nem szükséges

ELMÉLETI HÁTTÉR

Az interjúkészítésnél a kérdések sorrendjének tekintetében kétféle stratégia létezik. Az egyik szerint az általánosabb kérdésektől haladunk a személyesebbek, intimebbek felé; a másikat követve *in medias res* azonnal a legizgalmasabb témákba vágunk bele.

Az érzelmek szerepe az interjúban: ezek bemutatásán keresztül sok minden kiderül a Versenyző személyiségéről is. Érdekesebb az interjú, ha nemcsak a Versenyző tudásának gyakorlati aspektusaira kérdezzünk rá, hanem az érzelmeiből is be tudunk mutatni valamit.

Elődöntendő kérdések kerülése: alapvetően igen-nem kérdésekkel nehezen boldogulunk. Ez persze függ az interjúalany és a riporter viszonyától (ha az interjúalany szeretné magát bemutatni, ki fogja fejteni a válaszait), de érdemes rögtön olyan kérdésekkel tervezni, amelyekre kifejtett választ lehet adni.

Az interjú menete: az interjú felvétele előtt érdemes beszélgetni pár szót csak úgy a Versenyzővel, észben tartva, hogy valószínűleg az a leghitelesebb válasza az interjúalanynak, amit először fog válaszolni. Tehát a contesthez fűződő konkrét kérdéseket érdemes kizárólag forgó kamera előtt feltenni.

Szerepelnek-e a kérdések a végső interjúban: ha nem, akkor az alanyoktól azt kérjük, hogy az érthetőség kedvéért teljes mondatokban, a kérdésben foglaltak megismétlésével válaszoljanak.

FELADAT

Minden páros kijelöl egy olyan témát, amit érdekesnek találnak, és amiről szívesen beszélnének kamera előtt. Ezután 2x2-es párokban dolgoznak.

A párosok kicserélik egymás témáit, és a másik pár témájából felkészülnek kérdésekkel. Interjútema ötletek: szülő-gyerek konfliktusok és kezelésük; tanár-diák konfliktusok és kezelésük; az ideális iskola; netezési, ismerkedési vagy étkezési szokások; divat; sport; állattartás; utazás vagy bármilyen olyan téma, amelyet érdekesnek találnak a csapattagok. Miután egymáshoz rendeltük a párosokat, a feladatuk az, hogy összeírjanak minimum 5 kérdést a másik páros által megadott témában (alkalmazva az interjútechnikával kapcsolatban már tanultakat).

A párosok elkészítik a min. 1, max. 2 perces interjút (az eredeti kérdésektől eltérhetnek), egyikük riporter, másikuk a kamerát kezeli, a másik páros tagjai az interjúalanyok, majd szerepcsere történik a két pár között. Könnyebbég, ha csak egy interjúalany válaszol, és a páros másik tagja megfigyelő. De ennél a feladatnál érdemes bevezetni a páros interjútechnikát is, amely kiterjed egyrészt a riporter szerepére, hogy hogyan vonjon be, és tartson a beszélgetésben 2 alanyt, másrészt felkészülést igényel a kamerát kezelő diák részéről is, hogy milyen képekkel, illetve kameramozgásokkal érdemes rögzíteni egy páros interjúhelyzetet.

ÉRTÉKELÉS

Azonosítható-e a téma? Fenntartja-e a figyelmet? Hogyan és milyen eszközökkel irányította a riporter a beszélgetést? Milyen lett a beszélgetés dramaturgiája?

→ INZERTEZÉS, ILLUSZTRÁCIÓK, VÁGÓKÉPEK

Aktivitás formája: egyéni vagy páros

Előkészület: nem szükséges

Megjegyzés: házi feladatként is adható, az *Interjú gyakorlat* folytatása

ELMÉLETI HÁTTÉR

Az osztállyal közösen megvizsgáljuk egy televíziós műsor részletét, hogy milyen inzerteket, vágóképeket, illusztrációkat használnak, mi azok funkciója, és hogyan helyezkednek el a mozgóképi szövegben. A feldolgozás történhet

kis csoportokban is, egy vagy akár több műsorrészlet különböző szakaszainak csoportonkénti elemzésével, majd a megoldások prezentálásával.

FELADAT

Ezt követően az órán párokban – vagy házi feladatként egyénileg – dolgoznak. Az *Interjú gyakorlatban* elkészített riportokat illusztrálják. Keressenek hozzá fotókat, vegyenek fel vágóképeket stb. A kész produkciókat közösen megtekintjük, értelmezzük és értékeljük.

ÉRTÉKELÉS

Mivel gazdagították a beillesztett képek az interjút?

→ REGÉNYRÉSZLET ADAPTÁLÁSA STORYBOARDDAL

Aktivitás formája: egyéni

Időtartam: 30 perc

Előkészület: nem szükséges

FELADAT

A diákok tetszőleges szépirodalmi műből válasszanak ki egy maximum 10 soros leírást vagy leírásrészletet. A szöveg lehet egy karakter, egy táj vagy egy épület leírása is. Beszéljék meg közösen az órán, miket tartott az író fontosnak a bemutatásnál (pl. színek, hangulatok; karakternél: mimika, gesztikuláció, külső megjelenés stb.). Ezek után akár órai munkaként vagy házi feladatként adaptálják ezt a részletet filmes jelenetté 5-10 képből álló storyboard segítségével.

A storyboard művészi értéke nem fontos, elég pl. pálcikaemberek használata. A fontos az, hogy képileg mit ragadnak ki a diákok a leírásokból, illetve az egyes részleteket milyen plánban, milyen szemszögből mutatják be. Például a fontosabb részleteket közelikben, szuperközelikben; az egyes, szorosan összetartozó részleteket kameramozgással összekötve stb.

Természetesen a diákok választhatják azt is, hogy egy snittben mutatják be a karaktert, hiszen ez a film sajátossága, de ebben az esetben emeljük ki, hogy azt a súlyozást, ahogyan és amilyen sorrendben az író közli az egyes tulajdonságokat, azt a képeknek is tükrözniük kell. Ilyenkor vágópontok helyett a kameramozgás változásait rögzítsék a storyboardban.

Ezek után közösen tárgyalják meg, miben tette egyszerűbbé a képi ábrázolásmód a részletek, karakterek, helyszínek bemutatását (pl. nem kell a nézők/olvasók fantáziájára hagyatkozni), majd érdemes átbeszélni, ez mennyiben befolyásolja a néző/olvasó értelmezését, tehát mennyiben van nagyobb befolyásoló hatása az alkotónak a befogadóra.

Ez a feladat az alkotók felelősségét emeli ki a mozgóképes megjelenítési módok használatában, illetve az egyes karakterek, helyszínek bemutatásánál segít bevezetni kifejezetten filmes eszközök használatát.

TECHNIKAI AKTIVITÁSOK

→ KAMERÁBA VÁGOTT SPOT

Aktivitás formája: egyéni

Időtartam: 15 perc

Előkészület: nem szükséges

ELMÉLETI HÁTTÉR

A mobiltelefonokon a videofelvétel indítását jelző ikon egyben *pause* (szünet) gomb is. Ha nem a *stop* ikonnal állítjuk meg a felvételt, hanem a *start-pause* ikonnal, és azzal is indítjuk újra, akkor a telefon szerkesztve, hiba nélkül illeszti egymás mögé a két snittet. Ez lehetővé teszi azt, hogy utómunka nélkül 4-5 vagy akár több snittből álló spotokat készítsünk el. Ezt hívjuk *kamerába vágott spotnak*. A kamerába vágás előnye, hogy az utómunka nagyon egyszerűvé válik, jelentősen lerövidül, hiszen elég csak a hanggal és a feliratokkal foglalkozni. Különösen ajánljuk a kamerába vágást olyan iskolákban, ahol nincs technikai háttér, vágóprogram az utómunkához,

vagy a nagy osztálylétszámok miatt nem jut elegendő idő az egyéni képszerkesztési lehetőségekre.

A kamerába vágás pedagógiai, nevelési előnye, hogy a tervezés fontosságára helyezi a hangsúlyt. A diákok akkor fognak tudni magas szinten kamerába vágott spotokat készíteni, ha pontosan terveznek, és a forgatás alatt az együttműködésük is precíz, összehangolt. A tervezéshez használják a Forgatókönyv sablont.

Fontos felhívni a diákok figyelmét arra, hogy mi szükséges ahhoz, hogy jó kamerába vágott spotot tudjanak készíteni:

1. A helyszín és cselekmény egysége rendkívül fontos; a *pause* állapot nem tartható fent hosszú ideig, ezért két távoli helyszín közötti átállás nem vagy csak korlátozottan lehetséges.
2. Érdemes többször elpróbálni a szereplők és a kamera mozgását, de csak a mozgást, hogy a tartalom vagy a szöveg ismételtetése miatt ne fáradjon ki a jelenet.
3. A felvételnél mindenki koncentráljon a feladata pontos végrehajtására, fontos a jól koordinált összhang.
4. A spot nehézségét úgy kell kalibrálni, hogy az teljesíthető legyen, mert ha a 3. vagy 4. snittben hibáznak, akkor is az elejétől kell újratekdeni. Kezdként 3-5 könnyű snittnél többet nem érdemes így összefűzni, mert nagy a hibázási esély.
5. Figyeljünk a plánok egymásutániségára, pl. totál után totált ne tervezünk, több közeli viszont egymás után vágható. Storyboard helyett inkább azt javasoljuk, hogy a diákok fotózzák le a snitteket, hogy a plánok egymás után illeszthetőségét ellenőrizni tudják.
6. Figyeljenek a megvilágítás, a fényviszonyok azonosságára, ne kerüljenek ellenfénybe.
7. Ha a tananyag korábban tartalmazta, érdemes felhívni a figyelmüket arra is, hogy ne lépjék át a tengelyt, hogy ne keletkezzen blikk-zűr.

Ingyenes képszerkesztő applikációval a kamerába vágott szekvenciák könnyen szerkeszthetők. Vagyis ha ilyen applikációkat a diákok ismernek – ld. a FilmoraGo leírását a Technikai mellékletben –, akkor nem vész kárba a 3. vagy 4. snittben elrontott kamerába vágott szekvencia sem, mert folytatni tudják a rontott snittől a forgatókönyv végéig, majd egy vágóponttal illesztik a két részt.

Kis gyakorlattal egyébként több jelenetből álló, hosszabb produciók is készülhetnek kamerába vágott szekvenciákból, ha a diákok ráéreznek a helyszín-cselekmény egységére és a tervezés előnyeire.

Ez a feladat tervezésre, szervezetségre, fegyelmezetségre, koncentrált figyelemre nevel. Azért is tartjuk fontosnak ezt a technikát, mert iskolán kívül valószínűleg kevesen szerkeszthetik a videóikat; például saját facebook vagy instagram oldalra nyaralásról, hobbiról is összetettebb, kifejezőbb, igényesebb videók kerülhetnek fel, ha megtanulják a diákok a kamerába vágáshoz szükséges gondolkodásmódot.

FELADAT

Terveztessünk olyan 4-5 snittből álló, egyszerű, egy helyszínen játszódó, max. 1-2 szereplős vagy szereplő nélküli spotot, amely alkalmas a kamerába vágásra. A tanár emelje ki a fenti szempontokat, és ügyeljen arra, hogy a diákok ne tervezzenek túl bonyolult snitteket, hogy a kudarcélmény ne vegye el a kedvüket.

Kamerába vágott spotokhoz alkalmas témák:

- Környezetfilm – lásd a Környezetfilm vagy Mozgásfilm (I. alább) feladatot
- Virágok meglocsolása
- Bármilyen élőlény etetése
- Szendvicsekészítés
- Teafőzés
- Egy szereplő lerajzol egy ábrát
- Rövid amőbameccs
- Szkander

A szereplős helyzetek felsnittelésére két lehetőség adódik. Az egyik az, hogy a folyamat zajlik a maga természetes ütemében, és az operatőr ki- és bekapcsolja a felvételt. Lassú folyamatoknál ez járható út, nem veszik el történés. A másik lehetőség az, hogy a vágópontoknál, amikor az operatőr megállítja a kamerát, érdemes egy „stop” jelet bevezetni, hogy a szereplők is megálljanak, majd a kamera indulásával folytassák a tevékenységüket.

Némi gyakorlat megszerzése után több szekvenciából álló fikciós történetek is összerakhatók kamerába vágva, ha eleve úgy találják ki a diákok a történetet, hogy figyelembe veszik a helyszín és cselekmény egységének elvét.

→ FILMORAGO APPLIKÁCIÓ TANÍTÁSA

Aktivitás formája: egyéni és csoportos

Időtartam: 45 perc

Módszer: peer learning lánc, forgószínpad. Ha peer learning lánc nem megvalósítható, az applikáció használata ppt segítségével is megtanítható, vagy egyéni munka keretében elsajátítható. A FilmoraGo használata a program egyik fókuszpontja, ezért kérjük a programot oktató tanárokat, hogy olyan módszert válasszanak, aminek segítségével biztosítottak látják az applikáció sikeres és lehetőleg magas szintű megtanulását. Peer learning lánc helyett kis csoportoknak úgy is megtanítható az applikáció használata, hogy a ppt fut egy számítógépen és 2-3 diák követi a lépéseket. Az applikáció akár egész osztálynak is megtanítható, ha a ppt az osztályteremben kivetíthető.

ELŐKÉSZÍTÉS

Válasszon ki a tanár 2-4 érdeklődő, gyorsan tanuló diákot, akiknek előzőleg tanórán kívül megtanítták az applikáció használatát. Ez általában 15 percet vesz igénybe.

Ehhez szükséges 4-5 előre leforgatott snitt a tanár mobiltelefonján/tabletjén, amelyeket küldjön el, osszon meg az osztályból kiválasztott 2-4 diákkal, akik a peer learning lánc első tagjai lesznek. Javasoljuk, hogy a jobb láthatóság, áttekinthetőség kedvéért, ha erre lehetőség van, akkor a tanár egy tableten mutassa be a FilmoraGo applikációt.

Mivel a peer learning lánc úgy indul, hogy a tanár (és a 2-4 felkészített diák) egyenként vagy maximum kettesével félrevonul a diákokkal, célszerű forgószínpad technikával más feladatot kiadni, amivel a többi diák foglalkozik, és ideális esetben előállítják azokat a snitteket, amelyekkel a szerkesztés során dolgozni fognak.

AZ ÓRA MENETE

1. A tanár jelöljön ki a 2-4 beavatott diákon kívül további 3-4 diákot, akik a peer learning lánc elején a tanártól és a beavatott diákoktól fogják megtanulni az applikáció használatát. A peer learning lánc elindításához több szempont alapján választhatóak ki a diákok: pl. akiről ismer-

- retes, hogy jól át fogja adni a megszerzett tudást a társainak, vagy akivel a tanárnak már korábban pozitív tapasztalata van az együttműködésben, vagy akire hallgatnak a többiek stb. Fontos, hogy olyan diák legyen, aki relatíve gyorsan tanul. Integratív, beilleszkedést segítő értéke van a feladatnak, ha a peer learning lánc elejére perifériára szorult diákot választunk. Peer learning lánc elindítható a tanár részvétele nélkül is úgy, hogy néhány fogékony diák a ppt alapján sajátítja el az applikáció használatát.
2. Forgatási feladatok kiadása: készítsenek Környezetfilmet vagy Mozgásfilmet (a két feladat alább részletes ismertetésre kerül). Az egyes csoportok kaphatnak más-más forgatási feladatot, pl. a gyengébb forgatási kompetenciával rendelkezőknek javasoljuk a Környezetfilmet, a technikailag ügyesebbeknek a Mozgásfilmet.
- A 2-3 fős csoportok kialakítására 5 percet, a spotok elkészítésére 15 percet szánunk – így a tanárnak és a 2 beavatott diáknak is 15 perce lesz, hogy az applikáció alapjait megtanítsák a peer learning láncok első tagjainak.
3. A csoportok elindulnak forgatni. Fontos hangsúlyozni, hogy csoportokon belül minden diák telefonján legyen rajta közel ugyanaz a 4-5 snitt. Vagyis ha kitalálták, milyen snitteket szeretnének, egymás után vegye fel azokat mindenki.
- Közben a tanár és a 2 beavatott diák további 4-6 diákkal bent marad a teremben, és megtanítták őket az applikáció használatára.
4. Mire a stábok visszatérnek, már 3 plusz 4-6 ember fogja ismerni az applikációt. Ültessük be a peer learning lánc első embereit a stábokba, hogy mutassák meg a többieknek, hogyan szerkeszthetőek a videók. Ebben a körben már a Környezetfilm vagy a Mozgásfilm snittjein tanítják meg a többieknek a vágást. A peer learning láncok sajátja, hogy információ vész el, ezért javasoljuk, hogy a tanár kövesse figyelemmel, hogyan adják át a tudást a diákok egymásnak, és egészítse ki, javítsa ki a kérdéses lépéseket. Erre van 25 perc.
5. Valószínűleg nem marad idő a filmek közös megnézésére. A közös megnézés és a tapasztalatok megbeszélése, plusz az applikáció használatának ellenőrzése a következő órára marad.

VÁLASZTHATÓ FORGATÁSI FELADATOK

- a) KÖRNYEZETFILM:** Készítsenek 4-5 snittből álló, 40-50 mp-es spotot, amely egy választott környezetet, helyszínt és annak hangulatát mutatja be. Olyan helyszínt válasszanak, ami a tanteremből elérhető, és nem zavarja más osztályokban az oktatást (pl. örökítsék meg a tanórák alatti csendet a folyosókon). A lényeg az, hogy könnyen elérhető helyszín legyen az iskolán belül vagy az udvaron, és lehetőség legyen pusztán a fizikai, tárgyi elrendeződésen túl egy hangulatot is bemutatni. A vágás után opcionális feladat, hogy keressenek olyan zenét, amely a hangulatot felerősíti, egyértelművé teszi.
- b) MOZGÁSFILM:** Ha van az osztályban olyan diák, aki jól táncol, vagy ismeri a küzdősportok valamelyikének formagyakorlatait, vagy be tud mutatni egy egyszerűbb torna- vagy fitneszgyakorlatot, akkor az elkészítendő spotnak legyen ő az egyik szereplője. A másik két csoporttag igyekezzen minél szokatlanabb nézőpontokból megmutatni a mozgást (pl. alsó gépállásból, a szereplő felé mozogva, a szereplőtől elhátrálva), vagy rendezzék a szereplő mozgását a kamera köré, vagy a szereplő a kamerához képest távolodjon vagy közeledjen. Ügyeljenek arra, hogy a mozgáson van ugyan a hangsúly, de a képek hordozzanak értelmezhető információt. A feladat nehézsége, hogy egy mozgássort kell felszittelniük úgy, hogy a mozgás folyamatosságát közben megőrizték. Ehhez valószínűleg a vágás során átúszásokra is szükségük lesz. Ha a szerkesztés során ez nem került be a peer learning láncba, akkor az igény felmerülése esetén a tanár lépjen be a folyamatba, és mutassa meg az applikációval, hogyan készíthetőek átúszások.

→ NÉZŐPONT- ÉS SZEMSZÖGVÁLTÁSOK

ELMÉLETI HÁTTÉR

Fotók és videók készítésénél is megszoktuk, hogy az eseményeket a szokásos szemmagasságban szemből beállított nézőpontban reprodukáljuk, holott egy eltérő magasság – alsó vagy felső gépállás – érdekesebb, hatásosabb lehet. Videók készítésénél, különösen ha valamilyen mozgást, táncot, akrobatikát

ábrázol, gyakran megrekedünk a színpadi nézet reprodukálásánál, ami egy frontális felvételt jelent. Ez a feladat állóképek és mozgóképek esetében is segít kiemelni a szokásos, sztereotip nézőpontokból, és elindít egy kísérletezést az újszerű, hatásos – néha megengedetten hatásvadász – megoldások felé. A contest produkciói között is minden bizonnyal lesz táncprodukció vagy más mozgásprodukció; az ilyenek látványos feldolgozásához segít eljutni ez az aktivitás.

A) ÉLŐ SZOBROK

Aktivitás formája: 10 fős csoportokon belül egyéni munka

Időtartam: 10 perc alatt

Előkészület: szoborcsoportok kikeresése

FELADAT

A diákok 3-5 főből reprodukáljanak egy klasszikus szoborcsoportot élőben, pl. a *Laokoón-csoportot*. A többiek járják körül és fotózzák le az élő szobrot változatos nézőpontokból. További ötletek (google keresésen keresztül megtalálhatóak a fotók): *Miskolci lányok*; *Pál utcai fiúk szobra*; *Szombathelyi polgárok*; *Holnaposok*.

B) MOZGÁSFILM – A FRONTÁLIS FELVÉTEL ÉS AZ ÚJ NÉZŐPONTOK ÖSSZEHASONLÍTÁSA

Aktivitás formája: 2-3 fős csoportok, attól függően, hogy hány főből áll a bemutatott mozgás

Időtartam: 15 perc

FELADAT

Akkor végezhető el, ha vannak az osztályban olyan diákok, akik jól táncolnak, vagy jók akrobatikában, vagy valaki be tud mutatni fitness-, aerobik- vagy gimnasztikagyakorlatot, vagy küzdősportok valamely formagyakorlatát.

A csoportok kihúzzák, hogyan vegyék fel a mozgást:

- frontálisan;
- változatos nézőpontokból fix kamerával;
- a szereplőt rendezzék úgy, hogy a kamera felé és a kamerától távolodva is haladjon;
- a kamera mozogjon a szereplőhöz képest előre-hátra, hol közelítsen, hol távolodjon;
- a kamera mozogjon a szereplő körül.

A közös megnézés során vessék össze a hatásokat, és beszéljék meg, melyik kamerakezelés melyik mozgáshoz illik inkább.

C) TALÁLÓS KÉRDÉSEK FOTÓKON

Aktivitás formája: egyéni és csoportos

Időtartam: 15 perc

Módszer: házi feladat

FELADAT

Fényképezzenek le közismert tárgyakat olyan szemszögekből, hogy azok nehezen felismerhetővé váljanak. Töltsék fel a fotókat a közösségi oldalukra, és engedjék a többieket találgatni.

→ STÍLUSGYAKORLATOK

Aktivitás formája: egyéni órai előkészítés, házi feladat forgatással

Időtartam: 15 perc

Előkészület: témák és stílusok kiválasztása

FELADAT

Válasszanak több kifejezetten eseménytelen, triviális vagy unalmas tevékenységet, történetet, pl. mosogatás, felmosás, horgászat, kutyasétáltatás,

pizza vagy melegszendvics készítés. Egy témát 10 diák dolgozzon fel. A diákok szabadon választhatnak a megjelenítendő tevékenységek közül pl. az alapján, hogy mi megvalósítható az otthonukban, de a megjelenítés stílusát kalapból húzzák ki. A stílus, műfaji variánsok a következők lehetnek (a sor tetszőlegesen bővíthető): híradóbejátszás, akciófilm, melodráma, horrorfilm, krimi, reklámfilm stb. Egy tevékenységet egyféle műfajban legalább 3 diák dolgozzon fel, hogy műfajon belül is összehasonlíthatóvá váljanak a különböző értelmezések.

Az órai előkészítéskor gyűjtsék össze a kiválasztott műfajok stílus sajátosságait, és adjanak ötleteket egymásnak, hogy a bemutatandó tevékenységnél melyik stíluselem hogyan alkalmazható.

BEMUTATÁS, ÉRTÉKELÉS

Felismerhető-e a műfaj? A stílus elemek hogyan jelennek meg?

→ KÉP ÉS HANG VISZONYA

Aktivitás formája: 3-4 fős csoportok

Időtartam: 20 perc

Előkészület: FilmoraGo ismerete

FELADAT

A 3-4 fős csoportok készítsenek az egyik csapattag aktív tevékenységéről (pl. eszik, pakol, fut, táncol) min. 30, max. 60 mp-es felvételt.

Írjanak a felvételhez két eltérő narrációt:

- a szöveg a mozgóképet kiegészíti, részletezi, többletinformációt nyújt;
- a szöveg a mozgóképet ellenpontosza (pl. ironikus).

Ezt követően rögzítsék a szöveget, és vágják a felvétel alá. Vagy használják a FilmoraGo VoiceOver menüpontját. Ha nem áll rendelkezésre offline vágó applikáció, akkor a felvétel lejátszása közben élő narrálással tudják megoldani a feladatot.

MÉDIASZÖVEG-OLVASÁS AKTIVITÁSOK

→ HAMBURGER

Aktivitás formája: páros

Időtartam: 10-15 perc

Előkészület: termék és lehetséges eszközök beszerzése

FELADAT

A média manipulációs technikák legkönnyebben a reklámok és a valóság viszonyán keresztül ragadhatóak meg. Válasszunk egy a diákok körében népszerű terméket, pl. a hamburgert. Majd állítsuk egymás mellé a hamburger reklámfotóját a pultnál megvásárolt valós hamburgerrel. A különbség kiábrándító lesz. A diákok feladata az, hogy hozzák a valóságos megvásárolt hamburgert a reklámfotón látható hamburgerhez közeli állapotba. Tapasztalni fogják azt, hogy rengeteg manipulációt igényel, amíg a reklámhatást elérik.

Néhány tipp a hamburger manipulációjára: rakjanak kartonlapokat a rétegek közé, hogy megemeljék az építményt, és külön láthatóvá tegyék a szin-teket; használjanak ragasztót ahhoz, hogy a salátalevelek a helyükön maradjanak; lakkozzák a szendvics felületét a kívánt fény elérése érdekében stb. A reklámfotózásokon is hasonlóan zajlik a termékek előkészítése; akár több termék-stylist is dolgozik azon, hogy egy egyszerű termék olyan külsőt kapjon, hogy vonzó legyen a nézők és a fogyasztók számára. Illusztrációk:

<https://burgerking.hu/ajanlatok/whopper>

https://en.wikipedia.org/wiki/Whopper#/media/File:Burger_king_whopper.jpg

<https://www.youtube.com/watch?v=xA14pAGW4UA>

VARIÁCIÓK

Ha a hamburger nem elérhető, kiváltható a feladat azzal, ha a diákoknak egy általuk használt terméket (bicikli, fülhallgató, sportcipő stb.) kell piacra dobniuk (pl. Facebook Marketplace) a lehető legvonzóbb megjelenítésben. Ha minden csapat más terméket kap vagy választ, a megoldások ugyan nem összehasonlíthatóak, viszont szórakoztató lehet a többi csapat számára is.

Bármely egyszerű, boltban megtalálható termék felhasználható ehhez a feladathoz, amelyhez van reklámfotó vagy „tálalási javaslat” fotó. Sőt, külön nehezítés nem túl vonzó kinézetű termékeket ízléssé tenni, pl. májkrém- vagy főzelékfotók elkészítése.

→ A CONTEST FORMÁTUM TÖRTÉNETE

Aktivitás formája: frontális oktatás, ppt-vel kísért kiselőadások, megbeszélés egész osztállyal

Időtartam: 15 percnyi előadások, 10 perces megbeszélés

Előkészület: az előadó diákok otthoni felkészülése

ELMÉLETI HÁTTÉR

A tehetségkutatók /talentshowk műfaja a televíziózás kategóriái közül a valóságshowk /reality műsorok alá sorolható. A műsor szereplői nem képzett színészek (ha a tehetség vagy a zsűri maga éppen nem egy színész véletlenül), és a velük történő események, melyeket a nézők végigkövetnek, alapvetően nem megírt jelenetek. Természetesen az évtizedeken keresztül kialakuló és folyamatosan átalakuló tehetségkutató formátum azonban bizonyos szerkezetű, dramaturgiájú jeleneteket, epizódokat mindenképpen igényel, ezért, ahogy a televíziózás esetében sohasem, itt sem beszélhetünk a valóság teljes és objektív leképezéséről. A reality műsoroknál általában, a tehetségkutatóknál pedig különösen, nem is ez az elsődleges cél, hanem a szórakoztatás. A műsor alapvető struktúrája, hogy bizonyos létszámú jelentkezőből produkcióik alapján egy zsűri kiválasztja a „legtehetségesebbeket”, majd ezek küzdenek meg egymás ellen. A produkciók műfaja változó, leggyakrabban zenei kategóriákkal találkozunk, de jellemzőek a tánc valamint egyéb performatív és szórakoztató műfajok is. Tehát elmondhatjuk, hogy nemcsak a műsornak, hanem a műsoron belüli szereplőknek is elsődleges célja a szórakoztatás.

Az, hogy a tehetségkutatók sikeresek a szórakoztatás terén, hamar kiderült, éppen ezért lett ez a műfaj az egyik legelső műsортípus majdnem minden ország televíziózásának történetében. De nem ez volt az egyetlen, amiért ezzel

a műfajjal próbálkoztak meg az elsők között. Az ilyen műsorok alapvető struktúráját régóta használták már a televízió kivül is, az iskolai, városi, községi stb. tehetségkutató eseményeken. Az efféle események célja, hogy a közösségek tagjai valami olyan oldalukat mutassák meg, amiről a közösség feltehetően nem tud, és ez által elnyerjék a csodálatukat, érdeklődésüket. Kezdetben a különböző tehetségek bemutatásán felül nem mindig volt cél ezek összehasonlítása, a versenyjelleg. Azonban a nézők izgalmanak és a versenyzők motivációjának növelésére jó megoldás volt az esemény versennyé alakítása. Ezen kívül felmerülő cél volt az is, hogy a „kallódó ifjúságot” egy verseny keretei között bármilyen érték létrehozására ösztökéljék, és az egyes produkciók egymás elleni versenyztetése erre is alkalmasabbá tette az eseményt. A mai tehetségkutatók alapvető célja nem sokban tér el ezektől az elképzelésektől, még ha a forma és a közönség mérete drasztikusan megváltozott is.

A legkorábbi televízióban sugárzott tehetségkutató az amerikai *Original Amateur Hour* volt 1948-ban, ami a kezdeti televíziós műsorokra jellemzően, egy előtte már sikeres rádiós show (ahol többek között Frank Sinatra is énekelt) folytatása volt a képernyőn. Az *Original Amateur Hour* szerkezete nem sokban tér el a mai talentshowkétól: a versenyzőket egy zsűri válogatja be, majd a már továbbjutottak küzdenek meg egymás ellen a további adások során. A verseny fődíja 1500 dollár volt, ami ma kb. 16.000 dollárnak felel meg, összehasonlításképpen a 2019-es *American Idol* fődíja ennek több mint 16-szorosa, 250.000 dollár és egy értékes szerződés volt. Mivel a '40-es években kevés tehetségkutató létezett, a képernyős szereplés és országos ismertség elég tudott lenni ahhoz, hogy a nyertes beindítsa a karrierjét. Ma már azonban a talentshowk és versenyzők számának növekedésével a zenei vagy más producer cégekkel kötött szerződések általánosan a díjak részét képezik, így biztosítva elviekben ugyanazt a sikert és ismertséget, amihez korábban maga a megjelenés is elég tudott lenni.

Az amerikai és brit tehetségkutató műsorok közül érdemes megemlíteni történeti sorrendben az olyan legnagyobb tehetségkutató műsorokat, mint a brit *Carroll Levis Discoveries* (1957) és *New Faces* (1973–1978, 1986 és 1988), vagy az amerikai *Star Search* (1983–1995, 2003–2004), majd az idén 17. évadával, 2002 óta futó *American Idol*, ami minden idők egyik legsikeresebb tévéműsora, nemcsak tehetségkutató kategóriában. A ma ismert tehetségkutatók – *X-factor*, *The Voice*, *So you think you can dance* – mind az *American Idol*-ban kipróbált szerkezetre épülnek, ennek jellegzetessége

pl. az, hogy a versenyzők csak egyféle kategóriában mérik össze tudásukat. Létezik példa sikeres műsorra vegyes kategóriájú tehetségkutatók terén is, bár ilyenből kevesebb van, pl. a világszerte futó licensz műsor, a *Got Talent*.

Az, hogy egy tehetségkutató műsort külföldi licenszként emlegetünk, abból fakad, hogy a mai televíziózásban az egyes országok csatornái, ha bizonyos formátumot akarnak sugározni, két lehetőségük van: vagy egy teljesen új struktúrájú – esetünkben tehetségkutató – műsort hoznak létre, vagy egy licensz formátumot vásárolnak és valósítanak meg. Teljesen újfajta műsort létrehozni egy annyiszor használt kategóriában, mint a talentshow, viszonylag bonyolult feladat anélkül, hogy ne merüljön fel a plágium gyanúja. A külföldi licenszek megvásárlásával a csatornák egy már bejáratott szerkezetet próbálhatnak ki a saját nézőközönségükön, így azonban figyelniük kell bizonyos kritériumokra mind a tartalom, mind az üzenet és a vizuális elemek terén, mint például a logók helyes használata stb.

A magyar tehetségkutatók története a szocializmus alatt természetesen nem egy külföldről behozott műsorról kezdődött. Az első ilyen típusú show jóval a külföldi műsorlicenszek rendszere előtt született. Ez az 1962-ben indult, és máig emlegetett *Ki mit tud?* Említést érdemelnek még: *Táncdal-fesztivál* (MTV, 1966 és 1994 között, nem minden évben futott), *Mega-sztár* (TV2, 2003–2012), *Csillag születik* (RTL Klub, 2007–2012), *The Voice – Magyarország Hangja* (TV2, 2012), *X-Faktor* (RTL Klub, 2010–), *Hungary's Got Talent* (RTL Klub, 2015).

A felsorolás nem teljes, a rádiós tehetségkutatókat pl. az egész írásból nélkülöztük, de tartalmazza a legsikeresebb tehetségkutatókat (erről az évadszámok árulkodnak), illetve jelzi a már említett licensz műsorokkal való sikeres és kevésbé sikeres próbálkozásokat.

→ NÉZZÜK EGYÜTT – MÁSKÉPP!

Aktivitás formája: közös filmnézés, megbeszélés egész osztállyal

Időtartam: 10 perc vetítés, 15-20 perc megbeszélés

Előkészület: spotok kiválogatása

ELMÉLETI HÁTTÉR

Ahhoz, hogy a műsorok szerkesztői fenntartsák a nézők érdeklődését és szimpátiáját egy-egy szereplő iránt, gyakran élnek azzal az eszközzel, hogy egy narratívát és egy megoldandó, megválaszolandó kérdést szőnek a szereplő köré. Ez többnyire sikeresnek bizonyul, mert a néző mindig kíváncsi lesz, hogy mi a folytatás, illetve a néző is kíváncsivá válik, hogy mi lesz a spotokban kibontakozó megoldás.

FELADAT

A diákok nézzék meg bármelyik tehetségkutatóban (pl. az X-Faktorban) néhány választott szereplő karakterét, történetét bemutató spotjait az alábbi szempontok szerint:

1. Azonosítsák, hogy a szereplőről kapott információk milyen forrásokból származnak!
2. Milyen karakterbemutató technikákkal élt a szerkesztő?
3. A bemutatott történetek alapján milyen jellemvonások rendelkeznek hozzá a szereplőhöz?
4. Mi lett a szereplő több spoton is végighúzódnó narratívája – mi az ő története?
5. Mi a szereplőhöz tartozó kulcsszó?
6. Mi az a kérdés, ami fenntartja a nézők érdeklődését?

KÖZÖSSÉGI MÉDIA AKTIVITÁSOK

→ FAKE NEWS OFFLINE

Aktivitás formája: egyéni vagy páros munka

Időtartam: 25 perc

Előkészület: sajtófotók gyűjtése, esetleg sablon elkészítése

ELMÉLETI HÁTTÉR

A feladat előtt érdemes néhány esetet bemutatni pl.

<https://blogs.spectator.co.uk/2015/04/how-election-campaigning-works/>

<http://www.urbanlegends.hu/2017/09/mire-hasznaljak-a-szomoru-orvos-tortenetet/>

FELADAT

Előre megadott, eredeti sajtófotókat dolgoznak fel a diákok web 1.0-s kezdőlapra szereplő hírré, pl. kép továbbrajzolása (új kontextus), címadás, lead pár mondatban. Feltétel lehet, hogy nem állíthatnak valótlan, de alkalmazhatják pl. az elhallgatás, kiemelés stb. módszerét. Az egymás mellé helyezett eredmények jól mutathatják az értelmezési eltéréseket. Segítség lehet, ha a tanár előzetesen készít olyan A4-es sablont, ami már tartalmazza az elhelyezett fotót, a web 1.0-s felület felépítését, a címnek, leadnak kijelölt szakaszokat.

Másik változat: ugyanazt a fotót (web 1.0 kezdőlap sablont) kapja meg mindenki, de eltérő instrukciókkal, megadott értelmezési keretben, pl. egy konfliktust ábrázoló fotót és kapcsolódó szövegelemeket úgy kell alakítani, hogy a) a kezdeményező agresszor: X, b) a kezdeményező agresszor: Y stb. Az instrukciók titkosak; az elkészült alkotásokat mindenki számára láthatóan helyezzük el, az alkotóknak pedig meg kell keresniük, ki kapott azonos instrukciót. Ezeket halmazokba rendezzük, és megbeszéljük az azonos vagy eltérő manipulációs technikákat.

→ CLICKBAIT

Aktivitás formája: egyéni vagy páros munka, az eredmények megfigyelése online

Időtartam: 15 perc

Előkészület: videós anyagok gyűjtése

ELMÉLETI HÁTTÉR

A *clickbait* fogalmának definiálása: szenzációhajhászás, kattintásvadászat.

FELADAT

Előre elkészített videós anyaghoz olyan cikket és/vagy címet gyártsanak a diákok, amivel a kattintások számát lehet növelni.

A clickbait azon része, hogy milyen módon emeljük ki a leginkább figyelemfelkeltő tulajdonságát egy történetnek vagy személynek, segítséget jelenthet a contest versenyzők bemutatásánál is. Persze itt a jó ízlés határain belül kell maradniuk a diákoknak.

→ KÖZÖSSÉGI MÉDIA FELÜLETEK

Aktivitás formája: egész osztályos megbeszélés

Időtartam: 15 perc

Előkészület: nem szükséges

ELMÉLETI HÁTTÉR

Mivel a contest projekt versenymunkái a közösségi média felületekre is kikerülhetnek, a diákoknak fontos ismerniük a különböző oldalak sajátosságait; azt, hogy milyen anyagot hol jelentessenek meg; az egyes műfajok, pl. szelfik, instastoryk, hosszabb videók jelentőségét az egyes felületeken. A közösségi médiás platformok sajátosságainak jellemzése, megismerése tudatos felhasználásukhoz vezet, és ahhoz, ami ezen is túlmutat: hogy a diákok tudatos, nem kihasználható, nem manipulálható felhasználóvá váljanak.

FELADAT

A diákok gyűjtsék össze ismereteiket a különböző közösségi média felületekről: instagram, facebook, snapchat stb. Melyik felületet milyen célra használnák? Melyik felületnek mi a jellemző műfaja és miért? A contest projekt Versenyzőinek népszerűsítéséhez melyik platformot választanák, és miért? A platform mely jellegzetességeit szeretnék kihasználni?

→ KÖZÖSSÉGI OLDALAK MŰKÖDÉSE, POSZTOK NÉPSZERŰSÉGE

Aktivitás formája: egyéni anyaggyűjtés tanórán kívül, eredmények órai megbeszélése

Időtartam: tanár által választható, de érdemes 1-2 hetet adni

Előkészület: néhány celeb, híresség, vlogger kiválasztása a tanár által vagy közösen az osztállyal

FELADAT

A diákok egy tetszőleges hírességet vagy celebet vagy vloggert kiválasztanak, és megfigyelik az aktivitását egy meghatározott időszakon belül (a tanár határozza meg) valamilyen közösségi média platformon (kivéve a youtube, vagy más olyan platform, amin csak videókat lehet megosztani). Itt elsősorban a képekkel, szöveggel vagy ezek elegyével megfogalmazott posztokra vagyunk kíváncsiak, ahol megjelenhetnek videók is, de ne ez legyen az elsődleges megjelenítési forma, pl. facebook, instagram. Megfigyelési szempontok:

- posztok gyakorisága,
- posztok hossza,
- posztok tartalma,
- szöveg, kép, videó használat viszonyai egyes posztokban (pl. arányuk egymáshoz képest, vajon miért választotta a posztoló éppen azt a közlési módszert ahhoz az üzenethez, amit közvetít),
- posztok üzenete,
- posztok alapján kialakult kép az adott személyről.

Természetesen a posztok népszerűségét nehéz feltérképezni, és kielemezésükhöz a szakértőknek rengeteg adatot kell begyűjteniük, de arról a tanulók is levonhatnak a tanár segítségével következtetéseket, hogy melyik poszt milyen céllal születhetett meg.

Fontos témát vezethetünk be a gyakorlattal: a többmillió követőszámmal rendelkező személyek / internetes personák minden megjelenése megkonstruált, tehát biztos, hogy nem véletlenszerűen választott a közlési forma, illetve a tartalom.

Vajon milyen hatással van a magánéletre, ha valaki például naponta több-tízszor posztol? Sokszor teljes stábok terveznek meg posztokat – mennyire

maradhat személyes egy ilyen poszt? Ismernek-e olyan hírességet, akiről köztudott, hogy maga tervezi meg a posztjait? Miben különbözik ez az oldal pl. egy hollywoodi sztár profiljától? Mennyiben tér el a médiumok által bemutatott persona a valós személytől?

→ STUDENTS FOR PETS KAMPÁNY – DIÁKOK A MENHELYI ÁLLATOKÉRT KAMPÁNY

Aktivitás formája: 3-4 fős csoportokban tanórán kívül

Időtartam: 1 nap forgatás, 1 nap vágás és utómunka, 1-3 hét közösségi média kampány

Előkészület: az iskola közelében lévő kisállatoknak gazdit kereső, örökbeadó állatmenhellyel való egyeztetés és megegyezés

FELADAT

A contest projekt alatt már összeszokott, gyakorlott stábok kilátogatnak az állatmenhelyre, választanak csapatonként 1-3 gazdit kereső kisállatot – kutyt, macskát, nyulat a stábtagnak tetszése és választása szerint –, és elkészítenek a kisállat számára egy népszerűsítő videót, aminek célja, hogy az állat könnyebben gazdára találjon.

A spotban érdemes kiemelni az állat pozitív tulajdonságait, szépségét, okosságát, nyugalmát, játékosságát, és előrevetíteni, hogy milyen kalandokat, pozitívumokat rejthet a kisállat örökbefogadása. Szerepelhet az állat története, fejlődése (ha ennek megfigyelésére lehetőség adódott a menhelyen), és minden más információ, amit érdekesnek találnak a diákok.

A kampány abból áll, hogy a stábok közösen összefogva népszerűsítik a spotokat a saját oldalaikon, a menhely oldalán, az iskola oldalán, a fajtamentők oldalán. A cél az, hogy minél több fórumon minél nagyobb nézettséget érjen el a spot, minél több emberhez eljusson.

Az aktivitás fontos témája, hogy mire használható a népszerűség, és hogyan terjednek hírek, kampányok a közösségi médiában. A diákok a saját munkájukon keresztül tapasztalhatják meg a közösségi média sodrását, azt, hogy egy-egy spot milyen messzire juthat, nem beszélve arról a felemelő élményről, ha éppen az ő spotjuk nyomán talál gazdára egy menhelyi kisállat.

6

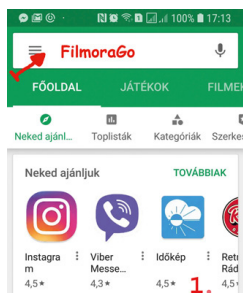
TECHNIKAI MELLÉKLET

A FilmoraGo applikáció egy androidos telefonon futó vágóprogram, amelynek segítségével szerkesztett kisfilmet készíthetünk a telefonunkkal felvett videókból. Az applikáció használatának elsajátításához nyújt segítséget ez a segédanyag.

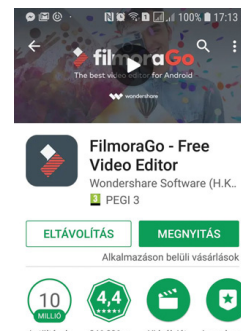
Igyekszünk minden olyan főbb funkciót bemutatni, ami egy kisfilm megvágásához szükséges, és alapot adni ahhoz, hogy a diákok és pedagógusok ebből kiindulva önállóan fedezzék fel az applikáció többi részét. Segítségül az egyes lépéseket képekkel illusztráltuk, és pontokba szedtük, mikor mit kell kiválasztani a lehetőségek közül.

LETÖLTÉS

1. Az androidos telefonokon az applikációk között megtalálható Play-Áruházban keressünk rá a *FilmoraGo* kifejezésre.

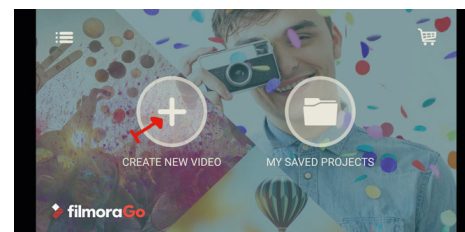

2. Nyomjunk a *letöltés*, majd a megjelenő *megnyitás* feliratra!

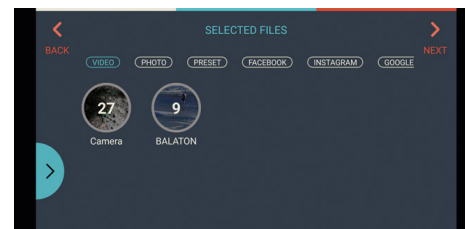
ÚJ PROJEKT LÉTREHOZÁSA

3. A felugró föltnél válasszuk az *Agree* opciót – ez az adatkezelésről szóló leírás, hogy az applikáció elérhesse a fotó- és videótárunkat.
4. Kattintsunk az ezután megjelenő + jelre – *Create A New Video*.

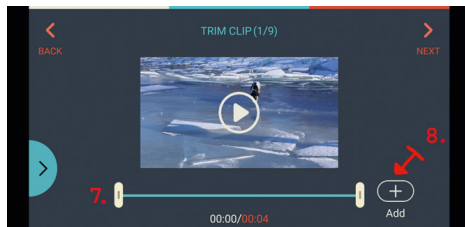
VÁLASZTHATÓ NYERSANYAGOK

5. Az opciók szerint kiválaszthatjuk, milyen nyersanyag tárból akarunk dolgozni: saját videótárunkból / fotótárunkból / az apphoz elérhető mintavideókból / social media felületekről letöltött videókból.

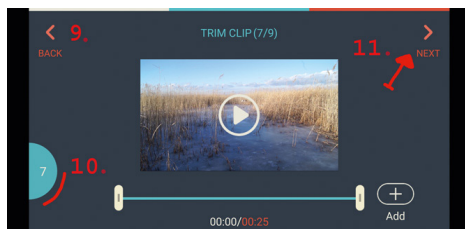
VIDEÓK KIVÁLASZTÁSA, ELŐSZELEKCIÓ

- Kattintsunk a kiválasztott videó kis előnézeti képére! Az ez után megjelenő fül lehetővé teszi, hogy még beemelés előtt kiválasszuk, hogy **a videó melyik részletét szeretnénk használni**. Ennek állítására később is lesz lehetőség!
- A videó elejét és végét jelző csúszkával válasszuk ki a számunkra hasznos részt! Alapértelmezettként az egész videót fogjuk beemelni.
- Majd kattintsunk a + jelre (Add)!

A NYERSANYAG KIVÁLASZTÁS BEFEJEZÉSE

- A hozzáadás után több videót is beemelhetünk, a bal felső Back gombbal látjuk újra a videótárunkat.
- A baloldali kék fülön látszik, hány videót emeltünk be.
- Ha befejeztük a nyersanyag kiválasztását, kattintsunk a jobb felső sarokban lévő Next gombra!

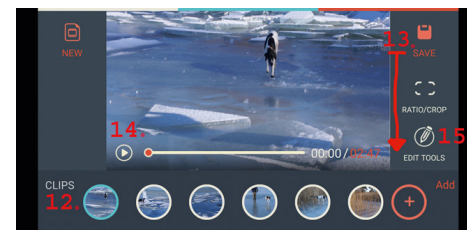

A VÁGÓFELÜLET

(Innentől ezt alap vágófelületnek fogjuk nevezni.)

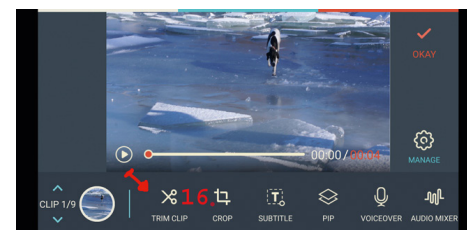
- Alul a kis körökben találjuk a beemelt snittjeinket, nyersvideóinkat. Ha nyomva tartjuk és mozgatjuk őket, változtathatunk a sorrendjükön, illetve a megjelenő kis x-szel törölhetjük őket.

- Jobb oldalt egy görgethető felület van a vágási opciókkal.
- Ha meg akarjuk nézni, hogyan illeszkednek egymáshoz a videóink, nyomjuk meg a kis fehér Play gombot!
- Válasszuk ki az *Edit Tools* opciót, ezzel a késsel jelölt nyersanyag videóinkat fogjuk szerkeszteni.

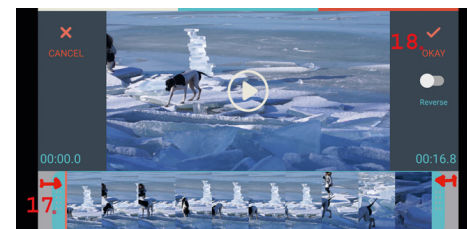

VÁGÁS

- Válasszuk ki a *Trim Clip* opciót!

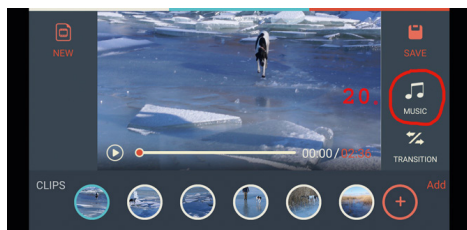

- A két csúszkával ezúttal közel kockapontosan beállíthatjuk, mettől meddig akarjuk használni a snittünket a végleges videóban.
- Ezután nyomjuk le az *Okay* gombot a jobb felső sarokban!
- Ismételjük meg ezt az összes nyersvideó snittünkkel, amíg a kívánt sorrendben és hosszúságban nem illeszkednek egymáshoz.

ZENEVÁLASZTÁS

20. Az alap vágófelületen kiválaszthatjuk a görgethető menüben, ha zenét szeretnénk bevágni az egyes snittek vagy az egész kész videó alá.

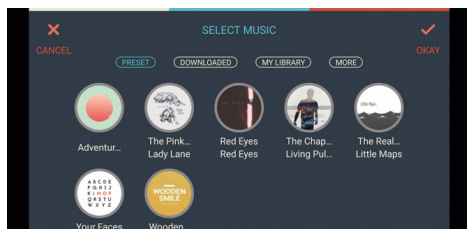
A ZENE HELYÉNEK KIVÁLASZTÁSA

21. A kis piros pöttyel beállíthatjuk, hogy honnantól szeretnénk a snitteken belül, hogy a zene elinduljon.
22. A + jelre kattintva választhatjuk ki magát a zenét.

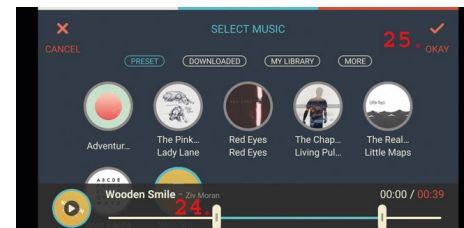
A ZENE KIVÁLASZTÁSA

23. Az appon találhatóak a *Preset* opció alatt mintazenék, a *My Library* vagy a *Downloaded* felírra kattintva pedig kiválaszthatjuk, hogy a telefonunkon található zenék közül melyiket szeretnénk.

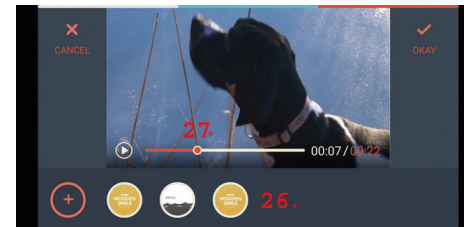
A ZENE HASZNOS RÉSZÉNEK KIVÁLASZTÁSA

24. A kiválasztott zenéből a csúszkák segítségével kijelölhetjük, pontosan melyik részét szeretnénk a videó alatt használni.
25. Ismét az *Okay* gomb megérintésével fixálhatjuk a beállításainkat.

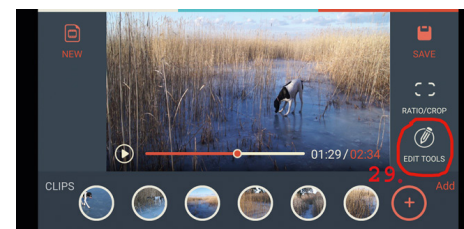
TÖBB ZENE HASZNÁLATA

26. Visszatérve az előző fülhöz további zenéket/zenerészleteket rakhatunk a videó alá.
27. Ismét válasszuk ki előre, hogy honnantól szeretnénk hallani a bejátszást.
28. Ha törölni szeretnénk zenét, tartsuk nyomva a zene kis kör alakú ikonját, és nyomjuk meg a megjelenő x-et.

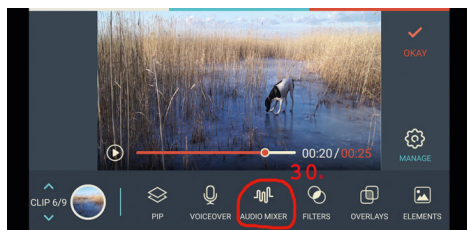

HANGKEVERÉS

29. Ha szeretnénk állítani az eredeti kamerahang arányát a zenéhez képest, az alap vágófelületen a görgethető menüben válasszuk ki az *Edit Tools* opciót.

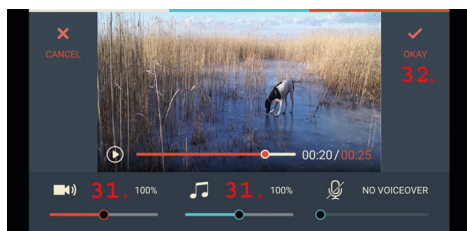
30. Jobbra görgetve válasszuk ki az *Audio Mixer* opciót!

31. A kis csúszkákval válasszuk ki a zene (*hangjegy*) és az eredeti hang (*kamera*) arányát százalékosan. Az applikáció képes hangalámondás felvételére is. Ehhez válasszuk az *Audio Mixer* melletti *Voice Over* funkciót. A narrátor hangját a telefon rögzíti.

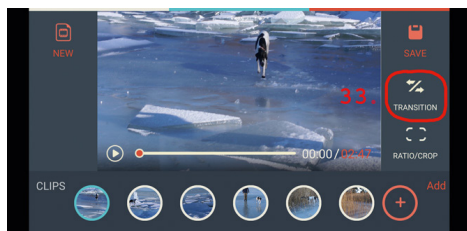
FIGYELEM! Az egyes snitteknél külön-külön be kell állítani a hang arányát!

32. Ha kész, nyomjunk az *Okay* gombra.

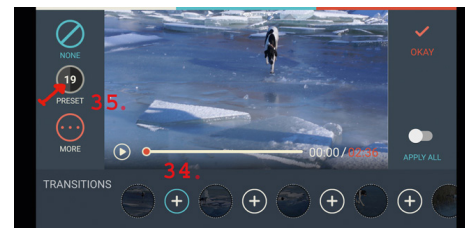
ILLESZKEDÉS BEÁLLÍTÁSA

33. Ha nem tetszik, ahogy két snitt illeszkedik egymáshoz, választhatunk áttűnési opciókat (pl. pár kocka erejéig egymásra csúsztatjuk a videókat), ehhez az alap vágófelületen a függőleges görgethető menüsorban válasszuk ki a *Transition* opciót.

34. A kis + jelekkel kiválaszthatjuk, melyik két snitt közötti illeszkedést szeretnénk szerkeszteni.

35. Bal oldalon, a görgethető menüben a *Presetek* között találjuk az illeszkedési opciókat.

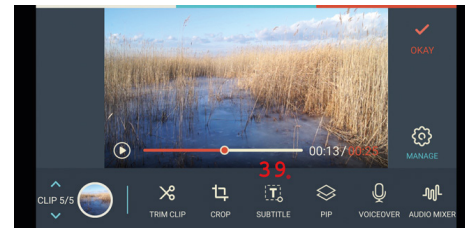

FELIRATOZÁS

38. Ha feliratozni szeretnénk a videónkat, az alap vágófelületen a baloldali görgethető menüsorban válasszuk ki az *Edit Tools* opciót.

39. Az így megjelenő fülön alul válasszuk ki a *Subtitle* opciót!

FIGYELEM! Az egyes snitteket itt is egyesével tudjuk feliratozni!

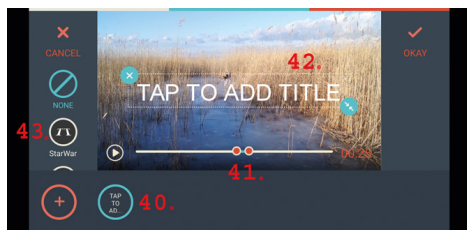

40. Kattintsunk a *Tap To Add Title* opcióra!

41. A csúszkákval állítsuk be, mettől meddig szeretnénk, hogy a felirat látszódjon a videón.

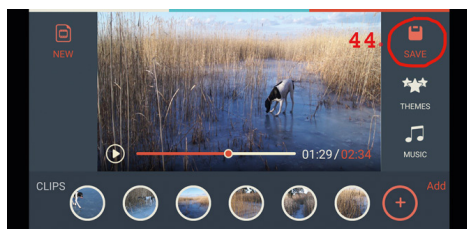
42. Írjuk be a szövegdobozba a feliratot, húzzuk a helyére, és állítsuk be a méretét a két egymás felé mutató nyílal!

43. A bal oldali gördíthető menüsorban választhatunk effektet, ha szeretnénk, majd fixáljuk le az *Okay* gombbal.

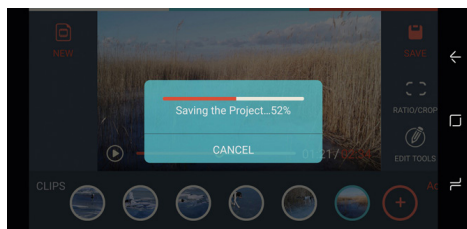

MENTÉS

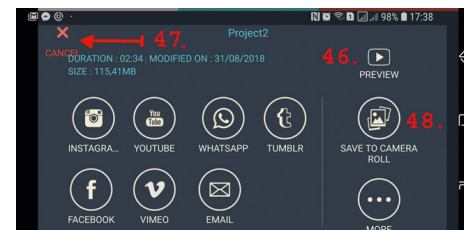
44. Ha úgy érezzük, készen vagyunk, az alap vágófelületen nyomjuk meg a jobb felső sarokban lévő *Save* gombot.

45. A mentés kicsit hosszabb időt fog igénybe venni, mivel az applikáció összeilleszti egy fájlba az egymás mögé szerkesztett snittjeinket.

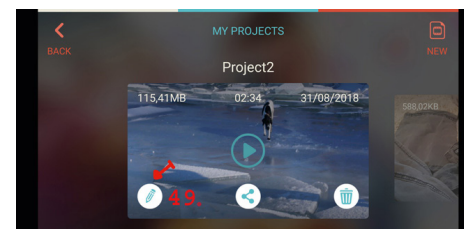

46. Miután a videót már egy fájlként kezeli az app, a *Preview* opcióra kattintva megnézhetjük, elégedettek vagyunk-e a végeredménnyel.
47. Ha nem vagyunk elégedettek, kattintsunk a *Cancel* gombra, és folytassuk a szerkesztést.
48. Csak ez után érdemes elmentenünk a fotótárunkba a *Save To Camera Roll* opcióval.

A PROJEKT ÚJRAVÁGÁSA

49. A mentett projektünket bármikor újra szerkeszthetjük a FilmoraGoban. Az app megnyitása után a *New Project* opció helyett válasszuk ki a már elkezdett projektünket, és kattintsunk a ceruza ikonra.

- Az eddig leírtak alapján a contest projekt versenyművei mind elkészíthetőek. A további funkciók és opciók felfedezéséhez jó szórakozást kívánunk!

PEDAGÓGIAI PROBLÉMÁK FELDOLGOZÁSA FILMES ESZKÖZÖKKEL

FAUR ANNA
SZARKA JUDIT

BEVEZETÉS – A MŰVÉSZETTERÁPIÁTÓL A FILMPEDAGÓGIÁIG

A *Pedagógiai problémák feldolgozása filmes eszközökkel* című kutatás keretében a filmművészet terápiás, illetve nevelési célokra való alkalmazásának lehetőségeit vizsgáltuk. Egy olyan gyakorlati módszertan fejlesztését tűztük ki célul, amelyben a filmkészítés mint önkifejezési forma célzottan konfliktuskezelésre, az adott korosztály számára releváns témák megbeszélésére, viselkedési minták korrigálására, illetve azok megértésére használható.

Módszertani fejlesztésünk abból a tényből indult ki, hogy a modern pszichológia is egyre fontosabbnak tartja a különböző művészetterápiák használatát. A művészetterápia – mely többek között lehet képzőművészeti, zene- vagy mozgásterápia – olyan kreatív tevékenység, amelynek során az alkotó, illetve befogadó személy szavakkal alig vagy egyáltalán nem kifejezhető tartalmakkal találkozhat, úgymint nehezen megfogalmazható érzelmek, emlékek, konfliktusok, gondolatok stb. Ezeket a tapasztalatokat tudatosíthatja a résztvevő magában a kézzelfogható alkotás (rajz, festmény, zene, mozdulat, tánc stb.) segítségével; élményét, felismeréseit akár másokkal is megoszthatja.

Theodor Lipps a 20. század első felében lefektette a művészetpszichológia elméleti alapjait azáltal, hogy bevezette az empátia fogalmát, ami a beleélésre, azonosulásra való emberi képességet jelenti, és elengedhetetlen az esztétikai élvezet megvalósulásához, illetve annak vizsgálatához. Rámutatott arra, hogy a műélvező figyelve fokozatosan eltávolodik önmagától, a tudatból kiszorul az

önreflexió, ehelyett mintegy egybeolvad az én a műélvezet tárgyával, a képpel vagy a szoborral, szinte abba éli bele magát (ld. Buda 2012).

A témának fontos úttörője volt Lev Szemjonovics Vigotszkij, aki szerint a gondolkodás, a nyelv és a kultúra elválaszthatatlanul összeforrnak, és a közöttük lévő szoros interakciós szálak függvényében közelíthetők meg. Fel fogásában eredeti módon nyelvmentes gondolkodás nem létezhet. A kulturális megközelítés hívei – így Vigotszkij is – azt vallják, hogy az ember fejlődése során a biológiai és a tapasztalati tényezők befolyásolják egymást, és a konstruktivista elképzeléshez hasonlóan úgy gondolják, hogy a gyermekek saját maguk indukálják fejlődésüket a világban való aktív részvétel által. De a fejlődésben egy harmadik erőnek, a kultúrának is beavatkozó szerepet tulajdonítanak. Tehát Vigotszkij elképzelése alapján az öröklés és a környezet nincs közvetlen kapcsolatban, a kultúra játssza a közvetítő szerepet. A kultúra az emberek által a történelem során felhalmozott tudás, amely a nyelvben kódolódik, és az egyik generáció adja át a másiknak. A kulturális megközelítés szerint a gyermek által átélt fejlődési változások sorrendje vagy akár az egyes szakaszok léte vagy nemléte is kulturális és történelmi körülményektől függhet (Vigotszkij 1968).

A művészetpszichológiában négy alapterületet különböztethetünk meg, az első az alkotó személyiségeivel foglalkozik, tehát azt próbálja feltárni, hogy a kreativitás, illetve alkotói vágy honnan ered az emberben. A második terület az alkotási folyamat lélektanának vizsgálatát, azaz a mű létrehozásának körülményeit kutatja. A harmadik a művészi hatás és a műbefogadás pszichológiája, a negyedik pedig a pszichológiai műértelmezés lehetőségeivel foglalkozik.

Ez utóbbi terület egyik jelentős képviselője volt Mérei Ferenc, aki nem foglalkozott különösebben az alkotáslélektanával, sem a befogadás lélektanával, hanem a műbe kódolt lélektani tartalom, pszichológiai szerkezet izgatta. A *„...vett a füvektől édes illatot”* (1987) című tanulmánykötetében irodalmi műveket (Mészöly Miklós: *Saulus*, Krúdy Gyula: *Utolsó szivar az Arabs Szürkénél*, Franz Kafka: *Az ítélet*, Örkény István: *Szédülés*, Lila tinta, Magyar Panteon), illetve filmeket (Ingmar Bergman: *Rítus*, *Suttogások és sikolyok*, *Szemben önmagunkkal*, Jancsó Miklós: *Égi bárány*, Werner Herzog: *Kaspar*) elemez pszichológiai szempontból. Mérei határozott különbséget tett az esztétikai és pszichológiai értelmezés között: az első „a mű befogadásával, hatásával, megítélésével foglalkozik”, míg a második „a műben implikált lélektani mechanizmusokkal”.

A film mint a hetedik művészeti ág a klasszikus művészeti formáknál jóval később vált szerves részévé a művészetterápiás tevékenységeknek, de az elmúlt évtizedben, a különböző mozgóképes technikai újdonságok megjelenésével egyre gyakrabban használják ezt a médiumot, hiszen magában foglal többféle eszközt is. Egyrészt igényel vizuális kreativitást, ebben tehát az alkotófolyamata hasonlít egy képzőművészet alapú terápiához, ugyanakkor a színházi, illetve drámapszichológiai módszerek is használhatóak egy filmterápiás csoporton. A film technikai adottságai miatt a résztvevőknek inkább van lehetőségük az eltávolodásra, mint egy hagyományos színpadi gyakorlat során, azaz könnyebben tudják a saját személyiségüket megkülönböztetni a feladatban megformált karaktertől. Ezen kívül az alkotás végeredménye visszanezézhető, ami nagyban elősegítheti az önreflexiót, vagy akár egy későbbi időpontban való újraértelmezést.

A film szinte egyszerre jelent meg a pszichoanalízis fogalmával a 19. és a 20. század fordulóján. Walter Benjamin az *optikai tudattalan* fogalmában vonta össze e két területen megjelenő kérdéseket: a kamera nem pusztán az emberi szemet tökéletesítő, azt kiegészítő technikai invenció, hiszen a filmezés technikai apparátusa a reprezentáció egy újabb dimenzióját nyitotta meg a nézők számára. A filmnek az emberi észlelést átalakító-átíró karakterét Benjamin a tudattalan dimenzióját feltáró pszichoanalízishez hasonlította: „Az optikai tudattalanról csak a kamerán keresztül szerzünk ismereteket, ahogyan az ösztönös tudattalanról a pszichoanalízis segítségével” (ld. Füzi 2006). Benjamin szerint a film technikai vívmányai, mint például a közelik használata vagy a lassítás drasztikusan változtatták meg az emberi észlelés sajátosságait, és ezzel utat nyitottak a saját magunk mélyebb megismerése felé is.

A benjamini tézisen alapuló pszichoanalitikus filmelmélethez képest a kognitív filmelmélet egy másik paradigmát ajánl az elbeszélés és a befogadás szempontjából. David Bordwell az *Érvelés a kognitivizmus mellett* (1998/99) című írásában egy nagyon egyszerű, de jól érthető példát mutat be. Egy mondatot elemez, miszerint: „Joey meghallotta a fagyaltos kocsi csilingelését, és kezében pénztárcájával lejött az emeletről.” Majd felteszi a kérdést: miért következtetünk arra, hogy Joey jégkrémet akar vásárolni? A kognitív elmélet a nézői befogadásnál nem a tudattalan működésére helyezi a hangsúlyt, mint a pszichoanalitikus filmelmélet, hanem „bizonyos emberi mentális tevékenységek, így a felismerés, a megértés, a következtetés, az interpretáció, az ítéletalkotás, az emlékezet és a képzelet működésének

megértésére törekszik.” A filmbeli történetmesélés során tehát bizonyos dolgokat automatikusan értelmez a befogadó, anélkül, hogy különösebb magyarázatra szorulna az adott helyzet. Ha ezeket a folyamatokat mégis megpróbáljuk megszakítani, és tudatosan figyeljük meg a saját következtetéseinket, akkor lehetőségünk nyílik jobban rálátni a saját működésünkre, adott esetben előítéleteinkre. Sokszor egy teljesen banálisnak tűnő kauzális folyamat megszakítása is fontos felismeréseket eredményezhet.

A filmterápiás módszereket nem kizárólag terápiás helyzetekben, hanem iskolán belüli foglalkozásokon, nevelési célokra is használhatjuk, úgymint különböző csoportokon belüli konfliktuskezelésre, problémás helyzetek felismerésének segítésére vagy akár egy téma érzékenyítésére is. A terápiás, illetve a nevelési módszerek közötti különbségeket a foglalkozásokon kitűzött célok mentén lehet tetten érni. Amíg egy terápia mély érzelm- vagy traumafeltáró célokat tűz ki, és ideális esetben azok korrigálására törekszik, addig a mi esetünkben a pedagógiai célok állnak a fókuszban, például egy-egy viselkedési mintát vagy konfliktuskezelési módot szeretnénk felismertetni, illetve nehezen feldolgozható témák megértésében és elfogadásában igyekszünk segítséget nyújtani az adott osztályközösségnek. Nagyon fontos hangsúlyozni, hogy a pedagógus a módszer alkalmazása során ne sértsen határterületeket, és semmiképpen ne próbáljon terapeutaszerepben működni. Ha úgy érzi, hogy egy diák vagy az osztály reakciói annyira intenzívvé válnak, amit már nem képes kezelni, vagy az adott témában – bármilyen személyes okból kifolyólag – ő nem tud hitelesen megszólalni, mindenképpen javasoljuk szakember bevonását.

A módszer kidolgozásában alapvető tézis a film demokratizálódásának ténye, vagyis hogy jelen korunkban a mozgóképkészítés már nem egy kiváltságos, professzionális kör tevékenysége csupán. Az elsősorban a vizualításra fókuszáló kultúránkban a film ma hasonló szerepet tölt be, mint pár évtizede a fényképezés, azaz szinte bárki számára könnyen elérhető. Ma már olyan filmkészítő applikációk léteznek, melyek szakmai tudás nélkül is lehetővé teszik, hogy valaki akár egy okostelefonnal is mozgóképet készítsen. Ezt a tényt kihasználva minimális felszereléssel ugyanúgy lehet használni ezt a technikát a művészetterápiában és a művészetpedagógiában, mint a festést vagy akár a kreatív írást. A mai diákok sokkal otthonosabban mozognak a mozgóképek világában, mint bármi másban, ezért elengedhetetlen ezt a médiumot is integrálni a nevelésbe. Sok esetben a tanulók felkészültebbek a

legújabb technikai vívmányokban, mint a tanáraik, ugyanakkor nagyon fontos azt a szemléletet átadni, hogy az alkotó próbálja meg felismerni és tudatosan alkalmazni a plánozás, a kameramozgás vagy a vágás által elért hatásokat, hiszen ezekkel az eszközökkel a csoport tagjai a saját megfigyelési készségeiket is fejlesztik. Minden filmkészítő számára meghatározó élmény a folyamat, ahogyan az ötletből elkészül a leforgatott anyag, illetve egy jelenet a vágóasztalon gyökeresen megváltozik. A filmesek által jól ismert technikákat, úgymint forgatókönyvírás, színészvezetés, plánozás, kameramozgatások, vágás stb. egy csoporton belüli esemény feldolgozásakor is eredményesen használhatjuk.

A nevelési alkalmazás támogatására óraterveket állítottunk össze, amelyek segítik a pedagógusi munkát. Ezekben a hangsúly elsősorban nem a mozgóképi szöveg esztétikai értelmezésére helyeződik, hanem a feldolgozott problémák (drogfüggőség, rasszizmus, mélyszegénység, fiatalkori bűnözés stb.) élményszerű, kreatív megtapasztalására és érzékenyítő reflexiójára. Az óratervek az ajánlott filmekhez kapcsolódó beszélgetős, illetve alkotó jellegű feladatokat tartalmaznak, vagyis nemcsak mozgókép- és médiaórán, hanem osztályfőnöki vagy etikaórán, vagy akár tanórán kívüli foglalkozásokon is alkalmazhatóak. Igyekeztünk olyan témákat választani, amelyek relevánsak a vizsgált korosztálynak. Fontos hangsúlyozni, hogy gyakran nehezen emészthető tartalmakról van szó, ezért a látottak megbeszélése nélkül nem javasolt a feladatok elvégzése.

A módszer alkalmazása segíti a diákok médiafogyasztásának tudatosabbá válását, illetve fejleszti azon adottságait, melyekkel képesek artikulálni a film megnézésekor őket ért hatásokat. A mozgóképnek hatalmas ereje van, ezért sokszor okoz problémát, ha egy fiatal ember egyedül marad a saját érzéseivel, miután a film hatása alá kerül, vagy akár képtelen megkülönböztetni a valóságot a filmben látottaktól.

Az általunk javasolt filmek természetesen behelyettesíthetőek bármely más, a tanár által választott alkotással, lényeges azonban, hogy az óra mindig egy előre eltervezett cél mentén haladjon. A filmeket ne esztétikai vagy filmtörténeti szempontok szerint elemezzük, hanem kifejezetten a filmből választott problematikát járjuk körbe!

Azt javasoljuk, hogy egy-egy filmmel lehetőség szerint több alkalmat töltsön el az osztály, hiszen a célunk az adott filmhez hozzárendelt problémakör feldolgozása, ami minden esetben időigényes feladat. Az óratervek

természetesen ajánlás jellegűek; az adott osztály csoportdinamikai jellegzetességeit, aktuális lélektani problémáit, filmes előképzettségét ismerő tanár döntheti csak el, hogy az alábbiakból mit, milyen időtartamban és mélységben tart célszerűnek feldolgozni. A feladatok között megtalálhatóak a teljesen minimális mozgókép-készítői tudással rendelkező osztályoknak ajánlott feladatok és olyanok is, melyek már komolyabb filmkészítési tudást feltételeznek. A módszer egyik legfontosabb erénye, hogy az elkészült végeredmények visszanezézhetőek, illetve adott esetben effektek segítségével még tovább is alakíthatóak. A megadott feladatsorok között vannak kifejezetten olyan típusú forgatási gyakorlatok, amelyek arra szolgálnak, hogy a diákok megismerjék például egy szemszögváltásnak vagy egyéb technikai effektnek a történet bemutatására gyakorolt hatását. A forgatásokhoz jól használhatóak a szintén a kötetben található, G. Tóth Kinga, Kádár Hanna és Weszely Kinga által összeállított technikai sorvezetők és feladatsorok.

Az óratervek szerkezete minden esetben ugyanaz. Az érzékenyítésre kijelölt központi problémakör megnevezését az adott szempontra fókuszáló filmértelmezés követi, amely tartalmazza a lehetséges célcsoport megjelölését is. A közös feldolgozást minden esetben kérdések, feladatok segítik, melyekből a pedagógusok válogathatnak, vagy amelyeket saját feladattáruk modelljeiként is használhatnak. Az utolsó fázisban a kollektív alkotói feladatok elvégzése történik, majd lezárásként az elkészült alkotások megtekintése és értelmezése.

A tevékenységeket tehát három részre bontottuk. Az első a filmnézés, amely lehetőség szerint közös élmény legyen, és a filmeket egy alkalommal, folyamatában tekintsék meg a tanulók. A második a beszélgetés a látottakról, amihez minden esetben értelmezési javaslatokat biztosítunk. Ideálisan a beszélgetést már közvetlenül a filmnézés után érdemes elkezdni, hogy az első benyomások se vesszenek el. Sokszor azonban kifejezetten hatékony, ha ezek a beszélgetések több alkalommal zajlanak, hogy a diákoknak legyen lehetőségük átgondolni, megemésztetni a hallottakat.

A harmadik típus, az alkotói feladatok kapcsán fontos hangsúlyozni, hogy soha nem az éppen látott film lemásolása a cél, hanem a téma felhasználásával egy saját, közös alkotás létrehozása. Minél egyszerűbben és a lehető legkevesebb eszközzel forgassanak a diákok jeleneteket. Törekedjünk arra, hogy az osztály konszenzusban válasszon ki szituációkat, és az óra annak a megvalósításáról szóljon. Minden film után kínálunk szituációkat, és lehetőségeket

a forgatáshoz, de természetesen a csoport igényei ezeket módosíthatják. Legyen mindig egy stáb (rendező, operatőr, szereplők stb.), és lehetőleg ezeket a feladatokat mindig mások lássák el, hogy mindenki kipróbálhassa magát az egyes szerepekben. A „színészi játék” instruálásánál mindig hangsúlyozzuk ki, hogy a cél az adott szerep megértése. Nem mindenki szeret szerepelni, és sokan zavarba jönnek az ilyen magamutogatásnak tűnő helyzettől, de ha sikerül ezeket a terheket levenni a diákokról és nem a színészi bravúrokat díjazni, hanem egy szerep megértésére törekedni, akkor nagyobb kedvet kaphatnak az amúgy nehezebben oldódó tanulók is.

A részvétel mindig legyen önkéntes, senkit nem szabad olyan helyzetbe hozni, ami neki nem kényelmes. A tanárnak azt is el kell fogadnia, ha valaki teljesen kivonja magát a feladatból, hiszen a passzivitás is lehet egy adekvát reakció. Ilyen esetekben javasoljuk a passzív diákok egyéb feladattal való ellátását a forgatások során. A tapasztalataink szerint gyakran a folyamat közben alakul ki érdeklődés olyan diákokban, akik az elején ellenálltak a feladatnak.

Ennek megfelelően a hagyományos értékelést sem javasoljuk alkalmazni ezeken az órákon. Érdeemes a tanulókat pozitív visszajelzésekkel motiválni, a tanárnak pedig azt is mindig szem előtt kell tartania, hogy felmerülhetnek olyan témák, amelyek egyes diákoknak nehézséget jelenthetnek, ezért a negatív minősítés ebben az esetben semmilyen formában nem ajánlott.

Az órák lezárásaként minden esetben javasolunk egy közös beszélgetést magáról a munkafolyamatról. Ez szóljon arról, hogy a résztvevők hogyan érezték magukat a téma feldolgozása alatt, illetve hogy változott-e bármiben is a hozzáállásuk az adott kérdéshez.

Az óratervek megírásának célja az volt, hogy a tanárok pedagógiai kreativitása számára inspirációt jelentsen: természetesen számos más autentikus filmolvasat, feldolgozási mód, módszertani eljárás lehetséges. Remélhetőleg az alábbiakban felkínált óratervek termékeny értelmezési viták, metodikai sokszínűség és problémaelemző beszélgetések forrásául szolgálnak majd.

Felhasznált irodalom

- Bordwell, David: „Érvelés a kognitívizmus mellett”. *Metropolis*, 1998/99, tél-tavaszi.
Buda Béla: *Empátia – a beleélés lélektana*. L'Harmattan, Budapest, 2012.
Füzi Izabella: „Pszichoanalitikus filmelméletek”. *Apertúra*, II. évf. (2006), 1. szám (ősz).
Mérei Ferenc: „...vett a füvektől édes illatot”. Múzsák, Budapest, 1987.
Vigotszkij, L. Sz.: *Művészetpszichológia*. Kossuth, Budapest, 1968.

ÓRATERVEK

NÉGYSZÁZ CSAPÁS

(R. FRANÇOIS TRUFFAUT, 1959)

fókusz: elhanyagoltság

korosztály: a film empátiát és önismeretet mélyítő lehetőségei miatt 10–11. évfolyamon javasolt

Antoine érzelmi és fizikai elhanyagolásának háttértörténetét ő maga meséli el a film végén a javítóintézet arctalan, csupán hangjával jelen lévő pszichológusának: anyja el akarta vetetni őt, a nem kívánt magzatot, de a nagymama megtiltotta az abortuszt, így a kisfiú először dajkához, majd pénzhiány miatt a nagyanyjához került, s csak nyolc évesen kezdődött közös élete anyjával és nevelőapjával. Antoine saját eredettörténetét egy veszekedés kihallgatása következtében érti meg önmaga számára sem tudatosítva, de traumatikusan: anyja állandóan rá irányuló lelki agressziójának, verbális bántalmazásának, érzelmi és fizikai elhanyagolásának az az oka, hogy ő a nem kívánt, csak felesleges gondot és terhet jelentő gyerek.

Antoine szinte elviselhetetlen lelki feszültségben él: még csak kamaszkora elején jár, ösztönösen vágyik otthonra, családra, ugyanakkor anyja és önmaga számára is lerázhatatlan terhet jelent puszta létezésének mintegy

kierőszakolt ténye. Anya és gyereke öntudatlanul a folyamatos bosszúállás pusztító lelki játszóját folytatják: Antoine haragszik és bizalmatlan, az anyja pedig mintha folyamatosan egy sértett kamaszlány szerepét játssza. Mivel könnyelműségét a saját anyja azzal büntette, hogy megtiltotta az abortuszt, s ezzel felnőtt-státuszba kényszerítette, ráerőltetve egy nem akart életért való fogcsikorgató felelősségvállalást, mániákusan igyekszik visszaszerezni egy éppen nővé váló, önfeledten szerelmeskedő és senkiért sem felelős kamaszlány szerepkörét. Látszólag dolgozó nő, egy jó szándékú férjjel, hivatali munkakörrel és egy különleges szellemi-érzelmi alkatú fiúgyerekkel – valójában egy viruló szépségű, szerelemre és körüludvarlásra éhes kamaszlány, aki vérig van sértve a realitással szemben. Ömlik belőle a vád, a panasz, az önsajnálát, hogy dolgoznia és háztartást vezetnie kell, hogy férje és fia érzelmileg és fizikailag igényt mernek rá tartani. Gyerekes bosszúból látványosan elhanyagolja családját: Antoine egy kis közlekedőben alszik, szakadt pizsamában és hálózsákban, neki kell a legundorítóbb házimunkát végeznie a mocskos-bűzös személtáda ürítésével, anyjától csak szidást, piszkálódást kap, amit a külvilág előtt edeskes önsajnálatatássá alakít át az asszony. Érdekes módon mintha nevelőapja próbálna vele valamiféle valódi kapcsolatra törekedni, miközben reflektálja felesége verbális és érzelmi bántalmazásait – de a film vége felől, nevezetesen, hogy a lopás után látványosan magára hagyja Antoine-t, valószínűsíthető, hogy a fiún keresztül valójában érzelmileg soha el nem érhető asszonyát próbálta becserkészni.

Antoine és anyja párharcának és kibékíthetetlen ellentétének oka élet-helyzetük rokon mivolta: a kamaszfiú (értelemszerűen még) nem tud, az asszony nem akar felnőtté válni.

Konfliktusuk egyik óriásmetaforája a film egésze során a pénz: mindketten lopással próbálják maguk számára az önfeledt szórakozás forrásait biztosítani. A bosszúállás végtelen és kicsinyes köreiből fosztják meg egymást a valószínűleg fogcsikorgatva összekuporgatott pénztől: Antoine meglopja a nagyanyját, a zsákmányt aztán az anyja kaparintja meg, még a fiú ajándékönyvét is eladja, ahogyan később zsebre teszi a gyerek takarójára kapott pénzt is, és Antoine is rutinosan rámolja ki a családi kasszáját. Minden jel arra mutat, hogy anyja és fia egyaránt egyfajta megélhetéskényszerből játszanak „családost”: egyiküknek sem lenne (bármily szegényes) fedél a feje fölött, és nem tudnának mit enni, ha nem tennének úgy a nevelőapa keresetére támaszkodva, mintha összetartoznának.

Ebben a tulajdonképpen elkeseredett önérvényesítési harcban aztán Antoine számára egy véletlen esemény lépéselőnyt ad: rajtakapja anyját a szeretője karjaiban. Innentől válik viszonyuk torokszorítóan borzalmassá: az anya, attól félve, hogy a fia leleplezi a család eltartója előtt, hirtelen elképesztően barátivá és bájossá válik, kisgyerekként fürdeti-becézi Antoine-t, „baráti” bizalommal mesél neki saját kamaszkoráról, életvezetési tanácsokat és jövőképet ad, cinkos szövetséget köt, pénzjutalmat ajánl, nemcsak hogy megvédi a fiút a „Balzac-oltár” kigyulladásá után, de még egy meghitt, mozizós-tréfálkozás estét is improvizál. Annyira spontán és kedves, hogy a filmet néző befogadó is és talán Antoine is elbizonytalanodik eddigi szeretetlensége felől, mintha felcsillanna az érzelmi gyógyulás esélye – a fiú talán azért veti rá magát a Balzac-olvasásra, mert elhiszi a fordulatot... Talán az asszonyban is megrezdül valami, amikor megöleli a fiát, amikor végre odafigyel arra, amit mond...

Nagy csábítás ez a látszólagos fordulat nekünk, a nézőknek is, olyan jó lenne valamiféle meseszerű fordulatban hinni: de a film végkifejlete, az a triumfáló bosszúállás, amivel az asszony örökre eltaszítja magától a fiát, azt a koncepciót erősíti fel, hogy az a néhány varázslatos nap az ödipális, szülői csábítás megnyilvánulása, alias manipuláció volt. A végső szakításkor ugyanis az asszony hideg és cinikus gúnymosollyal azt vágja a fia szemébe, hogy a búcsúlevelében írt tisztázás nyilván az lett volna, hogy őt leleplezi a férje előtt, és lám, ez most mindörökre semmivé lett, hiszen ő birtokolja az eltartóját. Vagyis a nő minden lelki kapacitását lefoglalta a számára életfontosságú megmenekülés a leleplezéstől; fel sem merül benne, hogy Antoine számára akkora trauma volt a Balzac-dolgozat (egyértelműen a tanár előítéletes és ostoba értetlenségéből származó) kudarca, hogy az önállóság révén ön maga és tehetsége értékét szerette volna tisztázni.

De a film végére ez már egyik fél számára sem jelent semmit: az asszony kéjes bosszúszomjjal viszi be fiának az utolsó lelki tördöfést, hogy ti. legyen csak innentől fogva olyan kényszerű felnőtt, ahogyan őt tette azzá a saját anyja, a fiú pedig már nem lát(hat) semmi és senki mást, mint egy mindent és mindenkit anyagilag és érzelmileg kiszípolozó, számító szajhát.

A film egyik különösen nagy erénye, hogy az anya-fiú konfliktusnak ezt a már-már melodramatikusan fülledt feszültségét emberileg hiteles módon tudja társadalomkritikává tágítani. Hiszen Antoine mellett ott van egyetlen barátja, René is, aki nagyon más szociokulturális viszonyok között (valamiféle

éppen széteső nagypolgári létforma keretei közepette és lélektani előtörténet nélkül) kísértetiesen hasonló érzelmi elhanyagoltságban él. Az ő szülei is egy fedél alatt laknak, de a férjét ugyancsak meglopó anya pontosan kiszámítja, hogy milyen időbeosztással kerülje el és ki a számára terhet jelentő két hozzátartozóját, az apa nárcisztikus felületessége révén pedig már a nevetségességig kijátszhatóvá válik. Truffaut Antoine torokszorító tragédiáját finoman ellenpontozza René családi életének groteszkjével: ki tudja, mi a szörnyűbb, Antoine vergődése vagy René mindenféle felnőttek iránti bizalom lehetőségét kikacagó, elegáns cinizmusa, mesteri és begyakorolt anyagi és érzelmi manipulációja.

Nem véletlen, hogy az egyetlen igazi emberi kapcsolat, valódi barátság a két fiú között jön létre: René az egyetlen, aki figyel Antoine-ra, ételről, szállásról gondoskodik a számára, és ő az egyetlen, akinek (meghiúsított) látogatása szívbeli mosolyt csal Antoine arcára. Mintha René valamiféle kis felnőtt volna, aki már túllépett azon, hogy haragudjon azért, hogy a szülei és az egész felnőtt társadalom hazug, inkább azzal foglalkozik, hogy a hozzá képest anyagilag és érzelmileg sokkal kiszolgáltatottabb Antoine-nak próbál egy kicsit segíteni. Érthető módon ő kíséri figyelemmel a film egyik legszebb, metaforikus jelenetét: amikor Antoine a vidámpark óriási „centrifugájában” egy rövid időre legyőzi a gravitációt, mintha az őt közönyösen körülvevő társadalom nehézkes és életidegen szabályai alól mentené fel magát tüneményes ironiával.

Hiszen ez a társadalom kiégett és közönyös tanáraival, szürke, elidegenedett tereivel és embereivel, a gyermeki lázadást és szenvedést tárgyasító intézményrendszerével egyetemben megérett a gúnykacajra.

Pedig Antoine-t gyermeki létéből eredő szeretet- és megismerési vágya sokáig hajszolja egyik kapcsolódási kísérletből a másikba: igyekvő a házimunkában, remek dolgozatot szeretne írni, olvasni vágyik, megsiratja a szabad mozgástól való megfosztást, még az intézeti pszichológus előtt is bizalommal megnyílik. Amikor a film végére mindentől és mindenkitől elhagyatottan egy kétségbeesett szökési kísérlettel eljut a tengerpartra, és ott magányosan szembefordul velünk, nem egy bosszúszomjas és kiégett ember tekintetét látjuk, hanem egy megszorított és megalázott, de belső szabadságát utolsó kincseként őrző, szeretetvágyában mélyen megsérült, igazi, hiteles, szenvedő emberét.

Kérdések, feladatok a film közös értelmezéséhez

1. Írjatok belső monológot:
 - a) miket gondolhat az anya, miközben fürdeti-kényeztetni Antoine-t?
 - b) miket gondolhat Antoine, miközben a vidámpark „centrifugájában” van?
2. Készítsetek mellénevekkel halmazábrázolást: hogyan viszonyul Antoine-hoz a család / az iskola / a rendőrség / a nevelőintézet? Milyen mellénevek kerültek a halmazok metszetébe?
3. Gyűjtsetek táblázatba:
 - a) milyen fizikai és érzelmi elhanyagolások sújtják Antoine-t?
 - b) milyen kísérleteket tesz a fiú az integrálódásra, és milyen kudarcokat szenved el ezen a téren?
4. Hogyan értelmezitek a film zárószekvenciáját, Antoine magányos futását a tengerparton?
5. Mit jelent számotokra az a tény, hogy Antoine a film végén belenéz a kamerába, azaz kitekint a nézőre?

Filmjelenetek készítése

1. Vizsgáljátok meg, miképpen lehet a szereplő tekintetét irányítani egy jelenet készítésekor! Forgassatok le egy beszélgetést két ember között úgy, hogy
 - a) a kamera egy külső megfigyelő,
 - b) a kamera az egyik szereplő „szubjektívja” (szemszöge),
 - c) a kamera ugrál a két szemszög között.
2. Készítsetek a vidámparkos jelenet mintájára olyan filmetűdöt, amely számotokra kifejezi a társadalom rendje elleni lázadást!
3. Készítsetek olyan hosszú beállítást, amely szerintetek Antoine filmvégi futásának életérzését jeleníti meg!

BEBUKOTTAK

(R. MONORY MÉSZ ANDRÁS, 1985)

fókusz: bűnelkövetés, bűnhődés

korosztály: a film érzelmileg megterhelő tartalma miatt 11–12. évfolyamon javasolt

A Balázs Béla Stúdió egy rövid ideig a rendezői szabadság kis szigete volt a Kádár-rendszerben, de Mész András szikár és sokkoló hatású börtönfilmje szétvetette a puha diktatúra „túrt” kategóriájú műalkotásainak szánt kereteket, s bár 1985-ben a torinói filmfesztiválon elnyerte a legjobb filmnek kijáró díjat, csak a rendszerváltás után kerülhetett a hazai mozikba.

A filmnek nem csupán témája nagyon nehéz, befogadásának problematikuságát a történelmi távolság is fokozza. Napjaink nagykamaszai számára ugyanis médiafogyasztói szempontból az egyik legmeghatározóbb erejű műfajnak a *disztópia* mutatkozik (ld. *A szolgálólány meséje* vagy a *Black Mirror* sorozat közönségsikerét), s a *Bebukottak* paradox módon olyan, mint egy múlt felé fordított negatív utópia, ráadásul a valóságosság háttorzongató jellegzetességeivel felruházva.

A hagyományos, a beszélő fejek dramaturgiájára épülő dokumentumfilm, mely alapvetően az öt kiválasztott, főleg emberölésért elítélt fiatalok monológjaira koncentrál, belső intenzitása és hitelessége miatt számíthat a huszonegyedik századi diákok figyelmére, akik nem csupán önismereti, csoportdinamikai tapasztalatként, hanem a közterületeken mozogva és médiaeseményként is nap mint nap találkoznak az erőszak különféle megnyilvánulásával.

Rettenetesen lepusztult fizikai-érzelmi-szociális környezetben jelennek meg előttünk ezek a különlegesen áttetsző, hiteles, fiatal arcok, s a kamera lecsupaszító közelségében láthatjuk az önkifejezésért vívott suta harcot, az átütő erejű metakommunikációt, a váratlanul kicsorduló könnyeket. Sajátos intenzitású történetmondásokat hallunk apagyilkosságról, nevelőtanár, ivócimbora vagy leszólított, utcai ismeretlen megöléséről. S miközben a szinte önkínzó pontossággal és egyfajta belső távolságtartással előadott történetekben hallunk késről, puskáról, beszűkülő tudatállapotról, fokozódó agresszióról, háritási és önfeljelentési utóhatásokról, a film mintegy másfél órájában sorsok

táruznak fel előttünk, mégpedig gyerekek élettörténetei. Hiszen a filmben megszólaló összes szereplő tizenéves, a tököli fiatalokúak börtönének foglya, akik huszonévesen fognak szabadulni. S amint büntetésük ideje hosszú években mérhető, úgy a monológokból felsejlik az a több éves, eredetét tekintve az egészen kiskorba visszanyúló belső út is, amely a bűnbeeséshez vezetett. Hallunk a gyerekének rendszeresen enni nem adó, őt mindig szidó apáról, öntudatlan részegségben heverő anyáról, akiről késszúrásokkal kergeti el a fia az erőszaktevőt, többnapos szökésből visszatérő intézetisről, akit a nevelőtanára meg akar erőszakolni – s lassanként kihuny a nézőből az ítélkezésre való minden készítés, hiszen ezekben a történetekben senki sem büntetlen.

S a bűnösség mint létállapot legmélyeként a börtön világa tárul elénk. Az önmagukat, szenvedéseiket, indulataikat artikulálni nem tudók számára vajon mit jelenthet az, hogy a végtelenített erőszak világába kerülnek? Egy olyan világba, ahol az szabja meg a szigorú csoporthierarchiát, hogy ki tud nagyobbat ütni – legyen akár ő, akár fogoly. Ahol a gyengék „csicskák” és „köcsögök” lesznek, az erősek pedig zsarnokok és az örök üzletfelei, ahol minden pillanat a megalázásról, a fizikai, mentális és szexuális erőszakról szól, ahol az örülettől való menekülés legfőbb útja a minél drasztikusabb önmegbetegítés, hogy a kórházban végre egy kis nyugalom legyen, sőt talán a nővérekkel a fürdőszobában néhány gyors szexuális aktus is.

Belepillanthatunk a hétköznapi pokol bugyraiba, az öngyilkossági kísérletek, az egész világon való bosszúállás fantáziaképeinek kínjaiba, melyek legmélyén ott rejtőzik a kétségbeesett tisztánlátás kérdése: mit várhat a börtönviselt a szabadulástól, lehetséges-e egyáltalán a „visszailleszkedés”?

Az iszonyatos választ a film záró képsora adja meg, amely az egyik éppen szabaduló fiú magányosan távolodó alakját mutatja; a börtönkerítés mellett lépdel a behavazott úton egy szál pulcsiban, sehonnan, sehová.

Kérdések, feladatok a film közös értelmezéséhez

1. Vitassátok meg, hogy a film befogadásában okozott-e számotokra bármilyen nehézséget az a tény, hogy 1985-ben készült?
2. Vitassátok meg, hogy szerintetek mi a legfőbb különbség a játékfilmek és a dokumentumfilmek között! Fontos, hogy a megbeszélés a befogadás konvencióira irányítsa rá a figyelmet!

3. Vitassátok meg a filmkészítő morális szerepét egy dokumentumfilm kapcsán, ha olyan jelenet tanújává válik, ahol valakit bántalmazás ér? Véleményetek szerint volt-e olyan jelenet ennél a filmnél, ahol a filmkészítőnek közbe kellett volna avatkoznia?
4. Vitassátok meg, hogy miképpen módosítja a kamera jelenléte a dokumentumfilmben látott valóságot?
5. Fakultációs csoportban, tagozatos osztályban:
 - a) Önként vállalkozó tartson kiselőadást az úgynevezett budapesti iskola működéséről, a dokumentum-játékfilm műfajáról!
 - b) Nézzétek meg közösen Tarr Béla *Családi tűzfészek* (1979) című filmjét, és hasonlítsátok össze történetvezetés szempontjából a *Bebukottakkal*!
6. Keressetek olyan irodalmi műveket, amelyek a bűnelkövetés lélektanával foglalkoznak kisgyerekek, kamaszok főszereplésével (F. M. Dosztojevszkij: *Ördögök*; Tar Sándor: *Lassú teher*; Dragomán György: *A fehér király* stb.)! Írjatok róluk 2-3000 karakternyi ismertetőt!

Filmjelenetek készítése

1. Forgassatok dokumentumfilm-jelenetet az osztályotok életéről úgy, hogy
 - a) a kamera szubjektív szereplőként része a történetnek,
 - b) a kamera objektív kívülállóként rögzíti az eseményeket.
2. Egy fiktív bűnöző vallomását állítva a centrumba forgassatok ti is rövidfilmet! Megfelelőnek gondoljátok-e a beszélő fejek dramaturgiáját, vagy inkább más vizuális és kompozíciós eljárást preferáltok? Miért?
3. Forgassatok egy jelenetet, amely egy börtöncellában játszódik, ahova új rab érkezik. A jelenet fizikai erőszaktól mentes legyen!
4. Gyűjtsetek olyan filmeket, amelyek a bűnelkövetés lélektanával foglalkoznak kisgyerekek, kamaszok főszereplésével (*Gyerekgyilkosságok* (r. Szabó Ildikó, 1993), *A Legyek Ura* (r. Peter Brook, 1963.) stb.), és készítsetek hozzájuk legfeljebb két perces trailereket!

A GYŰLÖLET

(R. MATHIEU KASSOVITZ, 1995)

fókusz: kirekesztés

korosztály: a film által tematizált probléma tragikuma miatt 11–12. évfolyamon javasolt

Kiemelkedően fontos elem a film értelmezéséhez a rendszeresen felbukkanó időjelzés. Ez nem csupán azt tudatosítja a nézőben, hogy a cselekmény kb. egy nap alatt játszódik le, hanem sokkal inkább azt, hogy a főszereplők (s az általuk reprezentált embercsoport) élete mennyire *üres időként* telik. Hubert, Vincent és Said, a gettólakók hangoskodása, trágársága, provokatív viselkedése mélyén totális kilátástalanság rejlik, gyűlöletüket a feleslegességérzet táplálja. Egyedül Hubert az, aki megpróbál önmaga számára jövőképet alkotni, ezért sportol, ezért fogalmazza meg újra és újra, hogy ki akar törni a gettóból. Komoly erőfeszítéseit azonban helyzetének tehetetlenségi nyomatéka felülírja: az iskola lángok martalékává lesz, s a gettóból nem nyílik kivezető út.

A film külön erénye, hogy az idegenség iránti gyűlölet többoldalúságát nagyon érzékletesen mutatja be. Nem „csupán” arról van szó, hogy a bevándorlók nem akarják elsajátítani új otthonuk társadalmi normáit, hanem legalább ugyanekkora súllyal arról is, hogy szó sincs befogadásról. A gettólakók az identifikáció senkiföldjén élnek, egyik főszereplőnknek sincs semmiféle valós kapcsolata saját, szűkebb (zsidó, arab, afrikai) kulturális közösségével, viszont „új hazájuk” sem tesz feljük egyetlen befogadó gesztust sem. Mint eleve veszélyesnek és megbízhatatlannak ítélt „elemeket” kiszorítják őket a város peremére, a gettó sívár „állatkertjébe”, a rendőrök eleve garázda bűnözőként, a média egzotikus látnivalóként kezeli őket. Ez a tárgyiasító viszonyulás természetes reakcióként váltja ki részükről az agressziót, a fizikai és verbális bántalmazást.

Pedig ezek a fiúk minden jel szerint másra sem vágnak, mint kapcsolódni és önértelmezésre szert tenni egy befogadó közegben. Ennek jelképe a városba, a civilizációba, az emberi közösségbe való bejutás óriásmetaforájaként a Párizs belvárosába való „kirándulás” abban a reményben, hogy ott egy haver, egy buli és lányok várnak rájuk. De rá kell döbbsenniük, hogy a haver átverte őket és gyilkos tréfát űz velük, a legalább szóba állni hajlandó

rendőr is csak a távoltagekükre törekszik, a kortárs kiállítás megnyitójának közönsége kiveti őket magából. Pedig ezen az utóbbi helyen, egy állítólag nyitott szellemű, értelmiségi közegben úgy tűnik, hogy legalább megtűrik őket, de amint – valóban otrombán – megpróbálnak „csajozni”, azonnal szembetalálkoznak a „hát veletek tényleg nem lehet semmit sem kezdeni”-effektussal. Ebben a közegben sem fordulnak feljük kérdésekkel, mindenki a saját normái szerinti elvárásokkal tekint rájuk, hogy aztán hihetetlenül gyorsan megbizonyosodhasson arról, hogy „ezek” reménytelen esetek.

A néző számára viszont feltárul, hogy a „befogadó ország” közönye, többségessége és türelmetlensége mélyén gyakorlatilag ugyanaz az üresség rejlik, mint amitől a főszereplőink szenvednek. Az igazán borzalmas és revelatív felismerés a befogadó számára az, hogy míg a főszereplők agressziója, drogozása, trágársága mélyéről az értelmes élet vágyának segélykiáltásai törnek föl, addig az otthonlétük többsége már azonosult az ürességgel, nem is vágyik semmi többre. Astérix superkéglijében már csak a drogos őrjöngés és az orosz rulett szadizmusában kéjeleg, hasonlóképpen a francia rendőrök is az öncélú kínzás bemutató oktatása demonstrációs eszközeként használják a fiúkat. A néző számára kiderül, hogy a gettóban és a gettón kívül mindenféle hierarchia egyetlen valódi hivatkozási alapja csupán annyi, hogy kinél van a töltött pisztoly.

A történet talán legnagyobb vesztese Hubert, aki a cselekmény egésze alatt próbálja meggyőzni Vincent-t, hogy álljon el rendőrgyilkos bosszútervétől – s amikor a rettenetes párizsi éjszaka után érvei célt érnek, s éppen el akarja tenni a gyilkos eszközt, akkor találja szemben magát a rendőri agresszióval. A kölcsönös gyűlölet kilátástalanságának erős és ikonikus képe az egymás homlokának fegyvert szegező fiú és rendőr – és mikor a dörrenést meghalljuk, már valóban nem szükséges, hogy megtudjuk, egyikük vagy mindkettőjük halt-e meg. Valójában nemcsak ők, hanem az az egész kultúra halott, amelynek egyetlen célja az acsargó szembeszegülés fenntartása.

Kérdések, feladatok a film közös értelmezéséhez

1. Beszélgetsetek arról, hogy szerintetek a mai, magyar társadalomban a) mely etnikai / kulturális / szexuális orientációjú közösségeket sújt kirekesztés;

- b) ismertek-e olyan budapesti és vidéki helyeket, amelyek gettóként funkcionálnak?
2. Vitassátok meg, hogy szerintetek a filmben látott mélységben elkeseredett fiatalok bizalmát milyen módokon lehetne elnyerni!
 3. Van-e az ismeretségi körötökben példa kirekesztésre? Hogyan lehet segíteni a kirekesztett embereken?
 4. Az eddig felsoroltakhoz képest milyen más kirekesztési formákat ismertek, esetleg tapasztaltatok meg?

Filmjelenetek készítése

1. Forgassatok rövidfilmet / játsszatok el jelenetet az alábbi szituációkról: egy zenés szórakozóhelyre péntek későeste be szeretni menni két roma pár, akiket
 - a) a biztonsági őr kiutasít;
 - b) a biztonsági őr beenged;
 - c) a szórakozóhely közönsége kirekeszt;
 - d) a szórakozóhely közönsége elfogad, normálisan viselkedik velük.
2. Írjatok, játsszatok el belső monológokat egy valamilyen szempontból kirekesztett személy nevében!

REKVIEM EGY ÁLOMÉRT (R. DARREN ARONOFSKY, 2000)

fókusz: drogfüggőség

korosztály: a történet megrázó tartalma miatt 11–12. évfolyamon javasolt

Aronofsky filmjét közel két évtized távlatából is emlékezetessé és felkarvaróvá teszik különleges vizuális megoldásai. A drogfüggésnek a személyt gépies vágyteljesítővé destruáló mechanizmusát ismétlődő gyorsmontázsok érzékeltetik; a személyiség szétesésének szenvedéstörténetét a történetvezetés és az intenzív közelképhasználat hivatott megjeleníteni; a pszichózis elhatalmasodását pedig a hallucinatív, tértorzulós szekvenciák.

Sajátosan groteszkké teszi a filmet, hogy a rendszeresen drogokat fogyasztó fiatal pár mellett a harmadik, pszichotikussá váló áldozat mintegy akaratán kívül, naivitásból válik drogfüggővé: a magányos anya egy fogyókúra miatt válik egy sarlatán orvos áldozatává, hogy aztán az orvostudomány semmiféle módszere, még az elektrosokk se legyen képes megmenteni.

A drogfüggő és diler Harry Goldfarb édesanyja, Sara a maga naivitásában rendkívül közérthetően fogalmazza meg azokat a szempontokat, amelyek drogfüggővé teszik: magányos, üres és értelmetlen az élete, ezért keres egy olyan „segédkonstrukciót”, amely élményt, örömet, ezáltal az értelemtulajdonítás illúzióját ajándékozza neki. Nagyon figyelemreméltó a filmben, hogy Sara számára a pótszer és pótcselekvés *elsődlegesen egyáltalán nem a szerhasználat*, hanem a televíziózás nassolás kíséretében. A filmnek talán éppen az a legfilozofikusabb gondolatmenete, amely arra világít rá, hogy a droghasználat nem csupán a heroin és társai élvezetében merül ki, hanem sokkal finomabb és látens módon a „rendes” polgárok életében is jelen van pl. médiafogyasztási és étkezési szokások révén. Hiszen a nassolás szerotoninlöketet jelent az idegrendszernek, a vonatkozó showműsor pedig egy illuzórikus álmvilágot kínál fel a nézők számára. Sara esetében például a piros ruha által metaforizált vágykép annak az érett, szép és erős nőnek az újjászületése, aki ő maga volt férje és érettségiző fia oldalán. Az özvegyé és elhagyott anyává válás, az öregedés folyamata az a realitás, amely Sara számára elviselhetetlenné válik, s amely akaratlanul drogfüggővé teszi.

Fia, Harry és annak barátnője, Marion útja a szerhasználat lefelé gyorsuló spiráljában egészen másnak tűnik: mindketten fiatalok, szépek, erősek, támogató családi háttérük és sok barátjuk van, forró érzelmi és érzéki szenvedély fűzi őket egymáshoz, ráadásul Marion divattervezői tehetsége, amelyet Harry inspiratíván támogat, a közös munka, a stabil és önálló élet feltételei megteremtésének reményét is hordozza. Mégis kezdettől fogva jelen van életükben a droghasználat, szerelmük és baráti kapcsolataik egyfajta rítusának számít a közös betépés vagy belövés – élményekben gazdag életükben egyfajta „ízfokozóként”, újabb szenzációforrásként szerepel. Ily módon viszont egyértelműen alá van aknázva oly szép távlatokkal kecsegtető életük, hiszen a szinte észrevétlen függővé válás elindítja őket a szer mindenáron való megszerzésének személyiségdestruáló útján.

A nagy kérdés az, hogy vajon miért építették bele életükbe kezdetektől fogva a droghasználatot. Rendkívül felületesnek tűnik az a válaszkíséret,

hogy generációs divatként, hiszen a kérdés éppen az, hogy *miért* generációs szükséglet a szerhasználat. Talán ezek a szerelmek, barátságok, tehetségek, célkitűzések mégsem olyan erősek és mélyek? Talán félelmetes a hétköznapiak kitartó aprómunkája, a kis lépések sokszor monoton erőfeszítése, amely meghozná a vágyott, stabil közös életet? Talán ez a célképzet mégsem elég vonzó? Talán a film valamennyi szereplője önmagát kisgyermeki álmodozásban tartó, infantilis személyiség, akik menekülnek az emberi létezés realitásától, a halandóság kérlelhetetlen és ugyanakkor óriási felelősséget jelentő adottságának megismerésétől?

Mindenesetre a film kegyetlen pontossággal mutatja be, hogy a realitás, a létezés valóságának súlya elől nem lehet elbújni: a mindenáron való menekülés paradox módon csak gyorsítja az önfelszámolás megtörténését. A test, a személyiség, a szerelem, a barátság szétesésének, elzüllesztésének sokkoló képsorai termékenyen önmagára utalják Aronofsky filmjének befogadóját: a pusztulás audiovizuális megjelenítésének átélése után a nézőknek óhatatlanul szembe kell nézniük saját életük értelemtulajdonításának feladatával és felelősségével.

Kérdések, feladatok a film közös értelmezéséhez

1. Akik láttak más filmeket ebben a témakörben – *Trainspotting* (r. Danny Boyle, 1996), *A csodálatos fiú* (r. Felix van Groeningen, 2018) stb. – tartsanak róluk kiselőadást a többieknek, kitérve a filmek témafeldolgozása közötti rokonságokra és eltérésekre!
2. Vitassátok meg, hogy szerintetek a nagykaszkorosztály számára miért annyira kiemelt probléma a drogfüggőség! Térjete ki a szociális, érzelmi és létértelmezési kérdésekre is!
3. Milyen más típusú függőséget ismertek a filmben látottakon kívül?
4. Milyen negatív élettani hatásai vannak a függőségnek a szerhasználó, illetve a környezete számára?
5. Hogyan lehet szerintetek felépülni a függőségből? Milyen pozitív kimenetelű sorsot tudnátok elképzelni a film főhőseinek?

Filmjelenetek készítése

1. Forgassatok rövidfilmeket az alábbi szituációkról:
 - a) egy jó érzelmi és anyagi helyzetben lévő családból az anya egy szülői értekezletet követő négy szemközti beszélgetésben megtudja az osztályfőnöktől, hogy a 16 éves lánya/fia droghasználó;
 - b) az előző feladat alaphelyzete marad, csak annyi az eltérés, hogy a fiú/lány nem szerhasználó, hanem díler;
 - c) egy mélyszegénységben élő családban a nagykaszkor fiú először jön haza belőve;
 - d) egy mélyszegénységben élő roma telepen tévériport készül az utcán csellengő, szerhasználó kamaszokkal.
2. Kockázzátok ki a belövést bemutató gyorsmontázst, és
 - a) azonosítsátok be az egyes beállításokat (a szer hevítése, a pupilla kitágulása stb.);
 - b) értelmezzétek a gyorsmontázst ritmusszervező eljárásaként is (pl. gyors, zeneileg is megerősített, ritmikus intenzitást és monotóniát sugall a szerhasználat analógiájaként);
 - c) próbáljatok más audiovizuális elemekkel gyorsmontázst készíteni ugyanerről a témáról!
3. Vessétek össze a fenti gyorsmontázst a Quentin Tarantino által rendezett *Ponyvaregény* (1994) belövés-jelenetével!

JUNO

(R. JASON REITMAN, 2007)

fókusz: nem kívánt terhesség, felnőtté válás, elfogadás

korosztály: a film által felvetett téma és annak feldolgozási módja miatt 9–12. évfolyamon javasolt

A bemutatója idején rendkívül pozitív kritikái fogadtatásban részesülő vígjáték az egyik legnagyobb kamaszkori problémalehetőséget, a nem kívánt terhességet dolgozza fel sajátosan eredeti hangvétellel, főleg a humor és az ironia nyelvén.

A tiniterhesség témaköre a mai magyar társadalomban nagyon problematikus: a felnőtt világ hajlamos rá, hogy homokba dugja a fejét ezen a téren (is), vagy etnikai-szociokulturális problémaként kezelje, némi rasszista beütéssel – egyszerűbben fogalmazva az elsősorban mélyszegénységben élő, roma közösségekre jellemzőnek tekintse. Holott, amint ezt sok kamasz, szülő, orvos és tanár tudja, tiniterhesség bizony előfordul jól szituált, felvilágosult és felvilágosított közegben is.

A *Juno* című filmben az utóbb vázolt helyzet az alapszituáció: Juno és környezete nem kezel semmit tabuként, már-már ironikusan túlfeszítettnek tűnik, amennyire normális, toleráns, empátikus minden felnőtt (egyedül az „ifjú apa” anyukája jelenik meg túlélézetten, mesebelien – ld. Juno hobbit hasonlatát – negatív figuraként, aki méretei ellenére semmiféle valódi akadályt nem képes jelenteni a kamaszok számára).

A film nagyon hitelesen érzékelteti a kamaszok világát, rengeteg a poén, az irónia és a szarkazmus, s mindezek mélyén ott rejtőzik, illetve tombol sok-sok érzékenység és bizonytalanság.

A film őszinteségét dicséri, hogy a kamaszkori, bontakozó szexualitás mibenlétét nagyon jól érzékelteti, rávilágítva arra a központi tényre, hogy a tiniket az önmaguk és a másik testének megismerése iránti kíváncsiság motiválja elsősorban. A szexualitás felfedezése, játékos próbálgatása közepette csak rendkívül lassan nyílnak fel az intimitás, a felelősség, a kölcsönösség erotikus mélységei.

Juno és Paulie is mintegy kamaszos kalandként élik meg az első szexuális aktust, mely pechjükre a deflorációval együtt rögtön teherbeeséssel is jár. A film folyamán csak lassan-lassan derül ki, hogy mindkettőjük számára milyen meghatározó élmény volt az első aktus: Paulie sokáig őrzi-szorongatja Juno csábítóan levetett bugyiját, a második trimeszterben lévő Juno hirtelen feltörő féltékenységi rohama pedig rávilágít arra, hogy rádöbben a deflorációval együtt járó felelősségvállalás szükségességére is.

Junóban ez a vágy annál is inkább felébred, mert egy komoly önismerettel, ezáltal öniróniával, de végtelen megbízhatósággal felruházott apafigura vigyáz rá. A lány átélte, hogy elhagyta a szülőanyja, és azt is, hogy apja mindig mellette áll, s második, immár érett, felnőtt életközösséget jelentő párkapcsolatában az asszony valódi szeretettel és elfogadással fordul felé. S mivel ebből a kapcsolatból a tizenhat éves Junónak van egy három-négy év körüli kishúga, ezért nyilvánvaló, hogy végigkísért egy vállalt és akart terhességet, szülést, gyerekeknevelést is.

Valószínűleg a magzati jogokért küzdő osztálytársáénál nagyobb szerepe van ennek a családélménynek abban a döntésben, hogy az eredetileg hányaveti könnyedséggel eldöntött abortuszt Juno elemi indulattal elutasítja, és a zárt örökbefogadás mellett dönt.

S mivel ez itt egy „amerikai álom” kisváros, nemcsak az pofonegyszerű, hogy egy terhes tini bármikor készséges orvosok segítségére számíthat, hanem az is, hogy az apróhirdetések között sorakoznak az örökbefogadó álompárok, akik közül Juno pikk-pakk kiválasztja a jövőendő szülőket.

Aztán az ironikusan csillogó-villogó sztori némi gellert kap: Juno egyre növekedő hasával peremhelyzetbe kerül az iskolában, megviseli a társ nélküli terhesség, s ezért finoman nyit az örökbefogadó apa felé, hogy aztán játékos-megértő kapcsolatuk elég komoly felismerésekhez juttassa el őket. A karakán, önmagát vállaló, nagyon őszinte, okos, tudatos Juno rádöbben, hogy társra, kölcsönös érzelmekre és mély egymást-megismerésre vágyik, míg a jövőendő örökbefogadó apa arra ébred rá, hogy számára viszont az önmegismerés és alkotó önkitaljesítés útja még bejáratlan. A minden erejével gyermekre vágyó örökbefogadó anyának pedig azzal kell szembesülnie, hogy az ő polgári stabilitásra és hagyományos női szerepekre irányuló vágyai miatt vak volt a férje teljesen eltérő, bohém művészalkata iránt, és öntudatlanul rá akart erőltetni egy olyan szerepet, amelynek ára a férfi saját személyisége lett volna.

Így a film vége felé nem csupán egy csodaszép kisfiú születik meg, hanem az anyaságot egyedülállóként is teljes elkötelezettséggel vállaló felnőtt nő, egy a saját útjára lépő zenész, és egy egymás felé immár a valódi kölcsönösség igényességével forduló, fiatal szerelmespár is.

Kérdések, feladatok a film közös értelmezéséhez

1. Miképpen viszonyultok a *Juno* című film sajátosan humoros-ironikus hangvételéhez?
2. Érveljetek a film problémakezelése mellett és ellen!
3. Vitassátok meg, hogy szerintetek mik azok a mozzanatok a filmben, amelyek a magyar filmnéző számára már-már nevetségesen pozitívnak tűnnek! (Pl. a felnőttek abszolút botrányozásmentessége; az ellátórendszer gördülékenysége; az emberek anyagi és intézményes biztonsága; a felnőtt és a tiniszereplők toleranciaszintje.)

4. Nézzétek meg Bogdán Árpád *Genezis* (2018) című filmjét, amelynek egyik történetzálában szintén tiniterhességről van szó, s vessétek össze a két film problémakezelését! A radikális különbségek értelmezése közben térjete ki a szerelmespárok karaktereinek és a társadalmi szituációnak a jellegzetességeire!

Filmjelenetek készítése

1. Forgassatok rövid filmjeleneteket arról, hogy szerintetek mi történne a közvetlen környezetetekben, ha valaki tiniként teherbe esne! (Pl. családi botrány; családi annullálás; kikényszerített abortusz; a tiniapa-tinianya számonkérése; kikényszerített szülés; iskolaelhagyás.)
2. Alkossatok szülőpárokat, tanárokat pedig játssza a lányotok/fiatok szerepét, aki bejelenti, hogy tizenhat évesen terhes lett / teherbe ejtett, s reagáljatok többféleképpen a hírrre!

AZ OSZTÁLY

(R. LAURENT CANTET, 2008)

fókusz: a munka mint önmagunk és a világ megismerésének befejezhetetlen projektje

korosztály: a filmmel való könnyű azonosulási lehetőség és a testre szabott téma miatt 9–12. évfolyamon javasolt

Az *osztály* című, 2008-ban Arany Pálmát elnyert film különleges hatása sajátos, hibrid jellegében rejlik: dokumentarista eszközökkel (és amatőr színészekkel, improvizált párbeszédekkel) megalkotott játékfilm, amely rendkívül határozottan szegül szembe a hasonló témájú, profi tömegfilmek, pl. a kultikus *Holt költők társasága* (1989) hatásmechanizmusával. Ez utóbbi az iskolát mint a „felnőtt”, individualitás-ellenes társadalom gyakorlóterejét mutatja be, amely az autonómiáért vívott szabadságharcra kényszeríti a karizmatikus tanárt és diákjait. A harc tragikus véget ér, de az önmegvalósításért életével fizető diákhős és az egzisztenciáját feláldozó, profétikus tanárfigura

áldozathozatalai révén a filmbéli osztálytársak és a nézők egyaránt a szabadság melletti (romantikus) hitvallás katarzisában részesülnek.

Az *osztály* című film azonban nem szolgál (elnagyolt) világképek nagyívű, heroikus konfliktusaival, hanem a hétköznapi élet kényszerei és monotonitása közepette mutatja meg a lehető legjobbra való törekvés csetléseit-botlásait. Az érzékeny részletmegfigyelések jelentik tehát a film szövegszervezése és problematikája megközelítésének kitüntetett elemzési stratégiáját.

A Párizs egyik külvárosában működő, multikulturális tanári karral és diáksággal rendelkező iskola egyik negyedik osztályának, vagyis tizenhárom-tizenöt éves kamaszoknak és osztályfőnöküknek hétköznapijait kísérhetjük végig több mint két órán át. A francia nyelvet és irodalmat tanító M. Marine rendkívül hitelesen, komoly szakmai felkészültséggel és példás önreflexiós kultúrával törekszik arra, hogy a lehető legjobb tanár legyen. Ez a józan jó szándék jellemzi egyébként a tanári kar egészét is: a rendkívül eltérő értékrendű pedagógusok mindegyike maximálisan igyekszik az adott körülmények között optimális teljesítményt nyújtani. Ugyanezt teszik a diákok is, amennyiben számukra a legfőbb cél az, hogy a „falak között” (amint a film eredeti címe mondja) megpróbáljanak napról napra túlélni, azaz átmenteni a szabályokon forrongó kamaszkoruk minden lázadását és bizonytalanságát. A több mint két órás játékidő alatt pedig mi, a nézők szép lassan rádöbbenhetünk, hogy a hétköznapiak soha nem egyértelmű konfliktusai közepette a diákok és a tanár egymás partnereivé válnak az önfelismerés és önmegalkotás életre szóló munkájában.

A tanár valóban a diákjai szellemi-érzelmi inspirálására tette fel az életét, meghallgatja őket, figyelembe veszi szempontjaikat, türelmes és toleráns velük; szaktárgyait úgy tanítja, hogy eleven tapasztalattá tegye a gyerekek számára a nyelvvel, szövegekkel való foglalkozás önismereti tétjét. A diákok pedig érzik ezt a hitelességet, hiszen valódi őszinteséggel, önmagukat vállalva fordulnak felé. És egymás szabadságának játékterében aztán bekövetkeznek a kisebb-nagyobb határsértések, sőt az indulatok gyalázkodásig, testi sértésig fajuló elharapózásai is. S bár a film egy már-már tragikusan megoldhatatlan problémára fut ki, nevezetesen a sejthetően súlyos és verbalizálhatatlan családi problémákkal megterhelt Souleymane kicsapásának emberi-pedagógiai kudarcára, a film fókuszába mégsem ez a drámai esemény kerül.

Éppen az talán ennek a műnek a specialitása, hogy különleges ereje a *follyamatszerűségben* van: ahogyan átélethetjük, hogy egy tanóra végigve-

zetése micsoda hihetetlen koncentrációt, intellektuális és érzelmi csúcsteljesítményt követel meg; ahogyan a szülők próbálják összehangolni saját kultúrájuk és választott hazájuk szemléletmódját; ahogyan a diákok az intézményesség korlátai közepette küzdenek egyszeri és megismételhetetlen kamaszkoruk megőrzéséért; ahogyan a tanárok próbálnak egyensúlyt és mértéket találni emberi-pedagógiai motivációik és szervezeti szabályaik követelményei között. Ebben a filmben valóban mindenki „falak között” van: a nyelv- és társadalomismeret hiányának, az éppen születő vagy elmélyülést követelő önismeret hiányának, a politikai és szociális szabadság hiányának, egy egyszerre demokratikus és autoriter intézményesség rugalmassági hiányának falai között. De a film józan, belső arányérzéke megóv minket attól, hogy e falak között való vergődést túl patetikusán éljük át: az év végi tanár-diák meccs koncentráltan önfeledt közös játéka a falak közötti forgolódást egyben az ember közösségi lény mivoltának szépségesen nehéz társasjátékaként is értelmezi.

Kérdések, feladatok a film közös értelmezéséhez

1. A filmet uraló közelik, a három kamerás vágások személyes közelségbe hozzák a szereplőket, segítik a néző intenzív jelenlétét; az iskolaudvari kistotálók és a felső gépállás viszont mintha az intézményesség elidegenítő szemszögéből láttatná a diákokat. Hozzatok példa jeleneteket a filmből e két különböző elbeszélési móddal!
2. A felvilágosodás filozófiája szerint míg a munka tárgyán dolgozunk, önmagunkat alakítjuk, önmagunk emberségéhez emelkedünk fel, amely mozgás soha nem érhet célt, csak megközelítheti azt. Vitassátok meg a filmben ábrázolt pedagógusi munka milyenségét! Véleményetek szerint hibázott-e a pedagógus a történet alatt?
3. Az elidegenítő kistotálók, a zárókép üres osztályterme játékba hozza azt is, hogy lehet, hogy az iskola mint intézmény, így, ebben a formában már elavult. Mit reformálnátok meg a filmben látott iskolán? Hogyan képzeltek el egy ideális tanintézményt?

Filmjelenetek készítése

1. Forgassatok jelenetet az alábbi helyzet alapján:
Az osztályban kialakul egy konfliktus a tanár és egy vagy több diák között. A diákok oda nem illő, személyes témákkal zavarják meg a tanórát. A tanár próbál rendet tartani, de az osztályban elfajulnak az események. Érdemes ebben a feladatban a diákoknak átélniük a tanár szerepét, illetve a tanár beállhat renitens diáknak. Próbáljátok a jelenetet többféle tanártípussal megalkotni. Mi történik, ha a tanár
a) autoriter személyiség,
b) megengedő alkat,
c) igazságtalan,
d) konfliktuskerülő?
2. Alkossatok jelenetet, amely egy tanári értekezlet után játszódik! Az osztálybizalmik beszámolnak a többieknek egy diáktársuk ügyében történt eseményről, amelyben a diák súlyos retorziókra számíthat. A jelenetben vitassátok meg, hogyan viszonyuljon az osztályközösség a kialakult helyzethez!

A HULLÁM

(R. DENNIS GANSEL, 2008)

fókusz: frusztráció és agresszió összefüggése

korosztály: az összetett csoportdinamikai mozgások miatt 10–12. évfolyamon javasolt

A *hullám* című film bemutatója óta tizenegy év telt el, de az általa felvetett problémák mind az egyéni felnőtté válás vonatkozásában, mind szociálpszichológiai szinten továbbra is égetőek maradtak, így minden bizonnyal intenzíven fogja megszólítani nézőit. Megdöbbentő önismereti élményt nyújthat a diákok számára annak megtapasztalása, hogy bizonyos ponton túl senki számára sem garantált én-határainak megőrzése. A tapasztalat annál revelatívabbá válhat, minél inkább tudatosítjuk, hogy amit a film szereplői

egy projekthét keretében mind kiszolgáltatottabbá válva élnek meg, azt a filmnézés és -elemzés védettségének sötétjében ki-ki belül élheti át.

Fontos az elemzés során elmélyedni abban a problémakörben, hogy egyfelől miképpen válhat egy valójában szinte semmiféle ideológiát nem közvetítő, kísérleti mozgalom (hiszen a tanár vezérré kijelölésén és a fehér ing mint egyenruha viselésén kívül semmiféle „mondanivalója” sincs a Hullámnak) a kamaszok, sőt tanáruk számára is ennyire magával ragadóvá. Miképpen lehetséges, hogy a Hullám-hét során a diákok többsége úgy érzi, végre célt és értelmet talált az élete, ráadásul feloldódott magányossága és bizonytalansága, szolidaritásra és erőt adó közösségre talált. Másfelől miképpen válhat e „közösségi” kohézió kirekesztővé, félelmet gerjesztővé és agresszívvá, hogyan teremt magának ellenségeket, és számolja fel a mozgalom és az egyéni élet közötti határokat.

Noha a projekthét bevezetőjében a diákok felmondják a történelmi leckét abban a tekintetben, hogy milyen jelenségek teszik a társadalmat fogékonyá az autokrácia iránt (munkanélküliség, szociális problémák, magas infláció stb.), azaz listázzák a társadalmi frusztrációkat, ők maguk csak nagyon lassan ébrednek rá saját frusztrációik mibenlétére. Sőt, az autokrácia bűvöletében azt élik meg, hogy eddigi sérelmeik végre elégtételt nyernek; sok esetben valóban jogos megbántottságaik reflexív és kölcsönös feldolgozása helyett magába rántja őket a projektív identifikáció örvénye és mámor: nem szükséges az önismereti munka kínos és lassú folyamata, hiszen a mozgalom közegében büszke kiválasztottak lehetnek, akik sérelmeiket a hozzájuk nem tartozókon torolhatják meg.

Az emberi lény lelki energiaháztartásának ökonómiáját, amely az elemi ösztönkésztetések és a kulturális normativitás feszültségének belső dinamikájában rejlik, a projektív identifikáció szétrobbantja, hogy feltörjön a gátlástalan ölésvágy. A diákok és a tudattalan szörnnyetégeit a palackból kiengedő tanáruk a szombati nagygyűlésen nem csupán Tim öngyilkosságában, hanem a saját maguk reakcióiban is szembesülnek a mindnyájunkban ott lapuló, gyilkolni vágyó és gyilkossá tenni akaró fenevaddal. A film katartikus zokogásokat és a következményeket vállaló magatartásmintákat bemutató befejezése a célközönség számára az önreflexió gyógyító lehetőségeit kínálja fel.

Kérdések, feladatok a film közös értelmezéséhez

1. Írjatok listát a szereplők legfontosabb frusztrációiról! Pl. otthoni, érzelmi elhanyagoltság, Wessi-Ossi ellentét, otthontalanság, bevándorló háttér, az osztályhierarchiában elfoglalt alacsony pozíció, szociális problémák, kisebbségi komplexusok, szorongás, inkompetenciaérzés.
2. Vitatkozzatok a legtöbb diákszereplő értelmetlenség- és unalom-tapasztalatának, valamint az ön- és világismeret hiányának összefüggéséről!
3. Ha találtok a téma iránt érdeklődő és vállalkozó osztálytársat, akkor az illető olvassa el és tartson kiselőadást Sigmund Freud *Rossz közérzet a kultúrában* című művéről, majd vitassátok meg, hogy e tanulmány központi gondolatmenete szempontjából *A hullám* milyen értelmezési lehetőségei tárulhatnak fel.

Filmjelenetek készítése

1. Tim és szülei ebédjelenetét játsszátok újra „belső hangok” változatban, azaz mindegyik szereplő mögé álljon oda egy vállalkozó, és az elhangzó dialógus közepette hangosítsa ki a megszólaló kimondatlan gondolatait!
2. Forgassatok jeleneteket arról, hogy a projekthét alatt milyen beszélgetések hangozhatnak el a tanáriban!
3. Próbáljatok szöveg nélküli mozgóképi anyagot forgatni Tim összeomlásáról: színek, formák ritmusával, intellektuális montázzsal és megfelelő zörej-, illetve zenei anyag használatával is kísérletezzetek!

ÉLETREVALÓK

(R. OLIVIER NAKACHE és ÉRIC TOLEDANO, 2011)

fókusz: szolidaritás, empátia, tolerancia

korosztály: a filmben tematizált problémák elsősorban önismereti ihletettsége miatt 9–10. évfolyamon javasolt

A különleges, gyógyító erejű férfibarátságot bemutató filmben szinte kiáltó a két főszereplő szociokulturális hátterének különbsége. Egyfelől a sokoldalúan művelt, hajdan boldog házasságban élő arisztokrata, másfelől a Szenegálból befogadott, külvárosi nehézfiú, akiket aztán összesodor saját szerencsétlenségük: Philippe egy szárnyasrepülő-baleset miatt nyaktól lefelé megbénult, Drissnek pedig kell három elutasított állásinterjú, hogy megkaphassa a munkanélküli segélyt. Mondhatnánk, hogy az teszi lehetővé kapcsolatukat, hogy különleges lélektani tehetségük van élethelyzetük minden nyomasztó terhe ellenére megőrizni szellemi-érzelmi nyitottságukat és kíváncsiságukat a radikális másság iránt.

A film folyamán azonban kiderül, hogy talán a létezés mélyebb rétegeiben sokkal több kötöttük a rokonság, mint az sejthető lenne. Tulajdonképpen mindkettőjüket végletesen bezárja, mintegy bebörtönzi az élethelyzetük, mely mindkettőjük esetében egyfajta végletes érzelmi megfosztottságként írható le.

Philippe számára totális bénultsága mintha élő metaforája lenne felesége halála miatti vigasztalhatatlan elárvultságának. Mint az egyik baráti beszélgetésükből kiderül, Philippe tulajdonképpen mintegy tudattalanul kiprovokálta magának a végzetes balesetet, hogy osztozhasson haldokló felesége kínjaiban. Driss pedig mindörökre megfosztatott a haza és a család biztonságától, még rokonai között is csak az idegenséget, a soha-otthon-nem-levést tapasztalja meg (amikor például nagynénje saját, vér szerinti gyerekei iránti felelősségére hivatkozva utasítja ki őt a lakásából). Driss sodródása, felelőtlensége mintha öntudatlan beteljesítése lenne annak az „átoknak”, amelyet sorsa szab ki rá: „ne legyen otthonod soha”!

Úgy tűnik, a két férfi egymásban ismeri fel önnön sebzettségének valódi arcát. Az öntudatlan sorsközösségre reagálva kezdik el őszinte nyitottsággal figyelni egymást, s miközben előítéleteiktől egyre inkább megszabadulva adják át magukat a másik megismerésének, ugyanezzel a dinamikával kerülnek mind közelebb saját titkos belső életük mélystruktúráihoz. Esetükben a megismerést sorsfordulat is követi: mindketten felismerik, hogy lelki bebörtönözöttségüket meghaladhatják, szabadokká válhatnak. Amiképpen kapcsolatuk során megtapasztalták, hogy előítéleteik kötöttségei levethetőek (pl. a komolyzeneileg műveletlen fekete fiú is lehet minden ízében muzikális, illetve az absztrakt művészet elvontsága segíthet neki közel kerülni saját alkotóereje forrásaihoz), s ez által új léttapasztalatokra van lehetőségük, úgy azzal

is szembesülnek, hogy legmélyebb fájdalmaik, egzisztenciális sérültségük miatt sem kell lemondaniuk szabadságukról. Philippe szublimatív stratégiái közül kilépve bátran vállalhatja egy új szerelem esélyét, Driss felülkerekedhet idegenségén a rokonai iránti felelősségvállalásban (mely szabadsággyakorlat – amint azt a film epilógusából megtudjuk – képessé teszi saját otthon, saját család megteremtésére).

A két férfi megrendítő, szemérmes barátsága mély bajtársiasságon alapul: a funkcionálisnak induló kapcsolatot felváltja a szabad személyesség igazi kölcsönössége, s immár hiába változnak meg körülöttük a körülmények (Driss munkaszerződése lejár), számukra nincs többé visszaút az élethazugságok irányába. Megszerették egymást, ezáltal felelősek lettek egymás iránt, ha méltóak akarnak maradni barátságukhoz, válaszolniuk kell a „változtasd meg élted!” katartikus erejű felszólítására. A film külön értéke, hogy a kettős happy end ez esetben éppen nem súlytalanítja a művet, hanem a szabadság boldogságának megküzdöttségéről beszél, az érett felnőtt élet komoly és súlyos boldogságáról.

Kérdések, feladatok a film közös értelmezéséhez

1. Írjatok meg egy szerelmeslevelet Philippe nevében!
2. Írjatok belső monológokat arról, hogy mi járhat Driss és nevelőanyja fejében, amikor az állomáson találkoznak, és Driss átveszi a táskáját!
3. Gyűjtsétek össze táblázatban, hogy milyen különbségek és milyen hasonlóságok vannak a két főszereplő életkörülményeiben és lelki állapotában! *Különbségek* például: biztos, elegáns otthon <-> bizonytalan lakhatás; Philippe introvertált <-> Driss extrovertált. *Azonosságok*: testi kiszolgáltatottság (Philippe bénasága miatt, Driss hajléktalansága és munkanélkülisége miatt); érzelmi sérültség (Philippe özvegy-sége miatt, Driss árvasága miatt).
4. Fejtsétek ki, mit jelent a szerelem, a párkapcsolat Philippe, illetve Driss életében!
5. Szerintetek mit tanult egymástól a két főszereplő, milyen változások játszódtak le bennük és körülöttük a film folyamán? Például Driss udvariasabb lett, képessé vált művészi szublimációra, Philippe játékosabb és bátrabbá lett; Driss családjában a fiatal fiú bűnözővé válását

sikerült Drissnek megállítania, Philippe alkalmazottja bátran vállalta leszbikus partnerét stb.

6. Van-e saját élményetek olyan élethelyzetről, amelyben az előítéleteitekre rácsírt a megismerés? Találkoztatok-e olyan emberrel, aki nagyon idegen volt számotokra, de miután megismertétek, fontossá vált?
7. Kerültetek-e már olyan helyzetbe, ahol úgy éreztétek, hogy veletek szemben előítéletes valaki? Éreztétek-e már, hogy hátrányos megkülönböztetés ér benneteket?

Filmjelenetek készítése

1. Játsszátok el többféle szereposztással Philippe filmvégi randevúját!
2. Forgassatok jelenetet, amelyben Driss és Philippe találkoznak öt évvel később, és elmesélik egymásnak, kivel mi történt.
3. Alkossatok olyan szituációt, amelyben a főszereplőt hátrányos megkülönböztetés éri, például valakit származása, szexuális irányultsága, vagyoni helyzete vagy esetleg a neme miatt másképp kezelnek. A helyszín lehet egy üzlet, egy kormányhivatal, egy állásinterjú, egy iskola stb.
4. Készítsetek olyan jelenetet, ahol egy tragikus szituációt humorral, esetleg iróniával kezelnek a szereplők.

KÁIN GYERMEKEI

(R. GERŐ MARCELL, 2014)

fókusz: mélyszegénység, tanult tehetetlenség

korosztály: a film érzelmileg megterhelő tartalma miatt 11–12. évfolyamon javasolt

Gerő Marcell forgatókönyvíró és rendező Mész András *Bebukottak* című filmjének három szereplőjét kutatta fel, hogy mintegy harminc év távlatából feltárja, miképpen alakult életük a börtönből való szabadulás után. Az apagyilkosságért elítélt Pásztor Pállal, a nevelőjét leszúró Nagy Józseffel és az anyja

megerőszakolóját ledöfő Barcsai Zsolttal találkozhatunk középkorú férfiként, tanúi lehetünk életkörülményeiknek és újabb vallomásaiknak.

A fiatal filmrendező, Gerő Marcell előbb, spontánabb megoldást választott az interjúkra, mint az előzményfilm: ez esetben halljuk a kérdező hangját, érzékeljük empátiáját, türelmét, beszélgetőpartnerei nevén szólítják, dialógusaikat mindvégig hiteles érzelmek kísérik. Míg a *Bebukottak* kínzóan pontos láttelel felállítására törekedett, a *Káin gyermekei* líraibb, az együttérző tanú jelenlétét folyamatosan exponáló dokumentumfilm lett.

A téma rendkívül nehéz. Egyrészt, mert valószínűleg a diákok többsége számára idegen a magyarországi mélyszegénység terepe, másrészt, mert az életnek éppen nekilendülő fiatalemberek nagyon megterhelő szembesülni tönkrement sorsokkal és személyiségekkel. Ezért nagy valószínűséggel úgy érdemes ezzel a filmmel foglalkozni, ha az osztály már közösen feldolgozta, megvitatta a *Bebukottak* című filmet, mert ez esetben a befogadói nehézségeken átsegíti őket a már megismert szereplők iránti érdeklődés. Ezen kívül célszerű azt a ráhangolódási munkát is elvégezni, amit mondjuk *országismeret* névvel lehetne illetni. A film helyszínei (Pécs, Debrecen és a Borsod-Abaúj-Zemplén megyei Gelej) tudatosíthatják a diákokban, hogy a mélyszegénység világával Magyarországon szinte mindenütt lehet találkozni, s az ország lakosságának igen nagy százaléka él ilyen körülmények között. Az emberi/társadalmi szolidaritás felébresztésének, elmélyítésének nagyon fontos lehetőségei tárulhatnak fel a közös filmelemzés kapcsán.

Bár a három férfi sorsa rengeteg egyéni elemet tartalmaz, végső elemzésben mégis megdöbbenően összecseng életük alakulása: egyikük sem tudott kitörni a mélyszegénységből, mindegyikük visszaeső bűnöző lett, egyikük sem volt képes családi életre, s mindegyiküket kísérti a múlt. Megdöbbenő a filmben megtapasztalni azt, hogy Pali édesanyja és két gyereke továbbra is apagyilkosként viszonyulnak az elvált, magányos, alkoholista férfihez, hogy Zsolt édesanyja arra sem emlékszik, hogy mikor szülte a fiát, de arra igen, hogy „mindent megtett érte”. A film szembesíti a nézőket azzal, hogy a hajdani gyilkosságok továbbra is ki nem beszélt traumaként működnek immár a következő generációban is, s hogy az egykori, kiskorú bűnözők közvetlen környezete, nevezetesen az anyák továbbra is teljes mértékben elutasítják a történetekben való felelősségüket. S az is megdöbbenő, amiképpen az immár felnőtt férfiak egyre nagyobb súllyal vállalják gyilkosságaik terhére, az apához fűződő pozitív emlékek kerülnek elő, a nevelő életének

kioltása mint letehetetlen súly tematizálódik, s a bűnözésbe való visszaesés immár rezignált elfogadást nyer. Mindeközben a nagyon tapintatosan és okosan vezetett riportokból feltárul az, hogy Pali „szerető szülei” kiskorában már feljelentették, hogy Zsolt édesanyját az egész környék úgy ismerte, mint a fiatal fiúk szexuális tanítómesterét, hogy Józsefet a nevelője éppen meg akarta erőszakolni, hogy Pali elvált felesége tudni sem akar arról, hogy a gyerekek néha meglátogatják-e az ugyanabban a faluban lakó apjukat... Az elhallgatásokból, az üvegessé váló tekintetekből, a botránkozó hangsúlyokból bomlanak ki előttünk azok az iszonyatos gyerekkori és felnőtt traumák, amelyek eredményeként mindhárom férfi gyakorlatilag élőhalottként jelenik meg számunkra. S hiába a család iránti emésztő vágy, hiába a csodaszép szüléstörténet-elbeszélés, mindegyik szereplő képtelennek mutatkozott a szülővé válásra, nem a szeretet, hanem a normális életvezetés mintájának hiányában. Csupán Nagy Józseffel maradt együtt az élettársa, kapcsolatuk egyik köteléke a tőlük gyámhatóságilag elvett gyerekük, Olivér emléke, akinek kapcsán az anya is csak azt mondja szomorú rezignációval, hogy jobb, hogy nincs velük...

Rekviem ez a film, három jobb sorsra érdemes fiatal fiú életéért, akik elvéreztek az én-hiány, a mélyszegénység, az érzelmi elhanyagoltság és a társadalmi szolidaritás totális hiányának túlerejével szemben. Amint mindezt nagyon erős képi óriásmetaforaként mutatja meg az a hosszú beállítás, amelyben a már-már teljesen kialudt tudatú Mariska néni (Zsolt édesanyja) egy szét-töredezett linóleumdarab törmelékeit próbálja összeillesztgetni, mindhiába.

S hogy van-e jövő, legalább a következő generáció számára? A záró képsorban Pali gyerekeit látjuk társaikkal játszani, azokat a gyerekeket, akik alig tudnak artikulálni és fogalmazni, akik versengenek árulkodásban és gyalázkodásban, akik kíváncsiságtól csillogó szemmel fordulnak a tévések felé, akik csüngenek az anyjukon, akik szégyellik az apjukat, és csak Paliként emlegetik. Ők is már ezer lelki sebből véreznek, de még vívják harcukat. Az utolsó kockákon Anita, Pali kislánya egy drótkerítésbe kapaszkodva lépked a kerítés peremén – vajon vége szakad-e valahol az őt a normális élettől elválasztó dróthálónak?

Kérdések, feladatok a film közös értelmezéséhez

1. Hasonlítsátok össze a *Bebukottak* és a *Káin gyermekei* című filmeket az alábbi szempontok szerint:
 - a) riporterri jelenlét,
 - b) történetvezetés,
 - c) vizuális és akusztikai eljárások,
 - d) főszereplők monológjainak megjelenítése.
2. Beszélgetsetek arról, hogy szerintetek integrálható lett volna-e a hajdani három fiú a börtönből való kiszabadulásuk után. Milyen segítő módszereket, eljárásokat tudnátok elképzelni?
3. Önként vállalkozók egymás közt felosztva olvassák el L. Ritók Nóra *Láthatatlan Magyarország* című kötetét, s tartsanak kiselőadást róla a többieknek a *tanult tehetetlenség* fogalmát értelmezésük közepontjába állítva!
4. Vitassátok meg, hogy mit gondoltok Pali két kisgyerekének a filmben bemutatott lelki fejlődéséről! Véleményetek szerint milyen sors várhat ezekre a gyerekekre?
5. Végezzetek kutatást az interneten abból a szempontból, hogy a magyar irodalom és filmművészet milyen erőfeszítéseket tett korábban abban a tekintetben, hogy a mélyszegénység világát föltárja! (Pl. népi írók mozgalma; Móricz Zsigmond: *Árvácska*; Schiffer Pál: *Cséplő Gyuri* (1978) című filmje.)

Filmjelenetek készítése

1. Készítsetek rövidfilmeket, amelyekben Pali elvált felesége és Zsolt élettársa vall önmagáról!
2. Forgassatok olyan fikciós jeleneteket, amelyekben a felnőtt karakterek a saját gyerekkori karakterükkel beszélnek, és tanácsokkal látják el őket!

AGYMANÓK

(R. PETE DOCTER, 2015)

fókusz: krízis, önreflexió

korosztály: mondanivalójának többrétűsége miatt bármely iskolás korosztály számára javasolt

Az *Agymanók* című film komplexitása és minden szereplővel közösséget vállaló humora a kis- és nagykaszkorosztály számára egyaránt lehetővé teszi az önreflexió fontosságának felismerését és gyakorlását. A filmnek a San Franciscóba való megérkezésig tartó része a diákok számára segít reflektálni a kiskorúakban mibenlétét: egy olyan életszakasról van szó, amelyben problémamentes az önmagunkkal való azonosság, s legfőbb tevékenységünk az éppen adódó érzékszervi és érzelmi hatás spontán „lereagálása”.

Természetesen nem árt azt sem tudatosítani, hogy a filmben egy kivételesen szerencsés kislány szerepel, akinek kiskorúkorában összesen két komoly problémája adódott, az egyik a brokkoli keltette undor, a másik a születésnap bohóctól való szorongás. Érdekes megbeszélni a diákokkal, hogy a kiskorúak szerető és biztonságos légkörben sem ennyire felhőtlen, amint ezt a mélylélektani kutatások is bizonyítják, gondoljunk csak pl. a szeparációs szorongásra vagy az ödipális büntudatra és ambivalencia-tapasztalatra. Mindezek kapcsán természetesen azt is tudatosíthatjuk, hogy a filmnek dramaturgiai okokból kellett a kiskorúakat idillivé stilizálnia: csak egy viszonylag egynemű érzelmi háttér előtt képes kibontakozni Riley életének első komoly krízishelyzete a maga komplexitásában.

Egyébként egyfajta, az embervoltunkból fakadó komplexitásra hívja fel a figyelmet a film „fejbéli” részének lenyűgöző animációs ábrázolása is: a kifürkészhetetlenül szerteágazó, rengeteg szinten és dimenzióban zajló neurológiai és pszichés történések érzékeltetése rádöbben a befogadót önmaga előtti rejtélyességére is. Nagyon okos eljárás a film részéről, hogy Riley külső és belső környezetében egyaránt krízishelyzet áll elő: nem csupán ő éli át az eddigi biztonságos világ összeomlását, hanem legfőbb érzelmének, Derűnek is meg kell tanulnia az ambivalenciának (azaz Bánattal való komplementaritásának) nem csupán elfogadását, hanem értékékként való felismerését is.

Fontos annak a kérdésnek megvizsgálása is, hogy a család életkörülményeiben beállt fordulat, azaz a költözés nélkül vajon Riley lelki krízishelyzete elkerülhető lett volna-e. Nyilvánvalóan nem: San Francisco nem a probléma maga, hanem csak annak katalizátora. Például az egyetlen addigi barát nő „hűtlenné” válását, a szülők mindenhatóságába vetett hit megrendülését a kamaszkorba lépő kislány mindenképpen átélte volna, költözés nélkül is. A költözés ténye, szülei küzdelme az összezavarodó külső és belső körülményekkel, az új kezdettel együttjáró magány mind azzal szembesítik Riley-t, hogy a létezés egésze nem uralható senki számára sem. Riley kiüzetik az infantilis nárcizmus és onnipotencia édenkertjéből, hogy immár a felnövekedő ember életének ambivalens gazdagságában találhassa magát.

A film autentikusan érzékelteti Riley és fejbéli megfelelőinek összezavarodását, elbizonytalanodását, haragját és gyászát, amit az eddig biztosnak vélt világ összeomlása okoz. A pánikreakciók és felismerések káoszközeli bemutatása is rendkívül érzéketlen – talán még kiegyensúlyozottabb lenne a film kompozíciója, ha az átalakulás, az új szigetek kiépülésének folyamata részletesebben és lassabban bontakozna ki előttünk. Minden jel szerint ezeket a folyamatokat a film Derű és Bánat kapcsolatának mesteri ábrázolásával kívánta modellezni.

A film közös értelmezésének folyamatában az összegző beszélgetések során valószínűleg érdemes kissé tágabb körben is gondolkodni. Egyrészt felidézni az archaikus társadalmak beavatási szertartásainak mitikus-rituális bölcsességeit és tanításait, másrészt beszélni különféle krízishelyzetekről, azoknak (jó esetben) termékeny káoszáról, amelyek egy új létszintre való eljutás lehetőségét rejtik magukban, legyen szó akár a kamaszkodásról, a felnőtté válásról, az életközép-krízisről, az öregedésről, a halálról, szerelem és szakítás, házasság és válás, gyerekszülés, felnevelés és elengedés drámáiról.

Kérdések, feladatok a film közös értelmezéséhez

1. Képzeljétek el, hogy Riley és családja nem költözik el, hanem a kislány eredeti környezetében éli át azt, hogy eddigi „öribarinője” mással is kezd kapcsolatot kiépíteni!
2. Vitassátok meg, hogy szerintetek valójában létezik-e totális felejtés?

3. Osszatok meg egymással olyan történeteket, amikor számotokra is meglepő módon tértek vissza rég elfeledettnek gondolt emlékeitek!
4. Meséljétek olyan tapasztalataitokról, amikor régi emlékek átértelmeződtek számotokra, és esetleg segítettek egy új élethelyzet értelmezésében!

Filmjelenetek készítése

1. Készítsetek filmet a kislány fejközpontjának aspektusából arról a pillanatról, amikor Riley-ra a film végi hokimeccsen rácsodálkozik egy fiú!
2. Készítsetek jelenetet arról, hogy vajon mi történhet a szülők fejközpontjában, amikor a szökésből hazatérő Riley-t vigasztalják!

REMÉLEM LEGKÖZELEBB SIKERÜL MEGHALNOD :)

(R. SCHWECHTJE MIHÁLY, 2018)

fókusz: megalázás, megalázottság

korosztály: a bonyolult lélektani folyamatok követése miatt 11-12. évfolyamon javasolt

A film egyik különös erénye, hogy rendkívül életszerűen mutatja be a problémák összefonódását. Hiszen a *cyberbullying* kiteljesedése, azaz Eszter féltetlen fotóinak közzététele előtt rendkívül összetett folyamatok mennek végbe párkapcsolati és osztályszinten egyaránt. Ennek alaposabb vizsgálatához célszerű az értelmezés középpontjába Péter figuráját helyezni. Nyilván rendkívül nehéz a film „negatív”, zseniálisan manipulatív és hazug figurájára koncentrálni, és arra ösztönözni a diákokat, hogy vele kapcsolatban mozgósítsák empátikus képességeiket, de ily módon megtapasztalhatják a megismerés és a szolidaritás belső mozgásainak komplexebb szintjeit.

Péter az osztály hatalmi hierarchiájában nagyon alacsony szinten helyezkedik el. Rendkívül erőteljesen mutatja külső-belső tulajdonságaiban a kamaszkor esendőségét: pattanásos, bizonytalan, szégyellős figura, aki önvédelmi

okokból mélyen elrejtí érzelmi-érzéki mélységeit. S noha közsímert, hogy ő az osztály kiemelkedő „kockája” – hiszen az alfahím Beni számára is egyértelmű, hogy őt hívja számítógépet szerelni –, mégis a közösség minden pillanatot megragad, hogy őt üldözze, csúfolja, kiközösítse gyengesége és bizonytalansága miatt. Mintha az osztály többi tagja önmaga számára sem tudatosítva Péterre vetítené ki minden saját sérülékenységet, ami veszélyeztetheti a hierarchiában kialakított helyüket és énképüket.

Szép példája ennek a film elején látható labdajáték, amelynek durva szabályai szerint a pontot vesztő Pétert az általa visszahozott labdával jól fenébe rúgják. S eközben senki sem tudatosítja azt, hogy a másik nemhez való közeledésben bizonytalan, párkapcsolatban tapasztalatlan fiút gúnyos röhögések közepette arra kényszeríteni, hogy a többi fiú felé fordítsa a fenékét, és ők aztán ott keményen megrúgják az általa elejtett labdával, nos, mindez értelmezhető egy jelképes homoszexuális aktusként is. Petike, a kis impotens, egy labdát sem tud elkapni, nemhogy egy csajt, nyilvánvalóan kis köcsög, hát akkor játszuk ezt el labdajátéknak álcázva. Mintha a szintén peremgyerek, ám önmaga számára az *anime* és Csababá iránti rajongásában identifikációs bázist teremtő Eszter kedves mosolya, amivel odaadja Péternek a labdát, lenne az egyetlen gesztus, amely együttérzést mutat a fiú felé.

Hasonló jellegű megalázás éri Pétert, amikor Beni, miközben szerelteti vele a számítógépet, demonstratívan rámászik a barátnőjére, aki kicsivel később észre sem veszi, hogy Péter szólt hozzá.

Az osztályon belüli elszigeteltség és lenézés Péter számára otthon is folytatódik: kemény, parancsoló stílusban kommunikáló, családtagjait is beosztottként kezelő anyja meg sem próbálja megismerni, megérteni a fiát, csak kiosztja neki a feladatokat, legyen az akár egy mostohaapa tudomásul vétele. Ez utóbbi egyébként megpróbál közeledni Péterhez, de ő sem a fiút akarja megismerni, kérdezni, inkább csak saját hajdani kamaszkori szerepmintáit ajánlja fel neki.

Pedig Péternek igenis vannak férfikompetenciái: az Eszterrel való virtuális kapcsolata során kiderül, hogy fantasztikusan tud udvarolni, és mély szenvedélyesség rejlik benne. A kardinális probléma az, hogy a folyamatos megalázottság napi rutinjában megerősödik benne az a meggyőződés, hogy ő mint önmaga elfogadhatatlan, ezért intellektuális erejét és technikai tudását latba vetve zseniális hazudozóvá és manipulátorrá fejleszti magát. Ha ő mint önmaga nem kell, akkor majd átalakul Csababává, még a hangját, gesztusait

is eltanulja, meg ő lesz majd a párkapcsolati viszályok álnaiv hírvivőnek álcázott szítója. Így lesz a bármelyik pillanatban szenzációs hazugságokat megfogalmazó, és azokat ártatlan, nyílt tekintettel előadó Péter megfigyelése és értelmezése nem csupán jogos erkölcsi felháborodást indukáló élmény, hanem megrendülésre, borzalommal teli részvételre ösztönző lélektani tapasztalat is. A sokszorosan megalázott Péter a szemünk láttára válik kegyetlen bosszúállóvá: ahogyan rajongott szerelmét, Esztert „hűtlensége” után odadobja az internet kegyetlen bosszújának, ugyanolyan kíméletlenséggel bánik azzal a kiskutyával is, akit eszközként használ az Eszterhez való reális közeledésben.

Eszter összeomlása és öngyilkossági kísérlete az a sokk, ami szembesíti manipulációinak iszonyatos következményeivel: a film külön erénye, hogy nem tudhatjuk, milyen felismerések érnek meg a kórházi ágyon fekvő áldozatának kezét szorító Péterben. Egy pici reményre talán az ad okot, hogy láthatjuk, amint a kiskutyát életében először azért viszi el sétálni, hogy a kiskutyának legyen jó. Életében először észreveszi a neki kiszolgáltatott lényt, az ő szenvedéseit és vágyait.

Kérdések, feladatok a film közös értelmezéséhez

1. Írjatok belső monológot arról, hogy mik járhatnak Péter fejében, miközben szobájába zárkózva emészti magát Eszter és Beni kapcsolatán!
2. Vázoljátok fel, hogy az osztály egyes tagjainak Péter kapcsán milyen saját sebzettségük juthat eszébe! Például:
 - a) Az angolos pármunka közben Péter látványosan semmibe veszi Eszter barátnőjét. A lány agressziója mélyén ugyanaz a megbánottság van, ami Pétert is oly sokszor nyomasztja: észre sem vesz engem a mások!
 - b) Beni, az alfahím a lelke mélyén nagyon érzékeny, retteg attól, hogy egyszer csak elveszíti erejének látszatát a többiek előtt: teljesen kiborul, amikor előző barátnője megalázza őt a neten szakításuk kapcsán, Eszterre is azért támad rá, mert úgy érzi, visszaélt a bizalmával.
 - c) Szintia állandó piszkálódásai és gúnyolódásai mélyén ott rejtőzik sóvárgása Beni iránt: mintha az ő domináns nőstény pozícióját csak az alfahímmel való kapcsolata tudná verifikálni.

3. Szerintetek mik lehetnek az okai annak, hogy a filmben a szülők és a kamaszok világa között kommunikációs szakadék húzódik? (Például: a szülők is magánéleti problémákkal küszködnek; önmaguk felől próbálják értelmezni azt a fiatal generációt, akiknek merőben mások a tapasztalatai a létezésről; nincsenek olyan beszélgetések, amikben a felnőttek fordulnának őszinte kérdésekkel a gyerekeikhez.)
4. Vitassátok meg, hogy milyen típusú *cyberbullying* történeteket lehet kitalálni! Milyen veszélyforrások vannak az online világban?

Filmjelenetek készítése

1. Forgassatok jelenetet arról, hogy
 - a) egy óráközi szünetben hogyan beszélnek, gúnyolódnak az osztálytársai Péterrel kapcsolatban;
 - b) Péter és Eszter először beszélgetnek a kórházban;
 - c) szülői értekezletet tartanak a történetek után;
 - d) mi történik a tanárban a történetek után!
2. Játsszátok el többféle verzióban, hogy szerintetek hogyan folytathatja Péter a történetet! Például: rendszeresen látogatja Esztert, akinek felépülése után bevall neki mindent; végigkíséri Eszter felépülését, részvéte, együttérzése szerelemre lobbantja Esztert, egy pár lesznek, miközben Péter eltemeti magában titkait; Péter összeomlik, nem jár iskolába, nem beszél senkivel, végül ő is öngyilkosságot kísérel meg, szintén sikertelenül.

SZÍNHÁZ- ÉS
FILMMŰVÉSZETI
EGYETEM

SZÍNHÁZ- ÉS
FILMMŰVÉSZETI
EGYETEM